T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER
ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOĞUK SAVAŞ DÖNEMİNDE SOVYETLER BİRLİĞİNİN BALKANLAR POLİTİKASI

SHAFIQULLAH MUHAMMADI
1178246143

TEZ DANIŞMANI
DR. ÖĞR. ÜYESİ EMRE AYKOÇ

EDİRNE 2020

T.C.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Ç.Ü.D.İ.L. ULUS. İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

.....PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Shafiqullah Muhammadi tarafından hazırlanan

Sözlük Sonası Bağlamında Sanatlar Birliğinin Balkan Politikası

Konulu **Yüksek Lisans** tezinin Sınavı, Trakya Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 19-6 maddeleri uyarınca 15.01.2020 günü saat 10°° 'da yapılmış olup, yüksek lisans tezinin *Kabul edilmesine **OYBİRLİĞİ/~~OYÇOKLUĞU~~** ile karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ	KANAAT	İMZA
Dr. Öğr. Üyesi Emre AYKOÇ	Kabul edilmesine	
Doç. Dr. Sibel KAVUNCU	Kabul Edilmesine	
Dr. Öğr. Üyesi Alptekin MOLLA	Kabul Edilmesine	

* Jüri üyelerinin, tezle ilgili kanaat açıklaması kısmında "Kabul Edilmesine/Reddine" seçeneklerinden birini tercih etmeleri gerekir.

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

15 / 01 / 2020

İsim Soyisim İmza

Shafiqullah Muhammadi

Tezin Adı: Soğuk Savaş Döneminde Sovyetler Birliği'nin Balkanlar Politikası

Hazırlayan: Shafiqullah MUHAMMADI

ÖZET

Sovyetler'in Soğuk Savaş sırasında, Balkanlar üzerinde geliştirdiği politikaların etkileri günümüzde dahi devam etmektedir. Bölgede bu evrede, komünist sistem benimsenmiş ve bu ideoloji bölgedeki tüm ülkelere ihraç edilmeye çalışılmıştır. Ülkelerin verdikleri tepkiler bireysel bazda değişiklik göstermiş ve batı blokunun duruma engel olmak gayesiyle gerçekleştirdiği faaliyetler tepkiyle karşılanmıştır. Bulgaristan ve Romanya gibi Sovyetler'e sadık ülkeler, özellikle Stalin devrinde Rus politikalarını içselleştirmiş ve sorgusuzca uygulamışlardır. Yunanistan, Sovyet politikalarını isteyenlerle bir iç savaş yaşayarak batı blokuna üye olmuştur. Yugoslavya ise, bambaşka bir yol takip ederek komünist kalmış fakat doğu blokundan ayrılmıştır. Sovyetler'in, bu konuda uluslararası ilişkileri en yoğun kullandığı ülke Yugoslavya olmuştur. Yugoslavya ve Sovyetler, Soğuk Savaş'ın sonuna kadar gerilimli bir ilişki içinde olmuşlar ve bu durumdan her iki ülke de bir fayda sağlayamamıştır. Güce dayanan politikaları ağırlıkla kullanan doğu bloku ve daha liberal ve çoğulcu politikaları benimseyen batı devletleri arasındaki mücadele, batının lehine sonuçlanmıştır. Doğu blokundaki ülkelerin büyük hasarlarla atlattıkları Soğuk Savaş döneminin Balkanlar'daki etkisi, özellikle Yugoslavya gibi ülkeler için yıkıcı olmuştur. Çalışmada, Sovyet sosyalizminin hem teorik hem de pratik açıdan ulusal politikalarda ve uluslararası ilişkilerde kullanılmasının hem uygulayıcılar hem de uygulananlar için sürdürülebilir olmadığı değerlendirilmiştir. Balkan devletlerinin sosyoekonomik ve jeopolitik yönden farklılaşan şekillerde Sovyet politikaları tarafından etkilendiği anlaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: SSCB, Balkanlar, Uluslararası İlişkiler, sosyalizm.

Name of the Thesis: Policy of the Soviet Union in the Balkans during the Cold War

Prepared by: Shafiqullah MUHAMMADI

ABSTRACT

The effects of the policies developed by the Russians during the Cold War over the Balkans can be experienced even today. During the Cold War, the communist system was imposed and the USSR tried to export her ideology in the region. The reactions of the countries were dissimilar on an individual basis and the activities of the western bloc to prevent the situation have been met with resistance. Soviet-satellite countries such as Bulgaria and Romania internalized Russian policies and implemented them without question. Greece became a member of the Western bloc by experiencing a civil war with those who wanted Soviet mandate. Yugoslavia, on the other hand, remained communist by following a completely different path, but left the eastern bloc. Yugoslavia was the country where the Soviets utilized the most intense international relations efforts in this regard. Yugoslavia and the Soviets had a tense relationship until the end of the Cold War, from which neither could have benefited. The struggle between the eastern bloc, which heavily employs use-of-force-based policies and the western states that adopt more liberal and pluralist policies, has resulted in favor of the West. The effects of the Cold War period in the Balkans, which the countries in the Eastern bloc survived with great damages, have been devastating especially for countries like Yugoslavia. In this study, it has been evaluated that the use of Soviet socialism in national policies and international relations, both theoretically and practically, is not sustainable for both implementers and the implemented. It was understood that the Balkan states were variously influenced by Soviet policies due to different socioeconomic and geopolitical perspectives.

Keywords: USSR, Balkans, International Relations, Socialism.

ÖN SÖZ

Bu tezin yazılması aşamasında ve hazırlanışı sırasında, bana bilgi birikiminden ve değerli görüşlerinden yararlanma fırsatını veren, çalışmamı sahiplenerek takip eden, zamanını ve sabrını hiç esirmeyen, öneri ve eleştirileriyle daima yol gösteren değerli danışmanım Dr. EMRE AYKOÇ'a,

Hayatımın her döneminde olduğu gibi eğitim hayatım boyunca da sürekli yanımda olan, sevgilerini ve desteklerini her zaman hissettiren, bu günlere ulaşmamda emeklerini, maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen aileme,

Bu çalışmanın hazırlanması sırasında bana destek olan tüm arkadaşlarıma sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

SHAFIQULLAH MUHAMMADI

Edirne, 2020

İÇİNDEKİLER

ÖZET **i**

ABSTRACT **ii**

ÖN SÖZ **iii**

İÇİNDEKİLER **iv**

RESİM ve TABLO LİSTESİ **vi**

KISALTMALAR **vii**

GİRİŞ **1**

BİRİNCİ BÖLÜM **5**

1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA ULUSLARARASI SİSTEMİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ **5**

1.1 Soğuk Savaş Tanımı ve Dönemin Genel Özellikleri 6

1.1.1 Yüzdeler Anlaşması 14

1.1.2 Yalta Konferansı 16

1.2 Yumuşama (Detant) dönemi 20

1.2.1 Bandung Konferansı 21

1.3 İki kutuplu sistemin çözülmesi 22

1.4 Sovyetler'in Uluslararası Politikalarının Genel Perspektifi 26

İKİNCİ BÖLÜM **30**

2. BALKANLAR **30**

2.1 Balkanlar'ın anlamı ve önemi 30

2.2 Ülkeler 33

2.2.1 Arnavutluk 34

2.2.2 Bosna-Hersek 35
2.2.3 Bulgaristan 37
2.2.4 Hırvatistan 38
2.2.5 Karadağ 39
2.2.6 Kosova 40
2.2.7 Kuzey Makedonya 41
2.2.8 Romanya 42
2.2.9 Sırbistan 43
2.2.10 Slovenya 43
2.2.11 Türkiye 44
2.2.12 Yunanistan 45
2.3 Tarihçe 46
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM 52
3. SOVYETLER BİRLİĞİNİN SOĞUK SAVAŞ BOYUNCA BALKANLAR POLİTİKASININ TARİHSEL SÜRECİ 52
3.1 Sovyetlerin Genel Olarak Balkanlara Yönelik Politikası 54
3.2 Ülkelere Göre Sovyetler'in Balkan Politikaları 58
3.2.1 Romanya 58
3.2.2 Yunanistan 70
3.2.3 Bulgaristan 75
3.2.4 Yugoslavya 81
3.2.5 Arnavutluk 104
SONUÇ 110
KAYNAKÇA 115

RESİM ve TABLO LİSTESİ

Resim 1. Balkanlar'ın Haritası 32

Resim 2. Balkanlar'ın 19. Yüzyıldaki Değişimi 48

Resim 3. Balkanlar'ın 2. Dünya Savaşı'ndaki Değişimi 51

Resim 4. Romanya'da 1940 işgalleri 60

Resim 5. Yunanistan'ın İşgali 72

Resim 6. Yugoslavya'nın Oluşumu 82

Resim 7. Üye ve Gözlemci Bağlantısız Ülkeler 96

Resim 8. Yugoslavya'nın Dağılması 102

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AGİT: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı

BCP: Bulgar Komünist Partisi

BDT: Bağımsız Devletler Topluluğu

BM: Birleşmiş Milletler

EAM: Milli Kurtuluş Cephesi

EDES: Yunan Demokratik Milli Ligi

ELAS: Milli Halk Kurtuluş Ordusu

KEİ: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı

KGB: Rus Gizli İstihbaratı

NAFTA: Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

OPEC: Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği

GİRİŞ

Sovyetler Birliği'nin 2. Dünya Savaşı sonrasında benimsediği uluslararası politikalar, Türkiye'nin de içinde yer aldığı batı blokuna karşıt bir mahiyette olmuştur. 2. Dünya Savaşı'nda birlikte hareket etmiş ve revizyonist devletlere karşı birlikte savaşmış olan ABD, İngiltere ve SSCB'nin savaştan hemen sonra sıcak çatışmalardan kaçınarak aktif veya pasif tarzda birbirleriyle mücadele eder hale gelmeleri Soğuk Savaş adıyla anılmıştır. Bu mücadele 2. Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle başlamış olup, Sovyetler'in 1990'lı yılların başında dünya sahnesinden çekilmesine kadar devam etmiş ve her iki bloğun da kullandığı vekillerin arasında birçok sıcak çatışmanın ortaya çıkmasına neden olmuştur.

Sovyetler'in batı blokuna karşı olmasının ana nedenlerinden biri doğu blokuna hâkim olan veya hâkim hale getirilen komünist ideolojiydi. Devleti yücelten ve bireyleri arka planda bırakan antidemokratik uygulamalarıyla bilinen bu sistem, kısa zamanda baskıcı uygulamalar altında ezilen ve merkezi Moskova'da bulunan komünist parti tarafından mütemadiyen sömürülen toplumlar ortaya çıkarmıştı. Doğu blokunun ve komünizmin düşmanı olan ve Sovyetler tarafından dönüştürülmesi gerektiği düşünülen batı ülkelerinde serbest seçimlerle yöneticiler değişmekte ve liberal ekonomik düzen, batılı ülkelere dinamizm ve verimlilik olarak geri dönmekteydi. Fakat komünist blokta yöneticiler, eski dönem kralları gibi öldükleri güne kadar iktidarda kalmakta, istedikleri muhalif kişileri ve hatta toplulukları hapishanelere veya toplama kamplarına gönderebilmekte, lüks bir hayat tarzı benimseyerek topluma yabancılaşmakta ve bunların devamlılığını sağlayabilme adına devletlerin baskıcı uygulamalarından kaçınmamaktaydılar.

Sovyetler'in uydu devletleri olarak bilinen ve Rus ordusunun işgaline uğrayarak çoğunlukla başlarına Moskova'dan başka hiçbir güçten emir almayan kukla yönetimler atanmış ülkeler, batı blokunun karşısında mevzilenmiş ve ikiye bölünmüş dünyada saflarını Sovyetler'den yana olarak belirlemişlerdir. Balkanlar'daki çoğu ülke devlet merkezli üretimi ve gelişimi hedefleyen bu sisteme dahil olmuştur ve dolayısıyla bu bölge doğu ve batı bloku arasındaki mücadele

alanlarından biri olmuştur. Bulgaristan ve Romanya gibi ülkeler son gününe kadar Sovyetler'in sadık uyduları olarak kalırken, Yunanistan hiç Sovyet sultasına girmemiş, Tito Yugoslavya'sı gibi ülkeler ise ilk başta Sovyetler'le birlikte hareket etmişler ama sonradan bağımsız bir hareket tarzını benimseyerek doğu ve batı bloğu arasında üçüncü bir yol oluşturmaya çalışmışlardır.

Bu çalışmada Balkanlar'da bulunan devletlerin Sovyet Birliği ile olan münasebetlerinde nasıl bir prosedür takip ettikleri, Sovyetler'in bu ülkelere karşı ne gibi bir politika izlediği ve hareket tarzının neye göre farklılaştığı, SSCB uydu devletleriyle batı bloku arasındaki ilişkiler ve Sovyetler'in Soğuk Savaş boyunca Balkanlar'da benimsediği politikaların hangi altyapıdan beslendiği gibi konular incelenecektir.

Analitik Yapı

Bu çalışmada cevap aranacak sorular şunlardır: Sovyetler Birliği Balkanlar'da neden ve nasıl komünist uydu devletler oluşturmuştur? Balkanlar'daki devletler nasıl ve hangi nedenlerle Sovyetler'e karşı veya onun yanında hareket etmişlerdir? Bağlantısızlar hareketi gibi oluşumların esinlendiği ögeler nelerdir ve bu tip hareketler motivasyonlarını hangi düşünceden almışlardır ve Balkanlar'da bunlar etkili olmuş mudur?

Bu çalışmanın amacı Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş Döneminde Balkanlar Politikasının oluşumundaki nedenler çerçevesinde, geçmişten günümüze belli dönemler baz alınarak politikaların karşılaştırmalı ve örneklendirmeli olarak incelenmesidir.

Dolayısıyla bu çalışmanın hipotezleri aşağıdaki gibidir;

Hipotez 1: Balkanlar'da Sovyetler'in benimsediği sertlik ve caydırmaya yönelik politikalar kısa süreli başarılar yakalamış olsa da uzun dönemde başarısızlık yaşamıştır.

Hipotez 2: Coğrafi konumları ve sosyoekonomik durumları, ülkelerin doğu veya batı blokunda yer alma motivasyonlarını etkilemiş buna bağlı olarak her ülke farklı uyarıcılara farklı tepkiler vermiştir.

Yukarıda gösterilmiş hipotezleri çözüme ulaştırabilmek için aşağıdaki gibi bir yol izlenecektir. İlk bölümde genel itibariyle 2. Dünya Savaşı sonrasında oluşan uluslararası sistem incelenecek ve yaşanan uluslararası gelişmelerden bahsedilecektir. Önemli uluslararası konferanslar ve buralarda alınan kararların Balkanlar'a olası etkileri tartışılacaktır. Sonraki bölümde araştırmanın esas konusu olan Balkanlar'ın tarihi gerçeklikleri göz önüne alınacak ve bu bölgedeki ülkelerin tarihi altyapısı ve sosyoekonomik verileri üzerinden detaylı analizleri yapılacaktır. Son bölümde ise Sovyetler'in Balkanlar'da uyguladığı uluslararası politikalar incelenecek ve özellikle bağlantısızlar hareketi gibi olguları besleyen faktörler değerlendirilerek araştırma hipotezlerinin geçerliği analiz edilecektir.

Yazın

Sovyetler'in Soğuk Savaş politikalarının ana unsurlarını ortaya koyan eserlerin en önemlilerinden biri yeni bir eser olmasına rağmen Rajak, Botsiou, Karamouzi ve Hatzivassiliou tarafından tevil edilen "The Balkans in the Cold War" kitabıdır. Kitapta genel itibariyle Sovyetler'in ve ABD'nin Soğuk Savaş boyunca uyguladıkları Balkan politikası üzerinde durulmuştur.

Konu ile alakalı diğer bir eser ise Daskalov ve Vezenkov'un "Entangled Histories of the Balkans-Volume Three: Shared Pasts, Disputed Legacies" isimli çalışmasıdır. Kitapta, Balkan ülkelerinin özellikle Soğuk Savaş sırasında ve sonrasında yaşadıkları olaylar ve Sovyetler ile ABD'nin bu olaylar karşısındaki politikaları irdelenmiştir.

Soğuk Savaş ve büyük devletlerin Balkanlar üzerindeki politikalarını anlayabilmek için gerekli yerli kaynakların en önemlileri ise Armaoğlu'nun "20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980" ve Sander'in "Siyasi Tarih #2 - 1918-1994" isimli araştırmalarıdır.

Yöntem

Bu çalışmanın ortaya çıkarılmasında Türkçe ve İngilizce kaynaklar kullanılmıştır. Ayrıca çalışmanın yazım aşamasında ilgili ülkelerin tutumunu daha iyi anlayabilmek adına Türk Dışişleri Bakanlığı'nın ilgili ülkelere dair sağladığı çevrimiçi bilgilerden istifade edilmiştir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistemin yapısı ve buna bağlı olarak ortaya çıkan Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş döneminde Balkanlar Politikası ve faaliyetlerinin inceleneceği bu çalışma esasen literatür taramasına dayalı olacaktır. Bunun yanı sıra ülkelerin dönemsel dış politika ve iç politikaların saptanabilmesi adına ikincil kaynaklara sıkça başvurulacaktır.

Kalitatif verilere yer verilecek, niteliksel araştırma yöntemlerinden tarihsel model bölümü esas alınacaktır. Değer yargılardan ve kişisel yorumlardan bağımsız bir yaklaşımla yazılacaktır. Tarihi kaynaklar arasında veri toplama yöntemine göre belgesel tarama ve yazılı kaynaklardan bilgi toplama tekniğinden yararlanılacaktır. Konu ile ilgili olarak birçok üniversitenin kütüphanelerinde katalog taraması yapılmış, ayrıca üniversitemizin kütüphane kataloğu taranarak, konu ile ilgili kitap ve makalelere ulaşılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA ULUSLARARASI SİSTEMİN YAPISI VE ÖZELLİKLERİ

İnsanlık tarihinin en önemli dönüm noktalarından biri olarak bilinen Soğuk Savaş'ın bütün dünya üzerinde önemli etkileri olmuştur. Bu zaman biriminde küresel güçler olarak bilinen ülkeler yaklaşık yarım asır boyunca neredeyse bütün dünyada istedikleri sosyoekonomik politikaları uygulatabilmiş, ya da en azından istemedikleri politikaları uygulatmamışlardır. Dünyanın üzerinde herhangi bir bölgede hissedilen küresel hegemonya mücadeleleri zaman zaman sıcak çatışmalara dönüşse de çoğunlukla bunlar yerel güçler ya da yabancı literatürde tercih edildiği şekliyle vekiller arasında gerçekleşmiş ve gerçek aktörler perde arkasında kalmayı seçmişlerdir[1]. Soğuk Savaş'ın ne zaman başladığı konusunda bir konsensüs bulunmamaktadır. Esasen İkinci Dünya Savaşı'nın resmen sona erdiğinde başladığı düşünülse de daha önceki yıllarda İngiltere-SSCB yakınlaşmasıyla ortaya çıktığını düşünenler[2] veya daha sonra Berlin Krizi ile başlatanlar da bulunmaktadır.

Tarihe bakıldığında küresel aktörlerin birkaçının dünyanın bilinen kısmını diğer bölgesel güçlere bırakmadan kontrolleri altına alabildikleri görülmektedir. Örneğin Hititler ve Mısırlılar Ortadoğu'yu, Romalılar ve Persliler Avrupa ve Ön Asya'yı, Aztekler ve Mayalar Amerika Kıtasını tekellerinde yüzyıllarca

---

[1] Michael Dockrill-Michael Hopkins, *The Cold War 1945-1991*, Palgrave Macmillan, Londra 2006, s. 12; John Mason, *The Cold War: 1945-1991*. Routledge, Londra 2002, s. 8; Robert Mcmahon, *The Cold War: a very short introduction*, OUP Oxford 2003, s. 9; William Smyser, *From Yalta to Berlin: The Cold War Struggle over Germany.* Macmillan, New York 1999, s. 8.

[2] Alan Winkler, *The Cold War.* Oxford University Press, Oxford 2003, s. 9; Svetozar Rajak, Konstantina Botsiou, Eirini Karamouzi ve Evanthis Hatzivassiliou, *The Balkans in the Cold War.* Springer, Londra 2017, s. 9; Benjamin Miller ve Korina Kagan, "The Great Powers and Regional Conflicts: Eastern Europe and the Balkans from the Post-Napoleonic Era to the Post—Cold War Era". *International Studies Quarterly*, Sayı: 41(1), 1997, s. 51-85; Evanthis Hatzivassiliou, *Greece and the Cold War: Front Line State, 1952-1967*. Routledge, Londra 2006, s. 11.

tutabilmişlerdir. Bu medeniyetler sürekli savaş içinde bulunmamışlar ve karşılıklı dengenin sağlandığı ve iki tarafın birbirini savaştan caydırdığı zorunlu barış dönemleri de var olmuştur. 2. Dünya Savaşı sonrasında küresel süper güçlerin karşılıklı caydırıcıları ile birbirleriyle sıcak temastan kaçınmış olmalarının örnekleri, dolayısıyla, geçmişte de çok sayıda bulunmaktadır[3].

Soğuk Savaş'ın soğuk olarak anılmasının nedeni savaşta ve sıcak çatışmalarda karşı karşıya gelmeyen süper güçlerin, esasen bir mücadeleyi devamlı olarak arka planda sürdürmeleri ve bunu da bütün hareketleriyle belli etmeleridir. Uydu güçlerle devam eden ve bölgesel güçlerin birbirleriyle savaştırıldığı fakat egemenlerin kendi askerlerini ve prestijlerini açıkça tehlikeye atmadıkları meydan okumaların devamlılığı ise bu durumun bir savaş hali olarak adlandırılmasına neden olmuştur[4]. Dolayısıyla soğuk savaş gerçekte hem soğuk hem de savaş değildir; bazen soğuktur, bazense savaştır. Soğuk Savaş'ın genel olarak sınırlarının çizilmesi ve bu mücadelenin dünya genelinde izdüşümlerinin analiz edilmesiyle bu olgunun Balkanlar'da ne anlama geldiği daha iyi anlaşılabilecektir. Bu vesileyle çalışmada öncelikle Soğuk Savaş'ın genel niteliğine dair bir çerçeve çizilerek Balkanlar'daki güç mücadelesinin nedenleri ve sonuçları açıklanmaya çalışılacaktır.

1.1 Soğuk Savaş Tanımı ve Dönemin Genel Özellikleri

ABD (Amerika Birleşik Devletleri) başkanları olan Woodrow Wilson, Warren Gamaliel Harding, Herbert Hoover, Franklin D. Roosevelt ve son olarak Harry S. Truman'a danışmanlık yapan zengin iş insanı Bernard Baruch tarafından 1947 yılında ilk defa kullanılan soğuk savaş terimi, ABD ve o zamanki adıyla Sovyet

---

[3] Eric Hobsbawm, *Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı,(Çev.).* Yavuz Alogan. Sarmal Yayınevi, İstanbul 1996, s. 10.

[4] Rajak vd., *a.g.e.*, s. 7; Winkler, *a.g.e.*, s. 3.

Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) arasında o yıllarda süregelen ve çatışmasız diplomatik mücadele dönemini tanımlamaktadır.[5]

Soğuk Savaş tanımlaması yapılırken ayrıca uluslararası ilişkilerin temeli olarak değerlendirilebilecek olan diplomasinin, en azından Soğuk Savaş'ın iki kutbu olan ABD ve SSCB arasında ortadan kalktığı veya minimize edildiği bir döneme dair olduğu da akılda tutulmalıdır. Güç gösterileri esas görüşme vasıtaları olarak kabul gördüğünden, bu iki devlet birbirleriyle kamuya açık ve dostane olarak görülebilecek ilişkiler kurmaktan kaçınmışlardır[6]. Fiili çatışmanın sıcak tarafını içermeyen ama diplomasinin temayüllerinden çok, karşılıklı güç gösterileriyle geçen bu devreye Soğuk Savaş olarak tanımlanmasının nedeni budur. Aslında rejim ihraç etme fikrinden vazgeçmiş olan Sovyetler'in ideolojik ilerlemesini durdurmak isteyen ABD ile[7], Sovyetlerin komünist felsefesini yerinde yok edilmeye çalışıldığını farz eden Sovyetler'in bilek güreşi, İkinci Dünya Savaşından sonraki yıllarda etkili biçimde devam etmiştir[8].

Soğuk Savaş'ın temellerinin 2. Dünya Savaşı'nın çok öncesine ulaştığı söylenebilir. Sanayi devrimi sayesinde özellikle gelişmiş ülkeler için oldukça basit hale gelen koloniler kurma ve uzun süre bunları bir arada tutabilme imkânı, devrin süper gücü olan ve bu devrimin başladığı ve bütün hızıyla devam ettirildiği ülke olan İngiltere'ye dünyanın en büyük süper gücü olma imkânı vermiştir. İngiltere, üzerinde güneş batmayan imparatorluk olarak dünyanın dengesinin dengeleyicisi olmuş, 19. yüzyılda gücünü sürekli artırarak dünyanın en ücra köşelerinden en kalabalık başkentlerine kadar tahakkümünü sürdürmüş ve en küçük yerel çatışmaların içinde dahi en azından gözlemci olarak bulunmuş, dünyanın Londra'dan yönetildiğine dair

---

[5] Miller ve Kagan, *a.g.e.*, s. 52; Oral Sander, *Siyasi Tarih #2 - 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2013, s. 9; Hobsbawm, a.g.e., s. 7; Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1999.

[6] Sander, a.g.e., s. 162.

[7] Arthur Schlesinger. "Origins of the Cold War." *Foreign Affairs*, Sayı: 46 (1), 1967, s. 25.

[8] Sander, a.g.e., s. 162.

bir kanı bütün dünyada oluşmuştu. İngiltere'nin karşısında bulunan ve genelde diğer Avrupa devletlerinden oluşan rakiplerle bütün dünyada bir paylaşım savaşı yaşanmış ve bunun sonucunda dünyada yeterli gücü olmayan çoğunluk kısım, gücü olan ve nüfus olarak oldukça azınlıkta kalan Batı Avrupa devletleri tarafından idare edilmiştir. Günümüzde dünyanın neredeyse her yerinde İngilizce, Fransızca veya İspanyolca dillerinden birinin veya birkaçının çoğunluk tarafından konuşulması ve anlaşılmasında bunun önemi büyüktür. De Vries[9] bu hâkimiyeti kolaylaştıran nedenleri, yelkenlerin ve kürek işçilerinin yerini buhar makinesinin, yıldızların yerini pusulanın ve insan-hayvan gücünün yerini yeni enerji kaynaklarının alması olarak sıralamaktadır.

Beklenebileceği gibi bu dönemde birbiriyle rekabet halindeki gelişmiş ülkeler gerektiğinde birbirleriyle sıcak çatışmalara girerek sömürgelerini artırmaya gayret göstermiştir. Yeni keşfedilmiş olan Amerika'nın birçok yerinde bu kıtanın yerli kabileleriyle işgalciler arasında bazı çatışmalar ve savaşlar yaşanmış olsa da, gerçekte büyük çaplı ve kanlı savaşlar bu bölgeleri kontrol altına almaya çalışan İspanya, Fransa ve İngiltere arasında meydana gelmiştir. Buradan hareketle soğuk savaş evrelerinin böyle büyük savaşların arasında eskiden de yaşanmakta olduğu dile getirilebilir. Dolayısıyla iki Dünya Savaşı'nın arasında yer alan küresel çatışmasızlık döneminin de Soğuk Savaş'ın bir versiyonu olarak sayılması mümkündür.

SSCB, Komünist Devrime kadar çarlıkla yönetilmiş ve sonrasında iktidardaki tek partinin ve bu partinin yöneticisinin baskıcı bir tutumla liderlik ettiği bir yönetime dönüşmüştür. Rus Devrimi'nin başlangıcında Rus Çarları'nın ve dolayısıyla Rusya İmparatorluğu'nun son hükümdarı olan 2. Nikola'nın tahtından el çektirilmesi yer alır. 1905 yılında Japonlar'a karşı ağır bir askeri yenilgi alan ve donanmasını kaybeden Ruslar, sonraki yıllarda ortaya çıkan savaşlarda bölgesel

---

[9] Jan De Vries, "The industrial revolution and the industrious revolution" *The Journal of Economic History,* Sayı: 54(2), 1994, s. 249-270.

etkilerini kaybetmeye başlamışlardır[10]. 1. Dünya Savaşı'nda Ruslar'ın ağır kayıplar vermesi sonucunda ordunun 2. Nikola yönetimine yönelik bağlılığı zayıflamış ve 1917'de köylülerin isyanları nedeniyle Rusya'da merkezi devletin otoritesinin iyice zayıfladığı görülmüştür[11].

Kendisinin Almanlar'a karşı ordusunun yönetimini bizzat eline alması ve mağlubiyet üzerine mağlubiyetler elde etmesi sonucunda hem halkın hem de ordunun desteğini kaybeden 2. Nikola, 1917 Şubat Devrimi'nde çeşitli bölgelerden gelen birtakım aristokratların ve temsilcilerin isteğiyle yönetimden çekilmiş ve böylece Rusya Hanedanı'nın sonu gelmiştir[12]. Yönetimi eline alan Rusya Meclisi, Almanlar'a karşı askeri mücadeleyi devam ettireceğini ilan edince, savaşlardan ve yıkımdan bıkmış halk kitleleri, Ekim ayında Lenin liderliğinde ikinci bir devrim gerçekleştirmiş ve proleter iktidarını kurmuşlardır[13]. Lenin Almanlar'la yıkıcı bir barış anlaşması imzalamış ve hızla komünist devrimin yerleştirilmesi için çabalara girişmiştir[14].

Fransız Devrimi'ne benzer bir şekilde art arda halk devrimlerinin gerçekleşmesi sonucunda her gelen yönetimin bir öncekine göre acımasızlaşması, Rus Devrimi'nde de ortaya çıkmış ve Kızıl Ordu eliyle yönetimi eline alan Lenin, krallık taraftarlarının tekrar güç elde edebileceği korkusuyla tahtını kaybetmiş olan 2. Nikola ve ailesinin tamamını öldürtmüştür. Rakiplerinin kendine de aynı şekilde davranabileceğini düşünen Lenin, iktidardan uzaklaştırılabileceği mekanizmaları ortadan kaldırarak iktidarını sağlamlaştırma yoluna gitmiş ve ister istemez yeni Rus Devleti'ni bir diktatörlüğe sürüklemiştir[15]. 1922'ye kadar süren iç savaş sonucunda,

---

[10] Carr, Edward Hallett. *The Russian Revolution: From Lenin to Stalin: 1917-1929.* Palgrave Macmillan, Londra 2003, s. 12.

[11] Steve Smith ve S. A. Smith. "The Russian Revolution: a very short introduction" *Oxford Paperbacks*, Sayı: 63, Oxford 2002, s. 14.

[12] Carr, a.g.e., s. 19.

[13] Smith ve Smith, a.g.m., s. 28.

[14] Nicholas Timasheff,, *The great retreat: The growth and decline of communism in Russia*. EP Dutton, New York 1946, s. 19.

[15] Smith ve Smith, a.g.m., s. 32-6.

köylülerin toprak reformu sayesinde belli bir mülke sahip olabilmeleri sonucunda destekledikleri komünist devrim başarılı olmuş ve Kızıl Ordu'nun hâkimiyet kurduğu yerlerde otorite Komünist Parti'ye geçmiştir[16].

SSBC'nin bir küresel güç olarak ortaya çıkması Komünist Devrim'den çok sonra gerçekleşmiştir fakat SSCB'nin bu gücünün varlığını, komünist felsefeyi göz önünde bulundurmadan anlamlandırmak imkânsızdır. SSCB'nin küresel bir güç olarak ortaya çıkmasının birbiriyle ilintili birkaç nedeni vardır. Öncelikle SSCB, devrimden hemen sonra çok geniş bir coğrafyayı kontrol etmeye başlamış ve bu coğrafyada bulunan doğal yeraltı ve yerüstü zenginliklerin kıymetinin anlaşılması ve bunların değerlendirilebilmesi ancak 20 yüzyıl teknolojisiyle mümkün olmuştur. Bunun yanında, Komünist Devrim'in oldukça güçlü bir çekirdek devleti vücuda getirmesi nedeniyle hem doğal kaynaklar, hem de bunların etkili bir şekilde işlenmesi için gereken beyin gücünün verimliliği yüksek bir şekilde çalıştırılabilmiştir. Teknolojik gelişmeler ve tek elden yönetilen devasa doğal kaynaklar, gerçekte verimsizliği yüksek de olsa ekonomik gelişmeyi beraberinde getirmiştir[17].

Lenin'den sonra Sovyetler'in lideri olan Stalin, diğer ülkelerde de işçi devrimlerini örgütleyerek sürekli rejim ihracı çabasında olan idealist anlayışı terk etmiş[18] ve "tek ülkede sosyalizm" kavramını[19] ortaya atarak, realist ve normal bir devlet haline gelerek kendi bünyesinde gücünü artırmayı tercih etmiştir. Bu uygulamada totaliter rejimlerin inşası veya uydu devletlerin halklarının desteklerinin azalmaması için gerekli popülist politikalardan vazgeçilmemiştir, dolayısıyla tek ülkede sosyalizm, Sovyetlerin dünya ile ilgisini keserek kendi içişlerine

---

[16] Carr, a.g.e., s. 45.

[17] Erik Ringmar, "The recognition game: Soviet Russia against the West." *Cooperation and Conflict*, Sayı: 37(2), 2002; s. 125-8.

[18] Abdullah Metin, "Sosyalizmde Ulusal Sorunun Galiyev Üzerinden Okunması." *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 43, 2014, s. 77.

[19] Sander, a.g.e., s. 20.

yoğunlaşması anlamına gelmemektedir[20]. Nitekim sosyalist cumhuriyetlerin periyodik toplantılarında onların içişlerine direk müdahale edilmiş ve Stalin, kukla liderlerle başka ülkelerin yönetimlerine müdahale etmeye devam etmiştir. Tek ülkede sosyalizm sayesinde Stalin, Rus Çarlığı'nın bekası olan devletleri Sovyet Sosyalist Birliği olarak tanımlamış ve bu yeni yapıya isim olarak "Büyük Rus milliyetinin yaşadığı Rusya Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti" tabirini uygun görmüştür. Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri kavramı ise Ukraynalılar, Gürcüler, Beyaz Ruslar, Ermeniler, Türkler ve Sibirya'daki diğer halkları kuşatan bir tabir olarak kullanılmıştır[21].

Tek ülkede sosyalizm, rejim ihracı çabasının durduğu anlamına gelse de[22], Stalin için milliyetçilik ve sosyalizm ikilisinin birleştirilmesi ve Nazilerin kurmuş olduğu sisteme benzer şovenist bir diktatörlük kurma amacıyla vücuda getirilmiştir[23]. Troçki gibi isimler Stalin'in içe kapanma olarak görülebilecek bu politikasına itiraz etmişler ve acımasızca cezalandırılarak bu fikir ayrılığının cezasını çekmişlerdir[24]. Stalin'in tek ülkede sosyalizm anlayışıyla ulusal gelişim politikalarına hız vermesi, onun kapitalizmi Sovyetler'in kalbine sokmak ve komünizme ihanet etmek gibi suçlamalarla karşı karşıya kalmasına neden olmuştur [25]. Fakat Stalin döneminde ve sonrasında Sovyetler, özellikle uydu devletler başta olmak üzere küresel anlamda (Afganistan (1979), Macaristan (1956) ve Çekoslovakya'da (1968) görüldüğü gibi) uluslararası politikalar hakkında söz sahibi olma ve iradesini kabul ettirmeye çalışma anlamında ısrarcı olmaya devam etmiştir.

2. Dünya Savaşı öncesinde, Stalin'in ulusal kalkınma politikalarının sayesinde SSCB teknolojik olarak oldukça gelişmiş ve dünyadaki çoğu ordudan çok

---

[20] Merve Suna Özel. "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları." *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 4(2), 2014, s. 108.
[21] Özel, a.g.m., s. 108.
[22] Sander, a.g.e., s. 20.
[23] Özel, a.g.m., s. 115.
[24] Metin, a.g.m., s. 81.
[25] Metin, a.g.m., s. 84.

daha geniş bir orduya sahipti. Caydırıcı bir güce sahip olma adına etrafındaki herkesten daha güçlü bir orduya sahip olan Sovyetler, 1917 Devrimi öncesindeki Rusya'dan oldukça farklı ve etkileyici bir duruma gelmişti. Buna rağmen, SSCB'nin oluşumundaki kanlı devrimler ve iç savaşlar sonucunda devletin temeli, içeride zor kullanımına ve statükoculuğa, dışarıda ise caydırıcılığı ve emperyalizmi hedefleyen politikalara dayanır hale gelmiştir. Komünist Parti yönetimi her ne kadar birden fazla kişinin oyuyla şekillenen bir karar alma mekanizmasına sahip gibi görünmekteyse de, esasen parti liderinin bireysel fikirlerinin diğer herkesin önünde olduğu totaliter bir tek adam rejimine dönüşmüştür[26].

Literatürde Soğuk Savaş'ın karşılıklı kutuplarını ABD ve SSCB olarak gören araştırmalar[27] bunun 1945 yılında başladığını belirtmektedir[28]. Bunun yanında mücadelenin başlangıcının Tahran konferansıyla[29] 1943'e kadar götürebilmesini mümkün görenler de bulunmaktadır[30]. Tahran konferansında bir araya gelen ve büyük üçlü olarak bilinen[31] Stalin, Roosevelt ve Churchill 2. Dünya Savaşı'nın müttefikler lehine sona ermesinin kesinleşmesinden sonra hız verdikleri paylaşım ve hegemonya mücadelesini barışçıl bir biçimde yapma kararı almışlardır. Binlerce yıldır egemenler arasında yapılan ve emperyalist güçlerin karşılıklı menfaatlere sadakatle yerel güçlerin yok sayılmasına yönelik bu anlaşmaların bir yenisi Tahran'da oluşturulmuştur.

Armaoğlu'na[32] göre Tahran Konferansı her ne kadar emperyalist devletlerin liderlerinin ilk defa üçünün birden bir araya gelmesiyle oluşmuşsa da aslında bu görüşmeler savaşın ilk yıllarından itibaren ikili bir biçimde veya alt seviyedeki

---

[26] Ringmar, a.g.m., s. 131-2.

[27] Sander (2013, s. 145-6) iki kutupluluğun tarih boyunca hep var olduğunu belirterek 18. yüzyılda İngiltere ve Fransa, 1890-1914 aralığında ise üçlü itilaf ile üçlü ittifak arasında bir çift kutupluluğun oluştuğunu söylemektedir.

[28] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e.*, s. 23; Mason, *a.g.e.*, s. 24; McMahon, *a.g.e.*, s. 14.

[29] 28 Kasım 1943 - 1 Aralık 1943

[30] Smyser, *a.g.e.*, s. 19; Winkler, *a.g.e.*, s. 13.

[31] Geoffrey Roberts, "Stalin at the Tehran, Yalta and Potsdam conferences". *Journal of Cold War Studies*, Sayı: 9(4), 2007, s. 6-40.

[32] Armaoğlu, a.g.e., s. 335-337.

görevliler arasında yapılagelmekteydi. Tahran'da başarısız sonuçlar doğurmuş olsa da üç liderin bir araya gelerek bir resim vermeleri, müttefiklerin savaş sonrasında bir çeşit birliktelik oluşturacağına dair bir mesajdı. Kaldı ki böylesi toplantılar ve anlaşmalar açıktan veya gizli olarak yapılmaktaydı. Örneğin Wertsch'e[33] göre Hitler'in Dışişleri Bakanı Joachim von Ribbentrop ve Stalin'in Dışişleri Bakanı Vyaçeslav Molotov arasında 1939'da yapılan ve tarihte Ribbentrop-Molotov anlaşması olarak bilinen Almanya-SSCB Saldırmazlık Paktı bunun örneklerindendir. Bu anlaşmayla beraber Doğu Avrupa'da gizli bir paylaşım sözleşmesi de yapılmıştır. Tahran Konferansından 4, Hitler'in SSCB'ye saldırmasından ise sadece 2 yıl önce yapılan bu tip sözleşmeler 2. Dünya Savaşı'nın uluslararası konjonktürü ne kadar değişken yaptığına ve emperyalist güçlerin menfaatleri doğrultusunda bütün dünyayı bir oyun alanı gibi gördüklerine dair bir delildir.

Tahran Konferansında Almanya'ya karşı ABD ve İngiltere'nin bir cephe açması kararlaştırılmıştır. Bu cephenin 1 Mayıs 1944'te açılması kabul edilmiştir. 2. Dünya Savaşı'nın seyrini tamamen değiştiren, müttefiklere ve özellikle ABD'ye günümüzde dahi süren önemli bir prestij kazandıran Normandiya çıkarmasının dahi gerçekte aylar öncesinde ve Sovyetler'in isteğiyle yapılmasının sözleşme maddelerine girmiş olması önemlidir. Armaoğlu SSCB'nin taleplerinin Türkiye'nin savaşa girmesi, savaştan sonra kurulacak ve bugün Birleşmiş Milletler (BM) olarak bildiğimiz uluslararası örgütün karar alma mekanizmasına Çin'in girmemesini, Polonya hükûmetinin tanınmamasını ve topraklarının SSCB'ye verilmesi gibi hususları içerdiğini belirtmektedir[34]. Bunların neredeyse hiçbiri kabul görmemiştir fakat konuşulan unsurlar ABD ve SSCB haricindeki dünyada etkili ve yetkili hiçbir otoritenin olmamasının ön kabul görmesi ve bunların istediklerine veya istemediklerine göre uluslararası jeopolitiğin düzenlenmiş olması Soğuk Savaş'ın karakteristiklerindendir.

---

[33] James Wertsch (2009) *"Blank spots in history and deep memory: revising the official narrative of the Molotov-Ribbentrop Pact. Burden of Remembering". Recollections and Representations of the 20th Century, s. 37-56.*

[34] Armaoğlu, a.g.e., s. 336.

Tahran konferansının özelliklerinden biri Armaoğlu'na[35] göre taraflar arasındaki ilginç ilişkilerdi. Öncelikle Stalin Almanlar'dan çok korkuyordu ve savaş sonrasında Almanlar'ın mümkün olduğunca ağır bir şekilde cezalandırılmasını istiyordu. Almanya'nın en az beş farklı devlete bölünmesi ve 40 bin Alman subayının toplu şekilde kurşuna dizilmesi gibi istekler bunlardan bazılarıydı. ABD Başkanı Roosevelt ise Stalin'den çok fazla çekiniyor ve Churchill'i bir kenara bırakıp Stalin'e iyi davranarak gerekirse İngiltere'nin müdahil olmadığı bir ABD-SSCB ortaklığı kurma hayalindeydi. Dolayısıyla Soğuk Savaş olarak bilinen olgunun başlangıcında aslında bütün dünyayı egemenlikleri altında çiğnemek isteyen ve birbirlerini çok da fazla üzmek gibi bir çaba içinde olmayan liderler bulunmaktaydı. ABD ve İngiltere arasında bu kadar derin fikir ayrılıklarının bulunduğunu anlayan Stalin, Tahran Anlaşması'nda çoğu hususun görüşülmesine gerek görmemiş ve savaştan sonra eline daha fazla koz geçince, daha da fazla menfaat elde edebileceğini anladığı için bağlayıcı bir anlaşma yapmaktan kaçınmıştır.

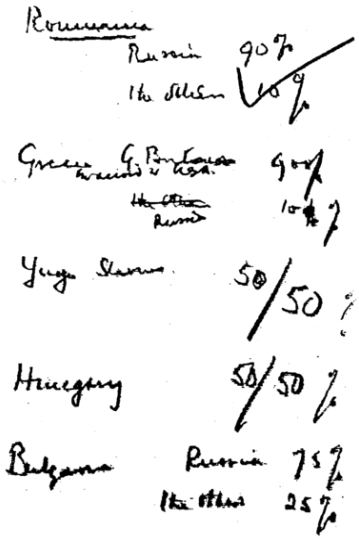
1.1.1 Yüzdeler Anlaşması

İngilizler'in ve SSCB'nin emperyalizm ve yayılmacılık söz konusu olduğunda birbirlerinden hiçbir farkı olmadığının bir göstergesi olan Yüzdeler Anlaşması, 1944 Ekim'inde bir araya gelen Churchill ve Stalin'in Moskova Kongresi'ndeki o zamanlar için gizli kalmış bir paylaşım sözleşmesine işaret etmektedir. Balkanlar'da yer alan ülkelerin belirli yüzdelerle İngilizler ve SSCB arasında paylaşımını sağlamayı amaçlayan ve sonraki yıllarda milyonlarca kişinin hayatını değiştirecek olan bu sözleşme[36], Churchill tarafından Resim 1'de görüldüğü üzere bir peçeteye yazılmıştır.

---

[35] Armaoğlu, a.g.e., s. 335.

[36] Geoffrey Roberts, "Ideology, calculation, and improvisation: spheres of influence and Soviet foreign policy 1939–1945." *Review of International Studies*, Sayı: 25(4), 1999, s. 657-8.

Resim 1. Yüzdeler Anlaşması [37]

Yüzdeler Anlaşması'na göre Romanya'nın %90'i, Bulgaristan'ın %75'i, Yugoslavya ve Macaristan'ın yarısıyla birlikte Yunanistan'ın %10'unun işgal ve hâkimiyet hakkı Rusya'da kalırken, kalan kesimler İngilizler'in insafına ve egemenliğine bırakılmaktaydı[38]. Yönetim şekilleri farklı olmasına ve SSCB'ye göre daha özgür ve paylaşımcı bir felsefenin hâkimiyetinde olduğu düşünülen İngilizler'in bu emperyalist tavrı, anlaşmanın daha sonra gün yüzüne çıkmasıyla uygar dünyada büyük bir tartışmanın fitilini ateşlemiş ve İngilizler'in özellikle Balkanlar bölgesindeki çalışmalarına sekte vurmuştur[39].

Yüzdeler Anlaşması'nın belirttiği yüzdeler savaş sonrasında SSCB ve İngiltere'nin istediği gibi gerçekleşmemiştir. Savaşın hemen ardından İngilizler'den en büyük küresel güç unvanını devralan ABD'nin Balkanlar'da etkinliğini artırması bunun en önemli nedenlerindendir. Bunun yanında, Yugoslavya başta olmak üzere bölge ülkelerinin küresel güçlere karşı sergilediği direnç sonrasında Stalin'in ve Churchill'in hayalleri suya düşerken, Romanya, Bulgaristan ve Macaristan gibi

---

[37] Wikimedia Commons (2009) "Percentages Agreement.png", https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Percentages_Agreement.png (15.07.2019).

[38] Juhana Aunesluoma, "A Nordic Country with East European Problems: British views on post-war Finland, 1944–1948." *Scandinavian Journal of History*, Sayı: 37 (2), 2012, s. 235.

[39] Roberts, *Ideology, calculation..*, s. 661-2.

ülkelerin tamamen SSCB egemenliğine girmesiyle beraber, İngilizler'in Sovyetler'e oranla bu anlaşmadan beklediklerini bulamadıkları da anlaşılmaktadır.

1.1.2 Yalta Konferansı

Ayrıntılarıyla üçüncü bölümde ele alınacak olan ve Balkanlar'ı da önemli oranda etkileyen bazı gelişmelerden sonra Yalta Konferansı'nda tekrar buluşan büyük üçlü 1945 Şubatında günümüze dahi etki eden birtakım kararlar almışlardır[40]. Yalta Konferansı'na gelen liderler savaşın bitişinin yakın olduğunu ve müttefiklerin zaferinin kesin görüldüğünü bildikleri için tavırlarında değişiklikler meydana gelmiş ve kısa bir süre öncesine kadar uzlaşı arayan ve birbirlerini anlamaya çalışan süper güçler, bu konferansta daha hırçın davranarak emperyalist niyetlerini açıkça ortaya koymuşlardır. Birbirlerine karşı güç kullanımı tehdidinde bulunmamış olsalar da, ABD'nin ve Sovyetler'in savaş teknolojisinde önemli bir yol kat etmiş olmaları sonucunda her iki tarafın da somut bir beyandan yoksun rekabeti başlamıştır.

Roosevelt ABD kamuoyundan çekindiği ve İngiltere'nin askeri gücünü yeterli görmediği için SSCB lehine Avrupa'dan çekilmesi gerektiğini düşünüyordu ve bunu sağlayabilmek için Milletler Cemiyeti (MC) gibi yumuşak ve etkisiz bir örgüt yerine, bütün milletlere ve dünyaya liderlik edebilecek ve caydırıcı gücü olan uluslararası bir kurum oluşturmak niyetindeydi[41]. Roosevelt, Sovyetler'in sadece Avrupa'da değil, Pasifik Okyanusu cephesinde de etkin olmasını ve inisiyatif almasını istiyordu. Alterman'in ortaya koyduğu şekilde, Roosevelt'in kafasındaki küresel barış fikri onun Sovyetler'in insanlık dışı uygulamalarını görmesini engelliyordu. Bir an önce barışın sağlanmasıyla sağlanacak olan küresel huzur ortamında insanların daha iyiye ve güzele doğru gideceği ve baskıcı rejimlerin isteseler de yollarına devam edemeyecekleri yönündeki bu çocuksu kabul,

---

[40] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e.*, s. 17; Roberts, *Stalin at the Tehran..*, s. 8; Mason, *a.g.e.*, s. 3; McMahon, *a.g.e.*, s. 41; Sander, a.g.e., s. 146; Hobsbawm, a.g.e., s. 240; Smyser, *a.g.e.*, s. 55.

[41] Armaoğlu, a.g.e., s. 341.

Sovyetler'in ve Stalin'in daha fazla güç için baskı yapabilmeye cesaretlenmesine neden olmuştur[42].

Aynı diğer küresel liderler gibi, Stalin'in Yalta Konferansı'ndaki hedefi elden geldiğince fazla güç ve etki alanı devşirebilmekti. Çekingen bir ABD ve güçsüz bir İngiltere'yi düşündükçe bu konudaki ümidi de artmaktaydı ve görüşmelerde sürekli daha fazlasını isteyen ve şartlardan hiç memnun olmayan bir tavır sergilemekteydi. 2. Dünya Savaşı'nın en fazla yıkıma uğrattığı ve savaşta en fazla ölü ve yaralısı olan ülke SSCB'ydi. Ayrıca SSCB, Almanlar'ı alaşağı etmede diğer galiplerden daha fazla uğraş vermişti[43]. Dolayısıyla öncelikle Almanlar'ın ve başka bir ülkenin SSCB'ye tekrar saldıramaması için gerekli tedbirler alınmalıydı. Stalin ayrıca Doğu Avrupa'da güçsüz ve etkisi altına alabileceği devletler kurulmasını istiyordu. Almanlar'dan yüklü miktarda savaş tazminatı isteyen Stalin, aynı zamanda da Rusya'nın 1905'te Japonya'ya kaybettiği bölgeleri geri almayı da arzuluyordu. İngiltere'nin Ortadoğu'daki varlığının azaltılması gibi hususların çözüme kavuşturulmasını isteyen Stalin, BM'nin kurulması için bu tür istekleri bir ön şart olarak kabul ediyor ve bunlar halledilmediği müddetçe BM'yi veya kurulmasını desteklemeyeceğini belirtiyordu. Yukarıda da belirtildiği gibi Stalin'in bu cüretkârlığının nedenleri İngiltere ve ABD arasındaki kopukluk ve Almanlar'dan sonra Avrupa'da oluşan otorite boşluğudur.

1945'teki diğer önemli güç olan İngiltere ise, gücünün zayıflığı ve savaşta kazananlar tarafında olmasına rağmen imparatorluğundan ve nüfuzundan çok şey kaybetmesi yüzünden SSCB ve ABD arasında mekik diplomasisi kullanarak yüzlerce yıllık dışişleri aklını öne sürerek kazanımlarını en üst seviyede tutmayı hedeflemiştir. Hitler'in saldırılarının hedeflerinden biri de İngiltere topraklarıydı ve bu nedenle İngiliz Halkı da tazminat anlamında Almanlar'dan belli bir beklenti içindeydiler. Ayrıca Fransa'nın kurtulmasından sonra bu devletin ne şekilde kurulacağı ve

---

[42] Eric Alterman, *"Where FDR Went Wrong", The American Prospect,* Sayı: 1, 2005, https://prospect.org/article/fdr-went-wrong/ (15.08.2019).

[43] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e.*, s. 12-13; Sander, a.g.e., s. 124.

Avrupa'da statüsünün ne olacağı gibi sorunlar İngiltere için BM gibi bir faaliyetten daha ön plandaydı.

Tarafların isteklerine bakıldığında dünya barışı iddiasında bulunan ABD'nin haricindeki ülkelerin daha realist davrandıkları ve somut adımlar peşinde oldukları görülmektedir. ABD, kendi menfaatleri gereği olarak, hem bölgeye uzaklığı, hem de ticaret yollarının açık tutularak uluslararası şirketlerinin serbest dolaşımından başka bir şeyi dert etmemesi nedeniyle daha soyut hedefler peşindedir. Özetle egemen emperyalistlerin hepsinin önceliği menfaatleridir; menfaatlerinin önünde engel olarak sadece birbirlerini görmektedirler. Dünya, o gün itibarıyla bu üçlünün istedikleri gibi manipüle edebilecekleri bir yerdir ve yerel ya da bölgesel güçler gibi terimler savaşla beraber anlamını yitirmiştir. Maalesef bu acımasız emperyalist dayatmanın gerçek ve doğru olduğu Vietnam, Afganistan, İran-Irak ve benzeri savaşlarla etkilerini savunmasız ve masum insanlar üzerinde gösterecektir.

Yalta'nın sonuçları sonraki elli yılın küresel jeopolitiğini derinden etkilemiştir. Stalin, ABD'nin isteklerini kabul ederek Pasifik'te Japonlara karşı saldırıya geçmiş fakat bunun karşılığında Çin'in bazı bölgelerinde ve Pasifik'teki bazı adalarda egemenlik kazanmıştır. Almanya, Sovyetler'in istediği gibi beşe değilse de üçe bölünmüştür. Sonrasında Ruslar, başkent Berlin'de ayrı bir bölünmeye gidecek ve birçok insan hakları ihlali yaşatmak pahasına bu sınırları savunacaklardı. Almanya'nın ödeyeceği savaş tazminatlarının büyük kısmını SSCB alacaktı. Armaoğlu'nun belirttiğine göre, Sovyetler, 2. Dünya Savaşı sonrasındaki küresel paylaşım esnasında kendi çıkarlarını ön planda tutabilmek için Türkiye başta olmak üzere SSCB'yle münasebeti bulunmayan Güney Amerika ülkeleri de dâhil birçok ülkenin BM şemsiyesi alınmasına karşı çıkmıştı. İngiltere ise, SSCB'nin kendi bölgesi etrafındaki egemenliğini kırabilmek ve bölgesel alternatifler yaratabilmek için Türkiye'nin ve diğer bölge ülkelerinin BM çatısı altında olmasını istedi ve bunun için Almanya'ya savaş ilan edilmesi şartıyla BM'ye üye olunabileceğini şart

haline getirdi. 1 Mart 1945'te dolan bu sürenin dolmasına bir hafta kala 23 Şubat 1945'te Türkiye, Almanya ve Japonya'ya savaş ilan ederek BM'ye üye olma hakkını kazandı[44].

Yalta'da çözüme kavuşturulmaya çalışılan diğer hususlar İstanbul ve Çanakkale boğazlarından geçişlerde nasıl davranılması gerektiği, İran'da ve Ortadoğu'nun bazı kısımlarında Sovyetler'in ve İngilizler'in işgal ettiği bölgeler, Polonya ve komşu ülkelerde işgalci durumuna düşmüş müttefiklerin nasıl hareket edeceği ve benzeri anlaşmazlıklardı. Bu hususların bazıları sonradan daha büyük anlaşmazlıklara yol açacak, bazıları ise kendiliğinden problem olmaktan çıkacaktı. Fakat açıkça görünen bir olgu, Avrupa'nın totaliter Hitler tehlikesinden kurtulurken bu defa da totaliter komünizm tehlikesinin ağına düşmüş olmasıydı. Yalta'dan ayrılırken Churchill, SSCB'ye verilen tavizlerin karşılığında BM'nin etkisiz kalacağını düşünmekteydi. Kısa sürede tarih, Churchill'i haklı çıkardı ve uluslararası barışı korumak ve SSCB-ABD çatışmasını engellemek için BM'den çok daha fazlasına ihtiyaç duyulacağı ortaya çıktı. Özetle belirtmek gerekirse Almanlar'ın vahşeti ve terörize ettikleri toplumların varlığı, Sovyetler'in pek sevimli bulunmayan politikalarının bir nebze anlayışla karşılanmasına sebebiyet vermiştir.

İngiltere'nin 2. Dünya Savaşı'ndan sonra dünya üzerindeki sömürgelerini hızla kaybetmesi ve ABD'nin kapitalist felsefeyi mükemmel bir şekilde uygulayarak uluslararası alanda ticaret konusunda rakipsiz kalmasıyla dünya doğal olarak SSCB ve ABD arasındaki bilek güreşinin meydan sahasına dönüşmüştür. Yalta Konferansı'nda çoğu gizli olarak alınan kararların etkileri günümüzde dahi görülebilmektedir. SSCB 1991'de resmen dağılmış olmasına rağmen Akdeniz'de limanlar edinme hevesinden vazgeçmemiş, ABD ise Sovyetler'in her türlü emperyalist hamlesine karşı başka bir emperyalist hamleyle karşılık vermeye devam

[44] Armaoğlu, a.g.e., s. 343.

etmektedir[45]. Dolayısıyla Yalta Konferansı'ndaki paylaşımın etkilerinin bütün dünyada olduğu gibi Balkanlar bölgesinde de izlerinin olduğu görülmektedir.

1.2 Yumuşama (Detant) dönemi

SSCB ve ABD'nin bütün dünyayı birbirine karşıtlık ve dengeye dayalı caydırıcılık ile tehlikede bırakan mücadelesi yaklaşık 20 yıl kadar sürmüş ve Sovyetler'in ekonomik krize girmesinin ardından olaylar ABD'nin lehine gelişmeye devam etmiştir. Sonunda ekonomik ve teknolojik gücü elinde bulunduran ve bu konuda adeta küresel monopol olan ABD ile mücadelenin imkânsızlığı nedeniyle SSCB politikaları değişmeye ve yumuşamaya başlamıştır. Eski sertliğinden ve bütün bir dünyayı SSCB'nin ya da ABD'lilerin oyun sahası olarak görme alışkanlığından vazgeçilen bu safhada silahlarla caydırma yerine diplomatlarla müzakere daha yaygın olarak kullanılmıştır. Sander, Soğuk Savaş'ın yumuşama devresinin 1960'larda başladığını aktarır fakat bu evreyi 1990'larda gündeme getirenler de bulunmaktadır[46]. Yumuşamayı başlatan en önemli etkenlerden biri sertlik yanlısı politikalarıyla ve hem kendi halkına hem de tahakkümü altındaki diğer ülke haklarına karşı sert tavrıyla bilinen Stalin'in ölümüdür[47].

1956'daki Macaristan ayaklanması ve SSCB'nin oldukça kanlı bir şekilde bu isyanı ancak bastırabilmesi sonucunda komünist bloktaki problemler gün yüzüne çıkmaya başlamıştı. ABD liberalizminin, kapitalizminin ve teknolojisinin, Doğu ve Batı isimleri altında parçalara bölünmüş Almanya'da, birbirinden sadece metrelerce uzak topluluklar arasında medeniyet açısından yüzlerce yıllık bir mesafe meydana getirmesine, Ruslar bilim ve teknolojide yaşadıkları gelişmelere rağmen dur diyemediler[48]. McMahon, Küba nükleer füze krizinin ardından yok olmanın eşiğine gelen dünya halklarının ve liderlerinin adına SSCB ve ABD liderlerinin çatışmaları

---

[45] Jonathan Altman, "Russian A2/AD in the eastern Mediterranean." *Naval War College Review* Sayı: 69 (1), 2016, s. 83-4.

[46] Sander, a.g.e., s. 324.

[47] Sander, a.g.e., s. 335.

[48] Armaoglu, a.g.e., s. 454.

son raddeye getirmekten kaçınarak daha sakin bir duruma yöneldiklerini aktarmaktadır[49]. Elbette bu yumuşamayı SSCB'nin zulümlerinin sonu olarak görmemek gerekir çünkü Kruşçev, Stalin'e göre zaman zaman daha baskıcı uygulamalara imza atmıştır[50]. Yumuşama daha çok uluslararası ilişkilerde SSCB ve ABD arasındaki diplomatik girişimlerin artması olarak değerlendirilmelidir.

1.2.1 Bandung Konferansı

SSCB ve ABD ikilisi arasındaki çatışmaya dönüşmeye yakın olan ilişkileri etkileyen ve daha fazla diplomasiye yönelten hadiselerin en önemlilerinden biri 1955'te Endonezya'da düzenlenen Bandung Konferansı'dır. Parker, konferansın adının Asya-Afrika konferansı olarak betimlendiğini ve bunun nedeninin SSCB ve ABD'nin etki alanı dışında varlığını sürdürmeye çalışan ve iki kutba da uzak durmaya uğraş veren ülkelerin varlığına atıfta bulunmak için bu ismin seçildiğini belirtir[51]. Katılan ülkeler Asya ve Afrika'dan gelmelerine ve bağlantısız olma taleplerini belirtmelerine rağmen ortaya koydukları fikirler SSCB veya ABD orijinli olmuş ve bu tür toplantılardan orijinal fikirlerin çıkabilmesi için daha fazla zaman geçmesi gerekmiştir. Buna rağmen, Soğuk Savaş'ın ve dünyanın egemen güçlerinin kudretlerinin zirvesinde olduklarını düşündükleri bir zaman diliminde böylesine bir toplantının düzenlenebilmesi, emperyalist hedefler takip eden ABD ve SSCB gibi süper güçlerin pervasız ve kimseyi umursamadan hareket edebilecekleri günlerin sonunun er ya da geç geleceğini belirtiyordu.

Bandung Konferansı'nın en önemli sonucu, burada bir araya gelen ülkelerin ABD ve SSCB'ye eşit mesafede varlıklarını sürdürerek sömürgelikten kurtulmak için birbirlerine olan ihtiyaçlarını belirtmeleri ve bu konuda işbirliğine gitmeye karar vermeleriydi[52]. ABD ve Sovyetler'in yakından takip ettiği konferansta, yeni

---

[49] McMahon, *a.g.e.*, s.78.
[50] Sander, a.g.e., s. 326.
[51] Jason Parker, *"*Cold War II: The Eisenhower Administration, the Bandung Conference, and the reperiodization of the postwar era*". Diplomatic History*, Sayı: 30(5), 2006, s. 867-892.
[52] Parker, a.g.m., s. 868.

kurulmuş olan BM'ye destek verilmiş ve süper güçlerin haricinde kalan devletlerin de özgür bir dünyada insan haklarına saygılı bir biçimde hayatlarına devam etmek arzusunda oldukları belirtilmiştir. Dünya kamuoyunda sonradan etkisi yer yer artan ve azalan böyle girişimler Soğuk Savaş'ın yumuşama sürecinin gerçek nedenleridir. İlerleyen bölümlerde Balkanlar'ı önemli biçimde etkilemesi nedeniyle ayrıntılarıyla ele alınacak olan benzeri girişimlerin daha somut sonuçları, dünyanın iki kutuptan daha büyük olduğunu ilan etmiştir.

1.3 İki kutuplu sistemin çözülmesi

Ateş, Sovyetler'in 1991'de dağılmasıyla başlayan sürecin bütün dünyada iki kutupluluğun bittiği ve tek kutuplu bir dünyanın oluşmaya başladığı şeklinde anlaşıldığını belirtir[53]. Birbiriyle Soğuk Savaş boyunca didişen ve farklı aktörlerin arkasında sürekli bir mücadele yürüten güçlerden biri siyasi ve ekonomik bir kriz sonrasında devreden çıkınca, böyle bir yorumlamanın yapılması doğaldır. Dünya sahnesinde diğer kutup olmadan tek başına istediği uluslararası politikayı istediği oranda dayatabilecek tek güç olarak ayakta kalan ABD'nin hegemon güç olarak dünyaya yön vermesi anlamına gelen tek kutupluluk, bölgesel güçlerin tekrar gün yüzüne çıkmasına sebebiyet vermiş ve son durum, tek kutupluluktan çok kutupluluk haline dönmeye başlamıştır[54].

Armaoğlu tek kutupluluk anlayışına karşı çıkan[55] araştırmacılardan biridir. Ona göre, ABD'nin hegemonyasına giren dünyadaki çeşitli bölgesel problemler düzeltilememiştir. Filistin problemi, Orta Amerika devletlerindeki istikrarsızlıklar, Sahra Altı Afrika'daki ve Ortadoğu'daki başarısız devlet oluşumları ve SSCB'ye bağlı olarak uzun yıllar harcamış ülkelerdeki demokrasi mücadeleleri gibi hususlar, tek kutuplu dünyada da çözülemeyen problemler olarak devam etmişlerdir. Özellikle,

---

[53] Davut Ateş, "Konstrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Sayı: 20, 2009, s. 79-103.

[54] Umut Uzer, "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları". *Bilge Strateji*, Sayı:5(8), 2013, s. 70.

[55] Armaoğlu, a.g.e., s. 701-6.

ABD'nin tek kutuplu zamanda gerçekleştirdiği ve karşısında önemli bir rakibin bulunmadığı Afganistan ve Irak gibi ülkelerdeki askeri operasyonlarda uğradığı başarısızlıklar ve mağlubiyetler, çok kutuplu bir dünya anlayışına daha fazla uymaktadır. Gerçekte önünde herhangi bir uluslararası ajanda uygulamaya engel ikinci bir güç olmamasına rağmen, ABD birçok bölgede kendiliğinden oluşan bölgesel güçlere karşı beklendiği gibi mutlak iktidara sahip olamamıştır[56].

Gerçekte bu durumun İkinci Dünya Savaşı'nın sonrasında oluşmaya başlayan bağıntısız ülkelerin birliktelikleriyle ortaya çıktığı ve bölgesel güçlerin yeni kutuplar oluşturmaya başladıkları düşünülebilir. Bununla beraber dünya ekonomisinin de çok kutuplu bir dünyayı işaret ettiği ve özellikle Çin ve Hindistan gibi ülkelerin devasa nüfuslara ve gayrisafi milli hasılalara sahip oldukları değerlendirildiğinde ABD hegemonyasındaki uluslararası ekonominin tek kutupluluktan daha çok farklı büyüklüklerdeki çok sayıda aktörün rol oynadığı bir duruma sahne olduğu görülecektir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında vücuda gelen Avrupa Birliği (AB), OPEC (Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü), BM, NAFTA (Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Antlaşması), KEİ (Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı) gibi örgütler, ABD'nin hegemonyasının önündeki yeni engeller olarak ortaya çıkmaktadırlar[57].

Uluslararası ilişkilerde çok kutupluluğun ortaya çıkması inşacılık adı verilen görüşle açıklanabilir[58]. Bu anlayış, İkinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde cari olduğu düşünülen klasik realist perspektife alternatif olarak geliştirilmiştir. Realist felsefe, güçlü olanın ayakta kaldığını ve haklı olduğunu iddia ederken uluslararası arenayı kanunsuz bir anarşik ortam olarak ele alır. Böylelikle sadece güçlülerin hukuku vardır ve güçsüz olanlar diğerlerine uymak mecburiyetindedir. Uzun yüzyıllar boyunca bu perspektifin işler durumda bulunduğu söylenebilir çünkü tarih

---

[56] Uzer, a.g.m., s. 72; Miller ve Kagan, a.g.e., s. 52.
[57] Ateş, a.g.m., s. 83.
[58] Gös. yer.

adeta güçlü devletlerin birbirlerine tahakküm kurma mücadelesinden ibarettir[59]. Miller ve Kagan realist felsefeye göre kaosun önündeki tek engelin hegemonların baskı aracı olarak kullandıkları askeri ve ekonomik güçleri olduğunu söyler[60]. Buna göre bölgesel ve küresel krizler ve anlaşmazlıklar kısa zamanda insan hayatını tehdit eden bir boyuta ulaşabilir. Uluslararası kaos ve savaşlar bu biçimde ortaya çıkarlar. Realist felsefeye göre bu krizleri bitirecek olan tek şey, krizin veya kaosun müsebbiplerini yaptıklarından caydıracak olan bir başka gücün dengeleyici olarak bulunmasıdır. Hegemon güçler gerçekte emperyalist amaçlar gütmelerine ve çoğunlukla kendi varlıklarını diğerlerine göre ön planda tutmalarına rağmen, aynı zamanda krizlere müdahale ederek kaosun ve anarşinin uluslararası alanda egemen olmasına da engel olurlar. Realist perspektife göre askeri veya ekonomik gücü bulunmayan aktörlerin uluslararası arenada bağımsız olarak varlıklarını sürdürebilmeleri mümkün değildir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra anarşik kaos ortamı fikri eleştirilmiş ve güçlülerin zayıfları kontrol ettiğini ve hegemon anlayışın bir zorunluluk olduğunu iddia eden realist anlayışın alternatifleri ortaya çıkmıştır[61]. İnşacılık bu teorilerden biridir. Uluslararası alandaki aktörleri birbirleriyle mücadele halindeki rakipler olarak görmek yerine, inşacılık, sistemdeki bütün ögeleri bir paydaş olarak kabul eder. Arı ve Kıran, buradan hareketle paydaşların olumsuzluk doğuracak bir krizden uzak durabilmek için beraber hareket etmelerinin zaruri olduğunu iddia eder[62]. Dolayısıyla devletler birbirlerine rağmen değil, birbirleriyle birlikte hareket ederek çeşitli krizlerin üstesinden gelmeye çalışırlar. Uzer, bu bağlamda yeni felsefenin

---

[59] Uzer, a.g.m., s. 72.

[60] Miller ve Kagan, a.g.e., s. 53.

[61] Mustafa Küçük, "Uluslararası ilişkiler kuramında 'konstrüktivist dönüşü 'anlamak". *Ege Akademik Bakış Dergisi,* Sayı: 9 (2), 2009, s. 771-795.

[62] Önder Arı ve Abdullah Kıran, *"Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık",* EKEV Akademi Dergisi, Sayı: 15 (46) , 2011, s. 49-64.

romantik ve naif yapısına dikkat çekerken inşacılığın sadece beklentilerle hareket etmediğinin altını da çizer[63].

Gerçekte, BM projesi inşacılık kavramıyla daha iyi açıklanabilir. Devletlerin birbirleriyle problemler yaşasalar dahi bir araya gelerek diğer devletlerin de gözetiminde görüşerek bu problemleri çözme yoluna gidebilmelerini öngören bu sistem, inşacı felsefenin uluslararası alana katkılarından biridir[64]. MC tecrübesini edinmiş olan devletler, BM'yi oluştururken romantik kaçabilecek naifliği üzerlerinden atmışlar ve BM'yi görüşme ve birlikte karar alma gibi mekanizmalarla donatırken aynı zamanda caydırıcı bir gücün oluşturulmasına da kaynak sağlamışlardır. Böylece, uluslararası alanın anarşik ve kaotik ortamının yok edilmesi ve hegemon güçlerin jandarmalık yaptığı bir sistemden çıkılarak her büyüklükteki devletin neredeyse eşit oranda uluslararası alanda söz sahibi olabilmesini sağlamayı hedeflemişlerdir[65].

Sovyetler Birliği'nin iki kutuplu dünyanın sonunda dağılma sürecine girmesiyle beraber bölgesel ve evrensel politikalarında kısa süre içinde büyük değişiklikler meydana gelmiştir[66]. Ekonomik ve askeri gücünün neredeyse tamamını kaybeden SSCB, öncelikle tamamen yok olmaktan kurtulabilmek için mevcudiyetini koruma altına alma amacıyla içe dönük politikalar uygulamaya başlamıştır[67]. Hatzivassiliou dünyanın kutbu olmaktan çıkan Sovyetler'in o güne kadar etkisi altında bulundurduğu bölgelerde de hızlı bir değişimin yaşanmış olduğuna dikkat çekmektedir[68]. Balkanlar, Sovyetler'in üzerindeki etkisini çok hızlı bir şekilde kaybettiği bölgelerden biridir. Sovyetler'in çekildiği ve tesirini kaybettiği bölgelerde, karşı kutup olan ABD ve müttefiklerinin etkisi aynı hızda artmıştır[69]. Göreceli olarak

---

[63] Uzer, a.g.m., s. 75.
[64] Arı ve Kıran, a.g.m., s. 50.
[65] Küçük, a.g.m., s. 779.
[66] Miller ve Kagan, a.g.e., s. 53.
[67] Smyser, *a.g.e.*, s. 55.
[68] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 56.
[69] Armaoğlu, a.g.e., s. 457.

hızlı bir şekilde taraf ve anlayış değişimine zorlanan bu bölgelerde liberalizm ve demokrasi gibi değerlerin yeşermesi aynı hızda mümkün olmamıştır ve batılılaşma yönündeki hareketler günümüz itibariyle devam etmektedir.

Soğuk Savaş sırasında ABD ve SSCB birbirlerini ekonomik ve siyasi olarak zayıflatmak ve hegemonyalarını genişletmek için çeşitli bölgelerdeki farklı aktörleri kendi menfaatleri doğrultusunda manipüle ederek sürekli bir mücadele içinde bulunmuşlardır. SSCB'nin ekonomik ve siyasi olarak bunu sürdürememesi sonucunda rakipsiz kalan ABD, Soğuk Savaş sonrasında küresel egemenliğinin rakibi olarak nispeten daha güçsüz fakat aynı zamanda sayıları fazla olan bölgesel güçleri bulmuştur. Bağlantısızlar Hareketi gibi iki kutuplu dünyanın başlangıcından itibaren varlığını sürdüren oluşumların ağırlıklarını artırarak rol aldığı bu yeni uluslararası düzen, uluslararası ilişkilerde daha fazla aktörün karar alma mekanizmalarında etkin olduğu bir sistem ortaya çıkarmış ve anarşik bir sistemin önerildiği klasik realizmden uzaklaşılarak daha çoğulcu bir ortamın yeşerdiği ve inşacılık tarafından açıklanabilecek bir modelin gelişmeye başladığı bir ana şahitlik etmiştir[70].

1.4 Sovyetler'in Uluslararası Politikalarının Genel Perspektifi

Resnick ve Wolff, Sovyet sosyalizmini tanımlarken onun politik ve ekonomik yönlerine dikkat çekerler ve Sovyetler dağıldığında başarısızlığa uğrayan modelin sosyalizm değil, kapitalizmin bir versiyonu olduğunu dile getirirler[71]. Cox ise bu tür yaklaşımların sadece kaçınma argümanı olduğunu ve Sovyet sosyalizminin mutsuz bir sonla ortadan kalkmasının nedeni olarak belirtilen gerçek sosyalizmin hiç yaşanmadığı veya sosyalizmin sadece kötü ve beceriksiz uygulayıcıları nedeniyle

---

[70] Şenol Kantarcı, "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?"." *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:8 (16), 2012, s. 52.

[71] Stephen Resnick ve Richard Wolff. "Between state and private capitalism: what was Soviet "socialism"?." *Rethinking Marxism*, Sayı: 7(1), 1994, s. 9.

hayatını devam ettiremediği savlarına katılmaz[72]. Bu iki sav da, Sovyet sosyalizminin başından itibaren kusurlu olarak kurgulanmış olduğunu anlamsızca yok sayma amacı taşımaktadır.

Teorik olarak sosyalizminin üç ögesi bulunmaktadır ve bunlar ortak mülkiyet, demokratik yönetim ve bireyler arasında eşitlik olarak dile getirilse de Sovyetlerin hiçbir döneminde bu ögelerin neredeyse hiçbiri uygulanmamıştır[73]. Sovyetler'in sosyalizm modeli, Lenin tarafından işçilerin ve halkların oligarşik diktatoryası olarak belirlenmişken, Stalin tarafından adeta nasyonal sosyalizm haline dönüştürülmüştür. Sonrasında Gorbaçov'a kadar gelen süreçte, demokratik yönetim hiç gündeme gelmemiş ve ulusal yönetimin en önemli parçası, hukuka ve kanunlara değil de, elit bir seçilmiş tabakasına hizmet eden polis ve istihbarat devleti olmuştur[74]. Uluslararası alanda da Sovyetlerin politikalarını bu altyapı etkilemiştir.

Cox, Sovyetler'de iki farklı sosyalist sistemin zaman zaman dönüşümlü olarak birbirleri aleyhine değişen oranlarda kullanıldığını aktarır[75]. Bunlardan ilki savaş komünizmi, diğeri ise yeni ekonomik politikadır. Savaş komünizmi, Sovyetler'in ayakta durması için düşmanlarına karşı sahip olması gerekli olduğu düşünülen askeri gücün oluşturulması için gündeme gelmiştir. Yönetimin zorba bir tavırla totaliter bir rejimi oluşturduğu ve hapishanelerle toplama kamplarının büyük nüfusları besler hale getirdiği bu sistem, halkların sosyalizme karşı hala tepkili olmasının nedenlerinden biridir. Yeni ekonomik politikalar ise özellikle taşradaki vatandaşların iaşesinin sağlanması için geliştirilen tedbirler bütünüdür tarımsal siyasaların ortaya çıkmasına neden olmuştur[76].

---

[72] Cox, Robert W. "'Real Socialism'in Historical Perspective." *Socialist Register*, Sayı: 27(27), 1991, s. 169.

[73] Cox, a.g.m., s. 191.

[74] Cox, a.g.m., s. 174.

[75] Cox, a.g.m., s. 172.

[76] Cox, a.g.m., s. 173.

İki farklı ulusal politikanın izdüşümleri olarak oluşan uluslararası ilişkiler politikaları da benzer bir yol takip etmiştir. Savaş komünizminin uluslararası ilişkilere yansıması, rejim ihracı şeklinde gerçekleşmiştir ve bütün dünyanın Sovyetler'in varlığına karşı birlik olarak davrandığını ve buna karşılık topyekun varlık savaşı verilmesini gerektirmektedir[77]. Neredeyse Stalin zamanına kadar ayakta kalan ve sonrasında da dönem dönem kullanılan savaş komünizmi, Sovyetler'in etki edebildikleri bölgelerde saldırgan bir tutum takınmalarına neden olmuştur.

Yeni ekonomik politikalar olarak adlandırılan siyasa ise, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında farklı uydu cumhuriyetler arasında ekonomik politikalara yer verir[78]. Halkın refahını nispeten yükselten bu politikalar, uydu devletlerin yeteneklerine ve kaynaklarına göre değerlendirilmesiyle kapitalist bir sistem ortaya çıkarmıştır. Stalin'in komünizme ihaneti olarak değerlendirilmesinin nedeni de tam olarak budur çünkü rejim ihracından vazgeçerek tarımsal ve finansal politikalarla aslında kapalı devre bir kapitalist sistem oluşturularak sosyalizmin içi boşaltılmıştır[79].

Yeni ekonomik politikalar ve bunların izdüşümündeki uluslararası politikalar gerçekte uydu devletler için diğer dönemlerdekinden farklı bir hüviyete sahip olmamıştır. Ulusal bağlamda katı ve uyduları başarıyla sömürebilen bir devletçilik sayesinde gelişim ve ilerleme sürdürülemez bir şekilde de olsa sağlanabilse de, uydu devletlerde bu politikaların savaş komünizmindeki politikalardan önemli farklılıkları olmamıştır. Sovyetler'in uydu devletlerde görevlendirdiği teknikerler vasıtasıyla sömürü gerçekleşmiş ve kendi kaynaklarını değerlendirmek için yeterli bilgi ve birikimden bilinçli olarak uzak tutulmuş uydu devletlerin bölgeleri, bu politikalar çerçevesinde sömürüye açık hale getirilmiştir[80].

---

[77] Cox, a.g.m., s. 172.
[78] Cox, a.g.m., s. 173.
[79] Resnick ve Wolff, a.g.m., s. 15.
[80] Resnick ve Wolff, a.g.m., s. 18.

Komünizmin uzun sürmesi ve etki altındaki uydu devletlerde önemli oranda etkin bir baskıcı otoritenin kurulması, günümüzde dahi etkisini sürdürmekte ve eski komünist ülkeler zaman zaman nispeten baskıcı hükûmetlerin etkisine girerek uluslararası sisteme entegre olmaktan uzaklaşabilmektedirler[81].

Yeni ekonomik politikaların uydu devletler haricindeki ülkeler için ise anlamı kapitalizmin gerektirdiklerinden farklı olmamıştır. Dolayısıyla, dünya düzeninde Sovyetler, özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalist devletler gibi ticari anlaşmalara girmiş, farklı ürünlerin ihracatını ve ithalatını yapmış ve uluslararası pazar arama ve bulma çalışmalarına girmiştir[82]. Uydu devletlerdeki kaynaklar da, bu bağlamda uluslararası pazarlara girebilmişler ve kısmen de olsa bu şekilde, uydu devletler özerk davranabilme yeteneği kazanmışlardır[83]. Üçüncü bölümde daha detaylı olarak inceleneceği gibi özellikle doğal kaynakları zengin olan Romanya gibi ülkelerin bu ekonomik politikalardan önemli oranda fayda ve özerklik elde ettiği anlaşılmaktadır.

Özetlenecek olursa, Çarlık Rusya'sının yerine bir komünist devrimle kurulan ve ilk başlarda bu devrimi başka ülkelere ihraç ederek kapitalist küresel sermaye ile mücadele edebileceğini düşünen kadroların yönettiği Sovyetler, sonrasında bu ideolojik yönelimlerini daha realist ve ulusal kalkınma politikalarıyla değiştirmiştir. Farklı perspektif sahibi teorisyenlerin lehte ve aleyhte tepkilerini çeken bu paradigma değişimi, Sovyetler'i daha *normal* bir devlet haline getirse de, totaliter yönetim tarzında ve uydu devletlere dayatılan sömürü politikalarında köklü değişimler meydana gelmemiştir.

---

[81] Huseyn Aliyev, "Post-Soviet informality: towards theory-building." *International Journal of Sociology and Social Policy*, Sayı: 35 (3/4), 2015, s. 4-5.

[82] Cox, a.g.m., s. 173.

[83] Resnick ve Wolff, a.g.m., s. 21-2.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BALKANLAR

2.1 Balkanlar'ın anlamı ve önemi

Balkanlar bölgesi Bailey'e göre Kuzey Yunanistan, Bulgaristan, Güney Romanya, Sırbistan, Doğu Macaristan düzlükleri ve Kuzey Batı Anadolu'nun arasında kalan bölgeden oluşmaktadır[84]. Bölge, insanlığın gün yüzüne çıktığı zamanlardan beri iskân ve geçiş bölgesi olmuştur[85]. Verimli, yaşanabilir geniş düzlüklerin yanında değerli madenlerin de bölgede yer alması nedeniyle Balkanlar binlerce yıldır bir cazibe merkezi olmuştur[86].

Balkanların sınırlarını farklı bölgeler olarak belirleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Sarno, anonim ve tarihsel bir tanımlamada Balkanların Akdeniz'in bir yarımadası olarak kuzeye uzanan ve güneyde Kıbrıs'tan kuzeyde ise Danube'ye kadar olan bölgeyi kapsadığını belirtir[87]. Balkanların tarihçesinin ve sınırlarının Avrupa'dan ayrı bir şekilde incelenemeyeceğini belirten Vezenkov'a göre Balkan ismi, Avrupa'daki Türk etkisini görmezden gelmeye çalışan ve bu coğrafyaların yüzyıllarca Osmanlı toprakları olarak kaldığını dikkatlerden kaçırmaya çalışan oryantalist bir caba olduğunu dile getirmektedir[88]. Sonuçta, batının doğusunda yer alan bu toprakları güneyde Adriyatik ve Iyonya, doğuda Marmara Denizi ve

---

[84] Douglass Bailey, Balkan prehistory: *exclusion, incorporation and identity, Routledge,* Londra 2002, s. 7.

[85] Traian Stoianovich, Balkan Worlds: *The First and Last Europe, Routledge,* New Jersey 2015, s. 12.

[86] Bailey, a.g.e., s. 8.

[87] Emilia Sarno, "From the Historical Tyranny of the Balkans to Pluralism: a new historical-geographical reading." *Review of Historical Geography and Toponomastics*, Sayı: 8 (17-18), 2013, s. 41.

[88] Alexander Vezenkov, History against Geography: Should We Always Think of the Balkans as Part of Europe?, in: A. MacLachlan and I.Torsen (Editörler), *History and Judgment,* Sayı: 21, 2006, s. 71.

Karadeniz, kuzeyde Karpatlar ve batıda Alman ve İtalyan bölgelerinin sınırları arasında düşünmek mümkündür[89].

Avrupa Kıtasıyla insanlığın ilk çıkış noktası olan Afrika ve medeniyetlerin beşiği Ortadoğu arasındaki doğal bir köprü olan Balkanlar, bu geçiş özelliği nedeniyle çağlar boyunca hegemon güçlerin hedeflerinden biri olmuştur[90]. Avrupa ve eski dünya arasındaki geçişlerin binlerce yıl boyunca kesintisiz sürmesi nedeniyle çok fazla sayıda etnik kimlik, bir arada yaşama kültürü yerleşmiştir. Değişen dil, kültür, inanç ve dinlerin mozaiği haline gelen Balkanlar'ın modern dünyaya açılmasından önce de çok kültürlülük bu topraklarda mevcuttu[91].

Balkan kelimesi Türkçe kökenlidir. Türk Dil Kurumuna göre Balkan "Sarp ve ormanlık sıradağ" anlamına gelmektedir[92]. Balkanlar bölgesi adını bu bölgede bulunan Balkan Dağlarından alır. Her ne kadar dünya dillerine Türkçeden geçmiş olsa da Balkan kelimesinin Farsça iki farklı kelimeden oluştuğu dile getirilmiştir[93]. Farsça Balakhan kelimesi yüksek ev anlamına gelmektedir ve kelimenin buradan Türkçeye geçmiş olabileceği değerlendirilmektedir.

[89] Sarno, a.g.m., s. 45-6.
[90] Stoianovich, a.g.e., s. 27.
[91] Bailey, a.g.e., s. 12.
[92] TDK (2019) "Balkan" http://sozluk.gov.tr/ (07.12.2019)
[93] Stoianovich, a.g.e., s. 1.

Resim 2. Balkanlar'ın Haritası[94]

Balkanlar'ın günümüzdeki coğrafyayla beraber anılmaya başlanması ve bölgenin Balkan yarımadası olarak anılagelmesinin başlangıcı, 1808 yılında Alman bilim adamı Johann August Zeune'a dayanmaktadır. Stoianovich'e göre Zeune, Balkanhalbinsel[95] isimli Almanca kitabı yayınladığında Balkan terimi ilk defa dünya literatürüne girmişti[96]. Bölgenin genel bir adı olmasa da geçmişte Balkanlar'ın batısındaki bölgeye Illyricum (İllirya) ve doğusundaki bölgeye Thrace (Trakya) denmekteydi. Romalılar tarafından kullanılan bu isimlerin ardından iki bölgeyi de kapsayan Balkan isminin kullanılması yaygınlık kazanmıştır.

Balkanlar'ın Ege, Adriyatik ve Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. Bunun yanında dağlık arazilerin de bulunduğu Balkanlar'da birbirinden farklı iklim sistemleri yer almaktadır. Ege ve Adriyatik kıyıları Akdeniz iklimine sahiptir. Karadeniz kıyılarında nemli ve okyanusal bir iklim bulunurken, dağlık bölgelerde ve iç kısımlarda karasal iklime rastlanmaktadır. Bölgenin kuzeyinde kış mevsimleri daha sert geçerken, güney kesimler yazları daha sıcak ve kuraktır. Bölgede endemik birçok hayvan ve bitki türleri mevcuttur. Düz ovalar haricindeki bölgelerde tarım mümkün değildir, özellikle dağlık alanların soğuk, güneyde denize yakın yerlerin ise kurak olması nedeniyle arazi kıraçtır. Yine de bölgeye iyi uyum sağlamış olan üzüm, yemiş ve zeytin gibi bitkiler yaygın olarak özellikle sıcak yerlerde bulunmaktadır. Doğal mineraller yönünden en zengin olan bölge Kosova'dır ve kömür, kurşun, gümüş gibi madenler çok eski çağlardan beri burada elde edilmektedir. Bulgaristan ve Yunanistan'da kömür yatakları olduğu bilinmektedir fakat bölgenin en önemli enerji kaynaklarından biri ırmak ve nehirler üzerinde kurulmuş olan barajlar ve hidroelektrik santrallerdir[97].

---

[94]Wikimedia Commons (2005) "Map Southeastern Europe", *https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Karte_Suedosteuropa*_03_01.png (07.02.2019).

[95] Almanca'da Balkan Yarımadası.

[96] Stoianovich, a.g.e., s. 1.

[97] Stoianovich, a.g.e., s. 2-5.

Balkanlar'ın önemi, doğuda ve batıda tarih boyunca ortaya çıkmış büyük imparatorlukların arasındaki bir bağlantı yolu olmasından kaynaklanmaktadır. Tarihte, Balkanlar'dan doğan Büyük İskender'in devleti gibi sadece bazı devlet adamlarının ömrüyle sınırlı büyük devletler teşkilatlanmış olsa da, genelde Roma ve Roma sonrası güçlü Avrupalı devletlerle, Persliler gibi ve onlardan sonra ortaya çıkan diğer Asyalı devletler arasında bir geçiş noktası vazifesi görmüştür. Bu geçiş noktasının zahmetsiz ve masrafsız geçilebilmesi, hem Akdeniz'e hem de hâkimiyet altında bırakılmak istenen taraf üzerinde bir üstünlük sağladığı için egemen güçler, Balkanlar üzerinde hususi politikalara sahip olmuşlardır[98].

2.2 Ülkeler

Günümüzde, tamamı veya bir kısmı Balkanlar'da bulunan ülkeler Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Yunanistan, Kosova, Karadağ, Kuzey Makedonya, Romanya, Sırbistan, Slovenya ve Türkiye'dir[99]. Bu ülkelerden bağımsızlığını bugünkü adıyla ilk kazanan Yunanistan'dır ve bu olay 1821'de başlayan isyan sonunda gerçekleşmiştir. Balkan ülkeleri arasında bağımsızlığını kazanan son ülke ise Kosova'dır ve bağımsızlık ilanı 2008 yılında gerçekleştirilmiştir. Buradan hareketle, bölgenin siyasal açıdan dinamik bir yapıya sahip olduğu ve Balkanlar'ı oluşturan devletlerin sürekli devinim halinde oldukları anlaşılmaktadır.

Bölge ülkeleri arasında geçmişten gelen birçok problem bulunmaktadır. Yakın siyasi tarihe kadar genelde savaşla sonuçlanmış olan bu anlaşmazlıklar, günümüzde daha demokratik ve diplomatik bir düzlemde çözülmeye çalışılmaktadır. Örneğin, demokratik bir çözüme kavuşturulan son problemlerden biri Yunanistan'ın bir parçası olan Makedonya bölgesiyle aynı adı taşıyan ve bağımsız bir devlet olan

---

[98] Maria Todorova, *Balkan identities: nation and memory.* NYU Press, New York 2004, s. 7.

[99] Dışişleri Bakanlığı, 20191, *"Balkan Ülkeleri İle İlişkiler", http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa (07.01.2019).*

Demokratik Makedonya Cumhuriyeti'nin resmi adının Kuzey Makedonya olarak değiştirilmesi olmuştur.

2.2.1 Arnavutluk

Başkenti Tiran'dır ve 1912 yılında bağımsızlığını kazanmıştır. Yaklaşık 3 milyon kişilik bir nüfusa sahiptir ve halkın büyük kısmı Müslüman'dır. Etnik olarak halkın yüzde 98'i Arnavut'tur. Arnavutluk bölgenin fakir ülkelerinden biridir. Ülke coğrafi açıdan adeta küçük bir Balkanlar minyatürüdür çünkü dağlık ve soğuk bölgelerle Adriyatik kıyılarını toprakları içinde barındırır. Ülkenin tarihinde Osmanlı Devleti'yle olan mücadeleleri ve bu devletten kazandığı bağımsızlık önemli bir yer tutar. Osmanlı Devleti'nin kontrolünden kurtulan Arnavutluk'ta 1912'den sonra bağımsız bir toplum oluşturma uğraşları başlamıştır[100].

Ülke İkinci Dünya Savaşı sırasında fiilen İtalyan Krallığının denetimi altında iken, Almanlar'ın işgaline maruz kalmıştır. Almanlar yenildikten sonra Arnavutluk, SSCB'nin uydu devletlerinden biri oldu ve Sovyetler'in dağıldığı 1989 yılına kadar komünist bir sistemle yönetildi. Sonrasında neoliberal sisteme entegrasyon çabalarının görüldüğü Arnavutluk aynı zamanda AB ve diğer Balkan ülkeleriyle ilişkilerini geliştirme çabası içindedir[101]. Arnavutluk'ta tek adam rejiminin lideri olan Enver Hoca, diğer uydu SSCB ülkelerindeki gibi bütün inançları yasaklamış, halkın bilgiye ve dünya hakkında çeşitli haberlere ulaşımını kısıtlamış ve baskıcı bir rejimle ölene kadar lider kalabilmeyi kendine amaç edinmişti[102]. Bu amaçla hem SSCB hem de NATO saldırılarına karşı koyabilmek için çok sayıda

---

[100] Dışişleri Bakanlığı, 2019a, "Arnavutluk", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2eab216e-2140-4f1f-bf11-a9127881d31d* (07.01.2019).

[101] Dışişleri Bakanlığı, 2019a.

[102] Edward Smith ve Dewin J. Pechous. "Crisis Management and Conflict Resolution in Late 20th Century Europe: Albania--A Case Study." *IDA Paper P-3396*, Institute for Defense Analyses, Alexandria, Virginia, 1999, s. 31.

beton sığınak yaptıran Hoca[103], Arnavutluk'un milli gelirinin büyük kısmını bu amaçsız ve gereksiz savunma yatırımlarına harcamıştı[104].

Halkın yurtdışında serbest dolaşımının engellenmesi sonucunda uluslararası ticaret potansiyelinden mahrum kalan ülke, diğer Sovyet uyduları gibi ekonomik ve siyasi yönden sürdürülebilir olmaktan uzak yönetimiyle Soğuk Savaş'ın sonuna doğru büyük problemlerle karşı karşıya kalmıştı. Enver Hoca 1985 yılında öldüğünde iktidara gelen Ramiz Alia, ekonomik reformlar gerçekleştirmeye çalışmış fakat SSCB'nin dağılmasının ardından Arnavutluk önemli bir ekonomik kriz yaşamıştır. 1991'deki çok partili seçimlerin ardından tekrar iktidar olabilen Komünist Parti bu sıkıntıları aşamadığı için sadece bir yıl içinde iktidardan düşerek 1993'te yerini özelleştirme ve demokratikleşme adımlarını hızla atarak Arnavutluk'u günümüze taşıyan politikaların mimari olan Salih Berisha'ya bırakmıştır[105].

2.2.2 Bosna-Hersek

En yeni Balkan devletlerinden biri olan Bosna-Hersek'in başkenti Saraybosna'dır. 3 milyonu aşkın nüfusuyla bağımsızlığını 1992 yılında kazanmış olan ülkenin katliamlara sahne olmuş bir geçmişi bulunmaktadır. Avrupa'da nüfusun çoğunluğunun Müslüman olduğu az sayıda ülkeden biri olan Bosna-Hersek, bu özelliği nedeniyle dinci ve faşist bazı Balkan ülkelerinin saldırısına sahne olmuş ve AB'nin neredeyse ortasında yer alan bu ülkede binlerce sivilin hayatını kaybettiği kanlı katliamlar gerçekleştirilmiştir[106].

Dağılan Yugoslavya'nın içinde bulunan devletlerden biri olan Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Sırbistan topraklarının arasında bulunmaktaydı. Bosna-Hersek'in deniz ulaşımının olmaması ve Yugoslavya'nın dağılmasının hemen

---

[103] Tom Gallagher, *The Balkans after the Cold War: From tyranny to tragedy*. Routledge, Londra 2003, s. 9.

[104] Smith ve Dewin, a.g.m., s. 32.

[105] Smith ve Dewin, a.g.m., s. 33

[106] Dışişleri Bakanlığı, 2019b, "Bosna-Hersek", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?d9c2b37b-7fa3-40ba-bacb-6b7170b6b4f0* (07.01.2019).

ardından Hristiyanlığı önde tutan kalabalık ve güçlü devletlerin ortasında kalması sonucunda sivil halkın zarar gördüğü etnik temizlik ve katliam olayları yaşanmıştır. 1995 civarında uluslararası kuruluşların katılımıyla barış sağlanmış ve Bosna-Hersek 1992 yılında bağımsız olarak uluslararası arenaya katılmıştır[107].

1992 yılındaki bağımsızlığı öncesinde Bosna-Hersek limitli de olsa özerk hareket edebilmekte ve dış dünyayla irtibat kurabilmekteydi. Sırplar'ın uluslararası koalisyon eliyle defedilmesi sonrasında yurtdışından en fazla ilgi gören Yugoslav devletlerinden biri Bosna-Hersek olmuştur. Bunun nedenlerinden biri Sırplar'ın Bosna-Hersek'te gerçekleştirdiği katliamın adeta canlı olarak seyredilmesi ve uluslararası arenada buna karşı bir tepkinin geç kalmış bir şekilde verilmiş olmasıdır[108]. Yurtdışından derhal gelmesi gereken ve geç kalan müdahale sonucunda neredeyse suçluluk duygusu içinde olan batılı güçler, 1992 sonrasında Bosna-Hersek'in ekonomik ve sosyal gelişiminde yer almışlardır[109].

Bu kapsamda sadece askeri müdahaleler ve iyileştirmeler yer almamış, bunun yanında meskenleştirme ve altyapı yatırımları gibi projelerle Bosna-Hersek'in modernleşmesi ve savaşın kötü etkilerinden kurtulması amaçlanmıştır. Yugoslavya'da yer almasına rağmen toplumunun ağırlıklı olarak Müslüman olması nedeniyle SSCB tesirinden göreceli olarak daha az etkilenen Bosna-Hersek'in batı blokuyla beraber hareket etmesi, bu nedenle daha kolay olmuştur. Jansen'in Yabancı Müdahale Kurumları[110] adını verdiği bu kurumların Bosna-Hersek için önemi günümüzde de artan şekilde devam etmekte ve Bosna-Hersek'in uluslararası arenadaki dayanıklılığını ve güvenilirliğini artırmaktadır [111].

---

[107] Dışişleri Bakanlığı, 2019b.

[108] Stef Jansen, "The privatisation of home and hope: Return, reforms and the foreign intervention in Bosnia-Herzegovina." *Dialectical Anthropology* Sayı: 30.3-4, 2006, s. 178.

[109] Gallagher, a.g.e., s. 188.

[110] Foreign Intervention Agencies

[111] Jansen, a.g.m., s. 182.

2.2.3 Bulgaristan

Bulgaristan, Balkan yarımadasındaki en eski milletlerden biri olan Bulgarlar tarafından kurulmuştur. Köken olarak kavimler göçü sırasında Balkanlar bölgesine gelen Türk kavimlerinin oluşturduğu Bulgarlar, sonrasında Hristiyanlık dinini benimseyerek Bulgar kültürünü ortaya çıkarmışlardır. Bizans İmparatorluğu'yla mücadele içinde bulunan Bulgarlar, bölgenin önemli güçlerinden biri olmuşlar ve gerek teşkilatlanma disiplinleri, gerekse nispeten kalabalık nüfuslarıyla bölgede dengeyi sağlayan unsurların başında gelmişlerdir. Osmanlı egemenliğinde yüzyıllar geçiren Bulgarlar, buna rağmen Slav kültüründen kopmamışlar ve Balkanlar'daki diğer birçok devlet gibi Ruslar'ın uğraşları sonucunda Osmanlıya karşı askeri zaferler kazanarak bağımsızlıklarını ilan edebilmişlerdir. 1908 yılında bağımsız bir devlet olan Bulgaristan, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Sovyetler'in uydu devletlerinden biri haline gelmiş ve diğer çoğu Balkan devleti gibi Sovyetler'in dağılmasının ardından yeni dünya düzeninde yer alabilmek için gerekli politikaları uygulamaya çabalamaktadır[112].

Milliyetçiliğin önemli yer tuttuğu ülkelerden biri olan Bulgaristan, Soğuk Savaş'ın ardından koruyucusu SSCB'nin desteğini kaybetmiş olmasına rağmen bu politikaların ağırlıklı olarak hissedildiği ve azınlıklara baskı uygulanan ülkelerden biri olmuştur. Gallagher, Balkanlar'daki komünist ülkelerde insanlara, satranç tahtasındaki piyonlar gibi davranıldığından bahsetmekte ve bunlara örnek olarak Bulgaristan'daki Türkler'e yapılanları hatırlatmaktadır[113].

Bulgaristan'da soğuk savaş sonrasında hızla batı bloğu değerlerinin benimsenmesi süreci başlatılmış ve zamanla serbest seçimlerle değiştirilebilen yönetimler iktidara gelmeye başlamışlardır. Komünist idarelerin baskıcı bir yönetim tarzı edinmesinin nedeni halklarını ezmek veya kötü bir idare sergileyerek dünyaya

---

[112] Dışişleri Bakanlığı, 2019c, "Bulgaristan*", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?6b81d878-a245-4e3d-8dd9-f8081c2f166e* (07.01.2019).

[113] Gallagher, a.g.e., s. 10.

egoistik bir mesaj vermek değildi; totaliter yönetimin amacı, insanlığı sömürmeyi amaçlayan kapitalizmin zararlarından halkı korumaktı. Dolayısıyla, Bulgaristan da dahil olmak üzere komünist idarelerin baskıcı olmasının nedeni halklarını ve ülkelerini korumaktı. Fakat zaman içinde milliyetçilik ve kuru bir modernist söylem tutturan bu ideoloji, Bulgaristan gibi köklü bir medeniyetin varisi ülkelerde milliyetçilikle birleşmiş bir parti propagandasını kullanarak iktidarlarını pekiştirmeye çalışan yönetimler yarattı[114]. Amaçlar ve gerçekler arasındaki bu farklılıklar, Bulgaristan'ı SSCB sonrasında da etkilemeye ve halkına güvenmeyen devlet aygıtını verimsizleştirmeye devam etti.

7 milyonun üzerindeki nüfusuyla Bulgaristan, günümüzde de Balkanlar'daki önemli devletlerden biridir. AB üyesi olmayı başarabilen Bulgaristan'da, Müslüman-Türk azınlık demokratik haklar konusunda zorluklar yaşamaktadır ve bu hususta Türkiye ile Bulgaristan arasında problemler bulunmaktadır. AB, NATO (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü), AGİT (Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı) gibi örgütlere üye olsa da[115], Bulgaristan, bu örgütlerin içinde yolsuzluğun en yaygın olduğu ülkelerden biri olarak görülmektedir.

2.2.4 Hırvatistan

Başkenti Zagreb olan ve yaklaşık 4 milyonluk bir nüfusa sahip olan Hırvatistan'da Slav ırkı hâkim olmasına rağmen halkın çoğunluğu bölgedeki egemen din olan Ortodoksluk değil, Katolik dinine inanmaktadır. Hırvatlar'ı Balkanlar'daki diğer halklardan ayıran en önemli farklılıklardan biri olan inanç, siyasi gelişmeleri de önemli oranda etkilemektedir[116]. Yugoslavya'nın dağılmasının ardından kendini Yugoslavya'nın varisi olarak gören ve Slavlar'ın hamisi olarak Ruslar'ın desteğini

---

[114] Nadia Kaneva ve Delia Popescu. "National identity lite: Nation branding in post-Communist Romania and Bulgaria." *Internatıonal Journal Of Cultural Studies* Sayı:14.2, 2011, s. 195.

[115] Dışişleri Bakanlığı, 2019c.

[116] Dışişleri Bakanlığı, 2019k, "Hırvatistan", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?36eec965-5638-4224-868c-a167a8f80d57* (07.01.2019).

alan Sırbistan'ın faşist politikalarının hedeflerinden biri de Hırvatistan olmuştur. 1995'te sonuçlanan savaşta Hırvatistan sınırlarını koruyabilmiş ve bağımsızlığına kavuşmuştur.

Hırvatistan, diğer Yugoslavya ülkelerinden çok farklı bir durumda bulunmamaktadır ve Sırplar'ın emperyalist heveslerinin kurbanı olarak komünist mirasın problemlerinin odak noktalarından biri olmaktan kurtulamamıştır. 1960'larda Tito'nun batıya yanaşmasının doğal bir sonucu olarak Yugoslavya'da başlayan çoğulcu demokratik ve özerk anlayışın bir sonucu olarak Sırplar'dan farklılaşmaya başlayan Hırvat kültürü, Yugoslavya'nın dağılmasıyla birlikte farklı bir devletin ortaya çıkmasına neden olmuştur. 1967'de Hırvat komünistleri, Sırplar'ın merkezi komitede %40 oranında temsil edilirken nüfusa oranlarının 13% olduğunu söyleyerek daha fazla otonomi talep edebiliyorlardı[117]. Sırplar'la yabancılaşmanın sonucu olarak Yugoslavya'nın dağılmasında Sırp hedeflerinden biri haline gelen Hırvatlar, batıya daha da yakınlaşarak toplumun refahını yükseltebilecekleri bir ekonomik model uygulamaya devam etmektedirler.

Bölgenin gelir düzeyi düşük halklarından birini oluşturan Hırvatistan'da turizmin önemli bir yeri bulunmaktadır. AB üyeliği sonrasında ülkede ekonominin geliştiği iddia edilebilse de, ülkenin geneli AB standartlarından uzak yaşamaktadır[118]. Ülkede az sayıda Sırp azınlık bulunmaktadır ve demokratik yaşamı seçen Hırvatlar yeni dünyaya uyum sağlamaya çalışmaktadırlar.

2.2.5 Karadağ

2006'da Sırbistan'dan ayrılarak Balkanlar'ın bağımsız devletleri arasına katılan Karadağ, 1 milyona yakın nüfusuyla bölgenin küçük ülkelerinden biridir. Sırbistan'la etnik veya dini altyapı açısından bir farkı bulunmayan bölge insanları,

---

[117] David Bruce MacDonald, Balkan holocausts: Serbian and Croatian victim centered propaganda and the war in Yugoslavia, Manchester University Press, Manchester, England 2018, s. 99.

[118] Dışişleri Bakanlığı, 2019k.

geçmişte uzunca bir süre otonom bir krallık olmaları nedeniyle bağımsızlığı tercih etmişlerdir. Adriyatik Denizi, Sırbistan ve Bosna-Hersek arasında yer alan Karadağ'ın, diğer komşuları Arnavutluk ve Kosova'dır[119]. Yugoslavya'nın dağılması sırasında iç savaşın taraflarından biri olan Karadağ'a ait polis ve askeri güçlerin Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te insan haklarına aykırı faaliyetler içinde bulundukları rapor edilmiştir. Sırbistan'la beraber soykırım suçları işleyen bazı Karadağ'lı yetkililer savaştan sonra yargılanmış ve cezalandırılmışlardır.

Karadağ, bu birlikteliklerine rağmen Sırbistan'la aynı devlet çatısı altında kalmamış ve 2006 yılında yapılan bir referandumda çok küçük bir farkla bağımsız olmayı seçmiştir. Dağlık ve tarıma elverişli olmayan bir bölgede bulunan ülke, ekonomik yönden zayıftır, bu zayıflığın nedenlerinden bir diğeri ise yıllar süren bağımsızlık arayışıdır. NATO'ya üye olan Karadağ, AB üyeliği sürecini sonlandıramamış ve henüz AB üyesi olamamıştır[120]. 1992 Savaşı'nın etkileri, Karadağ ve etrafındaki devletlerle arasında etkili bir ekonomik etkileşim kurmasının önündeki engellerden biridir.

2.2.6 Kosova

Balkanlar'ın en yeni devleti olan Kosova'nın başkenti Priştina'dır. Ülke 2008'e kadar Sırbistan topraklarının bir parçasıyken, BM tarafından korunur durumdayken tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Sırbistan ve Sırbistan'ın politikalarını hala uzaktan kontrol eden ve destekleyen Ruslar'ın baskılarına rağmen Kosova'nın bağımsızlığı dünya üzerindeki 102 devlet tarafından kabul edilmiştir. Denize kıyısı bulunmayan bölgeye egemen olan inanç İslam'dır. Bölgeye Müslümanlar, yaklaşık 700 yıl önce Osmanlı zamanında gelmişlerdir[121].

---

[119] Dışişleri Bakanlığı, 2019d) "Karadağ", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?4022a7f7-1c59-444d-bee5-b2dc0a60edc1* (07.01.2019).

[120] Dışişleri Bakanlığı, 2019d.

[121] Dışişleri Bakanlığı, 2019e, "Kosova", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?b4f0d171-653d-4d42-9600-5b0d95678270* (07.01.2019).

Kosova'nın nüfusu yaklaşık 2 milyondur. Düşük nüfusuna rağmen, topraklarının da az olması nedeniyle Balkanlar'ın en insan-yoğun ülkesidir. Balkanlar'ın en fakir ülkesi olan Kosova'nın ekonomik ve siyasi gelişimi bağımsızlığın ardından hız kazanmış olsa da modern dünyanın gerisindedir. Kosova'nın yeraltı kaynakları, geçmişte olduğu gibi günümüzde de dünyanın dikkatini çekmektedir. Örneğin, Kosova'da bulunan linyit madenleri dünyada 5., Avrupa'da ise 3. sırada yer almaktadır. Küçük bir toprağa sahip olmasına rağmen Kosova'nın üzerinde çok yakın geçmişe kadar savaşların yaşanmış olmasının nedenleri bu mineral kaynaklar ve eski Yugoslavya topraklarının merkezinde stratejik bir konuma sahip olmasıdır[122].

2.2.7 Kuzey Makedonya

2019 yılının Şubat ayına kadar Makedonya olan ismini, Yunanistan'ın talebiyle Kuzey Makedonya olarak değiştiren ülke, 1991 yılında Yugoslavya'nın dağılmasıyla bağımsızlığını ilan etmiştir. 2 milyon civarında nüfusu bulunan ülkenin üçte ikisi Ortodoks dininin mensubuyken, üçte birine yakını Müslüman'dır. Başkent Üsküp, bütün Kuzey Makedonya nüfusunun dörtte birini iskân etmektedir. İsmin Makedonya'dan Kuzey Makedonya'ya çevrilmesinin nedeni Makedonya bölgesinin, Kuzey Makedonya ülkesinden çok daha büyük bir alanı kaplamasından kaynaklanmaktadır. Makedonya bölgesinin büyük bölümünü egemenliği altında bulunduran Yunanistan, Makedonya isimli bağımsız bir devletin, kendi topraklarındaki egemenliğe gölge düşürdüğünü belirterek bu ismin değiştirilmesini talep etmiş ve bu hususta uzun süren bir uzlaşmazlıktan sonra barışçıl bir çözüme gidilmiştir[123].

Kuzey Makedonya, denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Bu hem turizme hem de ekonomiye darbe vuran hususlardan biridir. İkinci Dünya Savaşı'nda Bulgaristan

---

[122] Dışişleri Bakanlığı, 2019e.

[123] Dışişleri Bakanlığı, 2019f, "Kuzey Makedonya", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a8b37842-fec6-4dd6-be83-db02bc513b2f* (07.01.2019).

tarafından işgal edilen ve sonrasında Yugoslavya'nın hâkimiyetine giren ülke, 1991'den beri bağımsız olmasına rağmen AB üyesi olamamıştır[124]. NATO üyeliği sürecini de bitirememiş olan ülke, Avrupa'nın en fakir ülkelerinden biridir.

2.2.8 Romanya

Balkanlar bölgesinin en eski ülkelerinden biri olan Romanya, 1878 yılında bağımsızlığını Osmanlı'dan almıştır. 20 milyonluk nüfusa ve Avrupa'nın 12. en büyük toprağına sahip olan Romanya'nın Karadeniz'e kıyısı bulunmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Sovyetler'in uydusu haline gelen ülkede, uydu hükûmetler kurulmuştur. Diğer Rus uydu ülkelerinin tersine, Romanya'da 1989'da komünist ve totaliter diktatörlüğe karşı bir isyan girişimi başlatılmış ve devrim sonrasında komünist dikta devrilerek Sovyetler'in etkisi yok edilmiştir.

SSCB tarafından sistematik bir şekilde sömürülen Romanya'nın kaynaklarının liberal pazarda yer bulabilmesi amacıyla reformlar gerçekleştirilmiş ve Romanya'daki komünist geçmişin izleri silinmeye çalışılmıştır. Romanya halkı, SSCB'ye karşı sistematik bir direnişi başlatarak başarıya ulaşabilen ilk halk olarak batının desteğini kazanmada, diğer Balkan ülkelerine göre bir adım önde olmuştur[125].

1989 Devriminden sonra hızla demokratik ve liberal bir yönde evirilen Romanya, 2007'de AB'ye üye olmuştur[126]. Ülkede yolsuzluk gibi problemler devam etse de, ekonomik gelişme hızlı bir şekilde devam etmektedir. Romanya gelişmekte olan bir ülkedir ve uluslararası örgütlerde aktif görevler üstlenmektedir. Karadeniz'de söz sahibi olan ülkelerdendir ve bu yönüyle küresel güçlerin dikkatini çekmektedir[127]. Balkanlar'ın en önemli bölgesel güçlerinden biri olan Romanya,

---

[124] Dışişleri Bakanlığı, 2019f.

[125] Mircea Geoana, "Romania: Euro-Atlantic integration and economic reform." *Fordham Int'l LJ*, Sayı:21, 1997, s. 21.

[126] Dışişleri Bakanlığı, 2019g, "Romanya", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2882a7fe-bf82-4876-b55c-c01928b756a2* (07.01.2019).

[127] Dışişleri Bakanlığı, 2019g.

1989 Devrimleri ve sonrasında NATO'ya katılmasıyla birçok SSCB uydu devleti için örnek teşkil etmiştir.

2.2.9 Sırbistan

Deniz kıyısı bulunmayan Balkan ülkelerinden biri olan Sırbistan, 2006'da Karadağ'la beraber bağımsızlığını elde ettiği günden beri kendisini Yugoslavya'nın varisi olarak görmektedir ve bundan dolayı diğer ülkelerle paylaşım problemleri yaşamaktadır. 1991'deki savaşta Hırvatistan ve Bosna-Hersek'te soykırım suçlarını işlemiştir. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de Ruslar tarafından desteklenen politikaları nedeniyle bölge ülkeleriyle problem yaşamaktadır[128]. Etrafındaki ülkelerin neredeyse hepsi NATO üyesi olmasına rağmen Sırbistan, örgüte üyelik başvurusu dahi yapmamıştır. Bunun nedenlerinin başında, 1999 yılında Sırbistan ordusunun bölgedeki katliamlarını durdurmak için NATO tarafından hedef alınması bulunmaktadır.

AB üyeliği için başvuruda bulunan Sırbistan'ın bu başvurusunun 2025'te gerçekleşmesi beklenmektedir. Bölgedeki ortalama gelire sahip ülkelerden biri olan Sırbistan'da çoğunluğu oluşturan yüzde 83'luk Sırplar yanında yüzde 20'ye yakın bir azınlık da bulunmaktadır. Çevre ülkeleriyle yaşadığı problemler nedeniyle Sırbistan, etrafında bir tehdit algısına neden olmaktadır[129]. Hâlihazırdaki hükûmetin antidemokratik uygulamaları nedeniyle bu kuşkular artmaktadır.

2.2.10 Slovenya

1991'de Yugoslavya'dan bağımsızlığını kazanan Slovenya, ülkenin çoğunluğunu oluşturan Slovenler tarafından kurulmuştur. Slav ırkının ve Katolik dininin hâkim olduğu bir ülke olan Slovenya, Balkanlar'ın en batısında bulunmakta ve İtalya ile Avusturya'ya komşuluk yapmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nda

---

[128] Dışişleri Bakanlığı, 2019h, "Sırbistan", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?35739da4-f3a6-45cc-ab09-3a6435dcf8a6* (07.01.2019).

[129] Dışişleri Bakanlığı, 2019h.

Almanlar ve İtalyanlar tarafından işgal edilen ülke, savaşın ardından Yugoslavya'ya dâhil olmuş ve komünist idare altına girmiştir. 1991'de Yugoslavya'dan ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ilk ülke olmuştur[130]. Doğu blokundan kurtulup yüzünü Batıya dönen ülke, gelişmiş Avrupa ülkelerine olan coğrafi yakınlığını avantaja dönüştürmüştür.

2004 yılında AB ve NATO üyelik süreçlerini başarıyla tamamlayan ülke, bu girişimleri sonuçlandırabilen ilk eski komünist ülke olmuştur. OECD üyesi de olan ülke, 1991'deki bağımsızlığından sonra ekonomik ve siyasi anlamda hızla gelişmiştir. 2 milyon civarında insanın yaşadığı Slovenya'da laiklik bölge ülkelerinin ortalamasının üzerinde bir kullanım alanına sahiptir fakat hâkim din olan Katolikliğin devlet ve toplum yapısında önemi büyüktür. Adriyatik Denizine küçük bir kıyısı bulunan ülkenin neredeyse yarısı ormanlarla kaplıdır[131].

2.2.11 Türkiye

Anadolu ve Trakya yarımadaları üzerinde kurulmuş bulunan ülkenin sadece Trakya tarafı Balkanlar'da yer almaktadır. Osmanlı Devleti'nin varisi olarak yüzlerce yıldır Balkanlar'daki gelişmelerin ana aktörlerinden biri olan Türkiye, Balkanlar'daki devletlerin arasında en kalabalık nüfusa ve en büyük askeri güce sahip olanıdır. Osmanlı döneminin politikalarının devamı niteliğinde görülebilecek siyasi hamleler yapan ülke, özellikle Balkanlar'daki Müslüman nüfusun yoğun olduğu ülkelerle iyi ilişkiler kurmaya ve onlara yardımcı olmaya çalışmaktadır. Yunanistan, Bulgaristan ve Kuzey Makedonya'da varlığını sürdüren Türk ve Müslüman azınlıklarla ilişkiler, Türkiye'nin Balkan politikasının önemli boyutlarından birini oluşturmaktadır. Örneğin Bulgaristan'da '90'lı yıllarda meydana gelen zorunlu tehcir olayları, Yunanistan'la 1923 sonrasında ortaya çıkan karşılıklı mübadele girişimleri bu politikalara örnektir.

---

[130] Dışişleri Bakanlığı, 2019i, "Slovenya", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?5cc1f96a-565c-532a-8c5c-a1675c3503ca* (07.01.2019).

[131] Dışişleri Bakanlığı, 2019i.

Bölgesel bir güç olarak öne çıkan Türkiye'nin Balkanlar'daki en önemli rakibi, Balkanlar'da toprağı bulunmayan ama yüzlerce yıldır Slav kimliği ve Ortodoks inancı etrafında politikalarını kabul ettirmeye çalışan Ruslar'dır. Ayrıca, Yunanistan'la özellikle Kıbrıs ve Ege Denizi'ne ilişkin anlaşmazlıkları, Türkiye'nin Balkanlar politikasının önemli alanlarından birini teşkil etmektedir[132]. Bosna-Hersek'te yaşanan katliam sonrasında uluslararası alanda en fazla müdahale girişimi gerçekleştiren ülkelerden biri olan Türkiye, Kosova'nın bağımsızlığı gibi konularda da önemli rol oynamıştır. NATO üyeliğini 1952'de gerçekleştiren ve asla Sovyetler'in uydu devletlerinden biri olmamış olan Türkiye, AB'ye üyeliği gerçekleştirememiş ve çok uzun bekleme süreçlerinden sonra AB'ye giriş sürecine son vermiştir.

2.2.12 Yunanistan

Yunanistan, Balkanlar'ın en önemli ülkelerinden biridir ve bölgenin güneye bakan kısmının neredeyse tamamını kaplar. Yunanistan ayrıca Balkanlar bölgesinin doğu dünyasıyla arasındaki su ve kara geçişlerine de sahiptir. Tarihteki bu jeopolitik rolü nedeniyle Yunanistan, egemen ülkelerin üzerinde baskınlık sağlamaya çalıştığı ülkelerin önde gelenlerindendir. Bu nedenle Balkanlar'da resmi olarak bağımsızlığını en uzun süreden beri sürdürebilen ülke Yunanistan'dır[133].

Yunanistan, Batı medeniyetinin beşiği olarak bilinmektedir. Bu tarihi birikim, günümüzde ülkenin dünyada evrensel bir güç olmasını sağlamamakta fakat turizmi ülkenin önemli ticari sektörlerinden biri yapmaktadır. Demokrasinin ilk olarak işlerlik kazandığı yer olarak bilinen Yunanistan, son yüzyılda doğu ve batı blokları arasında git-geller yaşamış, Nazi işgaline uğramış, sonrasında bir Rus uydu devleti olmaktan kurtulmuş ve Balkanlar'ın diğer güçlü ülkeleri olan Bulgaristan ve Türkiye'yle uzun süren mücadelelerin muhatabı olmuştur. Günümüzde, Ege

---

[132] Sander, a.g.e., s. 65.

[133] Dışişleri Bakanlığı, 2019j, "Yunanistan", *http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2a7079a4-3853-4e0c-8abb-34653ecaed39* (07.01.2019).

Denizi'ne ilişkin sorunlar, Müslüman-Türk azınlık ve Kıbrıs gibi konularda Türkiye'yle çeşitli problemleri olmasına ve yaşadığı ekonomik krize rağmen AB, ABD ve Ruslar'ın desteğini aynı anda alabilen ender devletlerden biridir[134].

2.3 Tarihçe

İlk çağlarda Haemus olarak anılan Balkanlar'da, hâkim halkların Yunanlılar olması nedeniyle mitolojik hikâyeler tarihle birleşmiş ve coğrafyaya dair farklı destanlar anlatılagelmiştir. Örneğin, mitolojiye göre Trakyalı bir kral olan Haemus, Tanrı Zeus tarafından ceza olarak bir dağa çevrilmiştir ve böylece Haemus (Balkan Dağları) oluşmuştur. Bir başka hikâye ise Yunancada kan anlamına gelen haemus kelimesinin bölgeye ismini verdiğini belirtir çünkü Zeus ile canavar titan Typhon kavga etmiş ve Zeus'un şimşeğiyle yaralanan Typhon'un kanı bu dağlara değince dağların ve bölgenin adı Haemus olmuştur[135].

Balkan kelimesini yazılı bir metinde kullanan ilk belge 14. yüzyılda oluşturulmuş bir Arap haritasıdır[136]. Sonradan başka metinlerde kullanılmış olsa da bugün dahi aynı isimle anılması ve Türkmenistan'da da Balkan Dağları adında dağların bulunması, bölgeye isim verenlerin Türk kökenli oldukları konusunda bir fikir verilebilir. Bulgarların Türk kökenli olması ve Balkan Dağlarının bu bölgede bulunması, Balkan isminin kaynağının Türkler olduğunu göstermektedir[137].

Balkanlar tarihte Latinler'le Yunanlılar'ın, Slavlar'la Türkler'in, Katolikler'le Ortodokslar'ın ve batı dünyasıyla doğu dünyasının karşı karşıya geldiği yer olmuştur[138]. Ahameniş İmparatorluğu gibi erken dönem doğu uygarlıkları dahi

---

[134] Dışişleri Bakanlığı, 2019j.
[135] Vayos Liapis "Zeus, rhesus, and the mysteries". *The Classical Quarterly,* Sayı: 57(2), 2007, s. 381-411.
[136] Stoianovich, a.g.e., s. 4.
[137] Stoianovich, a.g.e., s. 5.
[138] Stoianovich, a.g.e., s. 267.

Balkanlar'da hâkimiyet kurmuş ve buradaki uygarlıklarla karışmışlardır[139]. Sonrasında Persliler'e üstünlük sağlayan Romalılar'ın egemenliğine giren bölgede Latin kültürü etkin olmuştur. 6. yüzyıl sonrasında Kavimler Göçünün bir parçası olarak bölgeye gelen Slavlar ve Türkler, buradaki kültürü bir kere daha değiştirmiş ve Latin, Slav, Yunan, Türk, Persli ve diğer kültürlerin bir karması Balkanlar'da yaşanmaya başlanmıştır[140].

Göçler nedeniyle hâkim kültürlerden biri haline gelen Bulgar Türkleriyle bölgede kontrolünü devam ettirmeye çalışan Bizanslı Romalılar arasında Orta Çağlar boyunca çok sayıda çatışma yaşanmıştır[141]. Neredeyse bütün bölgenin Hristiyanlık dininin Ortodoks inancına katılmasıyla bu mücadeleler zayıflamış olsa da, sonrasında Osmanlı'nın Balkanlar'da fetihlere girişmesi ve Avusturya'ya kadar ilerlemesiyle gerçekleşen din savaşları bölgede yeni anlaşmazlıkların ve çatışmaların önünü açmıştır[142]. Bölgenin Müslüman olmayan bütün halkları Osmanlı'ya karşı birleşerek Haçlı Seferleri'nin benzeri olan mücadeleler sergilemişler ve 19. yüzyıla kadar başarısız olan bu savaşlar, bölgenin siyasi ve ekonomik yapısını olumsuz yönde etkilemiştir[143]. Ekonomides, bu mücadeleleri destekleyen Avusturya-Macaristan ve Rusya gibi bölgesel güçlerin Osmanlı'ya karşı halkı örgütleyebilmek için "Balkanlar Balkanlılar içindir" gibi sloganlar ürettiklerini ve 19. yüzyılda bu girişimlerin adım adım başarıya ulaştığını bildirir[144].

---

[139] Roumen Daskalov ve Alexander Vezenkov, *Entangled Histories of the Balkans*-Volume Three*: Shared Pasts, Disputed Legacies.* Brill: Boston, 2015, s. 13.

[140] Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 14-7.

[141] Alexander Maiorov, *"The Alliance between Byzantium and Rus' before the Conquest of Constantinople by the Crusaders in 1204". Russian History,* Sayı: 42(3), 2015, s. 272-303.

[142] Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 134.

[143] Armaoğlu, a.g.e.,, s. 65.

[144] Spyros Economides, "The Balkans and the search for security: From inter-war to post-cold war" *Arms Control*, Sayı: 13:1, 1992, s. 121-139.

Resim 3. Balkanlar'ın 19. Yüzyıldaki Değişimi[145]

Resim 2'de görüldüğü gibi bu çalışmada Balkanlar bölgesinde yer aldığı düşünülen ve araştırmaya konu edilen ülkelerin neredeyse tamamı Osmanlı hâkimiyetini yaşamış veya Osmanlı'yla komşuluk ilişkisini tecrübe etmiştir. Sonrasında, Balkanlar'daki halkların neredeyse ortaklaşa hareket etmesi ve bölgesel ve küresel güçlerin desteğini kazanmasıyla Osmanlı unsurları tamamen bölgeden çıkartılmış ve Trakya bölgesi Yunanlılar'a ve Bulgarlar'a terk edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı sonrasındaki Kurtuluş Savaşı'yla, artık Osmanlı adını terk ederek Türkiye Cumhuriyeti olarak kendini dünyaya kabul ettiren yeni Türk Devleti, Trakya'nın belli bir kısmında ve dolayısıyla Balkanlar'da yeniden hâkimiyet sağlayabilmiştir.

Osmanlı'nın bölgeden uzaklaşması, Balkanlar'daki savaşları sona erdirmemiş ve kozmopolit yapının yeni çatışmaları tetiklemesi nedeniyle bölgede yeni sorunlar ortaya çıkmıştır. Bunun yanında Balkan birliğinin sağlanması gerekliliği ve çatışmaların bitirilmesi konusunda çalışmaların desteklenmesini isteyen entelektüeller de fikirlerini beyan etmişlerdir. Economides'e göre Balkan birliğini savunan bu görüşler, aynı Yunanlılar'ın kahvaltı sofrasındaki zeytin gibi, Balkanlar'ın gündeminden hiç uzak olmamıştır[146].

---

[145] Wikimedia Commons (2008) "Balkans Animation 1800-2008", *https://en.wikipedia.org/wiki/Balkans#/media/File:Balkans_Animation_1800-2008.gif (07.05.2019).*

[146] Economides, a.g.m., s. 124.

1930'lardaki ekonomik krizler ve küresel güçler karşısında kendisini savunma içgüdüsüyle hareket eden Balkan devletleri arasında bu türden birliktelikler oluşturulmaya çalışılmıştır. Ekonomides dört farklı toplantı sonucunda 1934 yılında bir Balkan Antantı oluşturulduğunu belirtmektedir[147]. Bu antantın katılımcıları Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya'dır[148]. Ekonomides Balkan Antantı'nın en başarılı Balkan örgütlenmelerinden biri olduğunu aktarır[149] fakat Armaoğlu[150] ve Sander[151] bu fikirde değildir.

1934 Balkan Antantı'nın en büyük problemlerinden biri bölge ülkelerinin hepsini içine dâhil edememesinden kaynaklanmaktadır. Sander[152], Bulgaristan ve Arnavutluk'un Balkan Antantı'na girmemesinin nedeninin, bu ülkelerin diğer Balkan devletleriyle bitmeyen sınır anlaşmazlıkları olduğunu belirtir. İlginç bir biçimde Müslüman Arnavutlar ve Ortodoks Bulgarlar, etnik ve dini birçok yönden benzeştikleri diğer bölge ülkeleriyle anlaşamamışlar ve 1. Dünya Savaşı sonrasındaki paylaşımda kendilerine haksızlık edildiği gerekçesiyle Balkan devletleriyle beraber hareket etmekten uzak durmuşlardır. Elbette, bu birlikteliğin oluşmasını engellemeye çalışan bölgesel güçlerin etkisi de bu hususta önemli olmuştur. Özellikle, Armaoğlu'nun işaret ettiği[153] üzere, İtalya'nın faşist idaresinin Arnavutluk ve Bulgaristan'ı kışkırtmasının da bu antantın etkinliğinin zedelenmesinde etkisi büyüktür.

Balkan Antantı'nın en önemli maddesi katılımcı devletlerin birbirlerine ekonomik ve siyasi destek sağlamaları ve herhangi bir saldırı durumunda birbirlerine yardım etmelerine ilişkindi. Fakat İtalya'nın baskısıyla Bulgaristan'ın birlikten uzak durması, birliğin korunduğu gücün asıl olarak Bulgaristan olduğunun ispatı

---

147 Economides, a.g.m., s. 131.
148 Sander, a.g.e., s. 73.
149 Economides, a.g.m., s. 133.
150 Armaoğlu, a.g.e., s. 165.
151 Sander, a.g.e., s. 74.
152 Sander, a.g.e., s. 74.
153 Armaoğlu, a.g.e., s. 165.

gibiydi[154]. Dolayısıyla Balkan devletlerini birleştirmek üzere kurulan Balkan Antantı, aslında bölgeyi iki farklı kampa bölmüş ve İtalya destekli Bulgaristan'la diğerleri arasında bir bilek güreşinin bölgeye egemen olmasını sağlamıştı. İkinci Dünya Savaşı çıktığında bu ayrılık ve çatışmadan en kârlı çıkanlar saldırgan ve faşist idareler olurken, bölge devletlerinin hepsi mağdurlar safında yer almışlardır. İki kampa bölünmüş olan Balkanlar, Almanya ve İtalya tarafından oldukça rahat bir şekilde işgal edilebilmiştir[155].

Balkan Antantı'nın başarısız olmasının bir diğer nedeni birliğin sadece askeri bir seviyede kalması ve siyasi ve ekonomik birlikteliğin sağlanamaması olmuştur. Geçmişten gelen korkular ve bölge devletlerinin birbirlerine olan güvensizliği, yüzyıllar sonrasında dahi güçlü bir birliktelik oluşturulmasını engellemiştir. Ayrıca Balkanlar bölgesinin istikrarsızlığı için çaba harcayan küresel ve bölgesel güçler, İkinci Dünya Savaşı öncesinde bu birliği sakatlayarak yine başarıya ulaşmışlardır[156].

Resim 3'te Almanlar'ın ve İtalyanlar'ın Balkanlar'ı tamamen işgal ettiği ve SSCB'yle son savaşına başlamadan önce Balkanlar'da Alman işgalinden kurtulabilmiş tek toprağın Türkiye Cumhuriyeti'nin egemenliğinde bulunan Trakya bölgesi olduğu görülmektedir. Savaştan sonra ise SSCB'nin işgali başlamış ve Nazilerin kurduğu uydu Nazi devletleri yerine Sovyetler'in kurduğu uydu Bolşevik devletler gelmiştir. Bu devletler arasında olmasa da SSCB'nin politikalarını benimseyen bölge ülkelerinin en önemlisi günümüzde mevcut olmayan Yugoslavya'dır. Yugoslavya toprakları içinde bugünkü Sırbistan, Karadağ, Bosna-Hersek, Kosova, Hırvatistan ve Slovenya bulunmaktaydı. Yugoslavya'nın kuruluşu, Ruslarla ilişkileri, politik ve ekonomik sistemi ve dağılması konuları bir sonraki bölümde detaylı olarak incelenecektir.

---

[154] Sander, a.g.e., s. 75.
[155] Sander, a.g.e., s. 75.
[156] Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 267.

Resim 4. Balkanlar'ın 2. Dünya Savaşı'ndaki Değişimi[157]

[157] Wikimedia Commons (2008) "Balkans Animation 1800-2008", *https://en.wikipedia.org/wiki/Balkans#/media/File:Balkans_Animation_1800-2008.gif* (07.05.2019).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SOVYETLER BİRLİĞİNİN SOĞUK SAVAŞ BOYUNCA BALKANLAR POLİTİKASININ TARİHSEL SÜRECİ

Uluslararası ilişkilerde gücü ve güç kullanımını tanımlamanın güçlüğüne değinen Özdemir, bunun nedeninin teorik bakış açısının işlevleri basitleştirme gerekliliği getirmesi ve uluslararası arenada gücün bu kadar basitçe anlaşılabilecek bir kavram olmaması olduğunu ileri sürmektedir[158]. Uluslararası politikanın temel amacı güç elde etme ve bunu daha fazla güç elde edebilmek için kullanmadır[159]. Realist bakış açısının temelini oluşturan bu perspektife göre devletlerin rasyonalitesinin temelinde güç maksimizasyonu yatar. Gerçekte devletler herhangi bir teorik altyapıya uygun hareket etmezler. Devletlerin amaçları, aynı bireyler gibi bireysel menfaatlerini maksimize etmek üzerine kuruludur ve bu nedenle herhangi bir kuram bu amaçların ve hareket tarzının hepsini açıklamaktan yoksundur.

Uluslararası düzlemde gücün daha da artırılmaya çalışılması, küresel güç olsalar bile sınırları ve nüfusları belirli olan devletler için yerine getirilmesi zor bir görevdir çünkü bunu başka devletlerin haklarına zarar vermeden gerçekleştirebilmek zordur[160]. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra kurulabilen BM tarafından uluslararası sınırların korunacağı taahhüt altına alınana kadar yeryüzünde toprak kazanma amaçlı savaşların görülme sıklığı oldukça fazlaydı. Büyük İskender gibi geniş imparatorluklar kurma hevesinde olan Napolyon gibi liderler ve Hitler gibi totaliter maceraperestler, toprak kazanma hevesiyle daha 70 yıl öncesine kadar işgal

---

[158] Haluk Özdemir, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme*". Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 63(03), 2008, s. 113-144.

[159] John Baylis, "Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*" Uluslararası İlişkiler/International Relations,* Sayı:18, 2008, s. 69-85.

[160] Jack Donnelly. *Realism and international relations*. Cambridge University, Cambridge 2000, s. 14.

hareketlerine girmişler ve dünya savaşlarının çıkmasına neden olmuşlardır. Bu gibi hareketlerin günümüzde uygulama alanı kaybolmuştur. Baylis[161] gibi araştırmacılar tarafından yeterli etkinlikte olmamakla eleştirilen BM, buna rağmen toprak kazanma amaçlı büyük ölçekli savaşları engellemiştir[162]. BM'nin ortaya çıkmasından sonra savaşlar ve toprak kazanma amaçlı mücadeleler tamamen insanlık gündeminden çıkmamıştır; fakat bu tür çatışmalar asla küresel bir çatışmaya dönüşmemiş ve genelde barış yoluyla ve işgal hareketlerinin sona ermesiyle sonuçlandırılmıştır. ABD'nin 1960'larda Vietnam'ı, Sovyetler'in 70'lerde Afganistan'ı, İran ve Irak'ın birbirlerine ait bölgeleri işgal etmeleri gibi hadiseler, çoğunlukla saldırgan devletlerin kendi sınırlarına çekilmesi ve savunmadaki ülkelerin tekrar toprak bütünlüğüne kavuşabilmesiyle bitirilmiştir.

Balkanlardaki doğu bloku ülkelerinde komünistlerin iktidarları ele geçirmeleri derhal gerçekleşmedi. Alman ve İtalyan işgallerinin yaşandığı Balkanlar'da çoğu ülkede Mihver Devletleri'ne karşı silahlı ve milliyetçi isyanlar gelişti. Faşist devletlere karşı savaştıkları için Balkan Devletleri'nin milislerince oluşturulan bu kuvvetler komünist birliktelikler altında bulunuyorlardı. Nazi işgallerini durduramasa da, Almanlar ve İtalyanlar'a kayıplar verdiren bu mücadeleler, Naziler'in nihai hedefi olan SSCB tarafından maddi ve manevi olarak destekleniyordu. SSCB, Müttefik Devletleri'n Normandiya Çıkarması'nı gerçekleştirdiği gün olan 23 Haziran 1944'de genel bir taarruza geçerek, Nazi işgali altındaki devletlerdeki komünist milislere yardımcı olarak Almanlar'ı batıya doğru çekilmek zorunda bıraktı[163].

Rus işgali, en az Almanlar'ınki kadar hızlı gerçekleşti çünkü Stalin, Müttefik Kuvvetleri'nin Fransa kıyılarından hızla Avrupa'nın bütününü işgal edeceğini biliyor ve onlara elden geldiğince az bir paylaşım alanı bırakmayı hedefliyordu. 1944 Ağustos'unda Romanya neredeyse tamamen SSCB işgali

[161] Baylis, a.g.e., s. 69.
[162] Donnelly, a.g.e.; s. 137.
[163] Armaoğlu, a.g.e.,; s. 338.

altındaydı. Burada kurulan hükûmetle SSCB bir mütareke yaptı ve İçişleri Bakanlığının SSCB güdümündeki Komünist Parti'ye verilmesi sağlandı. 1945 Mart'ında Romanya'da Komünist Parti hükûmetin çoğunluğunu ele geçirmiş durumdaydı[164]. Romanya'da güçlü bir duruma gelen SSCB, Bulgaristan'ı 1944 Eylül'ünde işgale başladı ve Romanya'dakine benzer bir anlaşmayla burada da Komünist Parti'nin iktidara gelmesini sağladı[165].

Yugoslavya ve Yunanistan'da İngilizler ve SSCB arasındaki mücadele daha çetin oldu. Churchill, bu iki ülkeyi de SSCB işgalinden koruyabilmek için girişimlerde bulundu ve her iki ülkeye de açık destek verdi. Hem Churchill'le hem de Stalin'le görüşmeler yapan Tito, Sovyet kuvvetlerinin savaş sonrasında Yugoslavya'dan çekilebilmesini sağladı[166]. Anlaşıldığı gibi SSCB'nin Balkanlar üzerinde vesayet kurabilmesi hemen mümkün olmamış ve ilgili ülkelerin sosyoekonomik ve jeopolitik durumlarıyla irtibatlı olarak SSCB hakimiyeti değişkenlik göstermiştir. Bu bölümde bahsedilen gelişmeler ülkeler bazında bireysel olarak ele alınmıştır.

3.1 Sovyetlerin Genel Olarak Balkanlara Yönelik Politikası

SSCB, kapitalist dünyanın hepsini tek bir çerçevede değerlendirerek, Balkanlar'da bulunan uydu ülkeler gibi devletlerin hepsinde korumacı bir bakış açısıyla rejimi korumaya çaba harcamıştır. Özdemir[167] maddi siyasi, ekonomik ve askeri gücün uluslararası ilişkilerde önemini vurgulamaktadır. Ulusların ya da bunların oluşturduğu uluslararası örgütlerin istedikleri politikaları uygulayabilmek ve yürütebilmek için güce ihtiyaçları vardır[168]. Politikalar bir güç uygulanmasını gerektirdiği için Baylis[169] uluslararası ilişkilerin sürekli bir mücadele alanı

---

[164] Armaoğlu, a.g.e.,; s. 338.
[165] Armaoğlu, a.g.e.,; s. 339.
[166] Armaoğlu, a.g.e.,; s. 340.
[167] Özdemir, a.g.m., s. 116.
[168] Donnelly, a.g.e. s. 32.
[169] Baylis, a.g.e., s. 78.

olduğunun altını çizer. Alternatif bakış açıları, özellikle Soğuk Savaş'ın ardından gündeme gelmiş ve devletlerin sadece birbirlerine rakip olarak değil, birbirlerinin menfaatine ortaklıklar kurabilecekleri ve güçlerini birleştirerek de halklarının menfaatine politikalar geliştirebilecekleri savunulmuştur. SSCB'nin sadece kendi blokundaki ülkelerle yapıcı bir politika gütmeyi amaçladığı ve bu politikalarda da hiyerarşik bir ilişki kurduğu için gerçekte çoğulcu değil, sömürgeci bir tutum takındığı, yani başka bir deyimle kendi blokunda dahi faydacı bir felsefeyle hareket ettiği anlaşılmaktadır. Sömürge uğraşları sadece ekonomik bağlamda değil, uyduların Sovyetleştirilmesi amacıyla kültürel olarak da devam ettirilmiştir[170]. Baylis'e göre[171], uluslararası politikanın temelleri zorlayıcı maddi unsurlara değil karşılıklı ve gönüllü sosyal ilişkilere dayanmalıdır.

Baylis'e göre devletler gerçekte vahşi ve anarşik bir ortamda yalnız değildirler; ortamdaki tehlikelerin yarattığı tehdit ortaktır ve elbirliğiyle bu risklere karşı konulmalıdır[172]. Buna göre uluslararası ilişkiler politikalarının güce dayanması gerekmez. SSCB ile beraber varlığını yitiren Soğuk Savaş'ın sonrasında yaşananlar bu bağlamda umut vericidir çünkü 1991'den sonra beklendiği gibi dünya tek kutuplu değil, çok kutuplu bir yer haline gelmiştir. Bölgesel birliktelikler ve özellikle AB gibi grupların irili-ufaklı devletleri bünyelerine dâhil ederek bir güç elde etmede başarılı olmaları, tek taraflı güce dayalı politikalara karşı kazanılmış bir zaferdir[173]. SSCB'nin Soğuk Savaş'la beraber dünyayı çok kalın çizgilerle tehditler ve fırsatlar olarak ikiye ayırması sonucunda çoğulcu ve katılımcı çizginin SSCB blokunda gelişemediği anlaşılmaktadır.

Özdemir'e göre uluslararası aktörlerin gücünün iki boyutu vardır[174]. İlki aktörün uluslararası bir politikayı yürütebilme kapasitesi, diğeri ise başka bir aktörü

---

[170] Andrada Fătu-Tutoveanu. "Soviet cultural colonialism: culture and political domination in the late 1940s-early 1950s Romania." *Trames* Sayı: 16(1), 2012, s. 79

[171] Baylis, a.g.e., s. 79.

[172] Gös. yer.

[173] Gös. yer.

[174] Özdemir, a.g.m., s.124.

belli bir politikayı uygulamaya zorlama yeteneğidir. Fakat uluslararası aktörlerin hiçbirinde böyle bir gücün mutlak anlamda bulunduğunu iddia edebilmek mümkün değildir. Başka bir deyimle, herhangi bir devletin günümüzde tek taraflı olarak herhangi bir politikayı dünyadaki başka hiçbir dengeyi gözetmeden hareket edebilmesi mümkün değildir. 11 Eylül olayları sonrasında ABD'nin Irak ve Afganistan gibi ülkelere saldırırken aynı zamanda BM ve NATO gibi uluslararası örgütleri de harekete geçirmeye çalışarak hareketlerini bir uluslararası meşruiyet altında yürütmeye çalışması bu duruma örnek olarak gösterilebilir. Dolayısıyla, uluslararası aktörlerin gerçek güçlerinin, başka bir aktörü istenen doğrultuda hareket etmeye zorlama boyutunda olduğunu kabul etmek gerekmektedir[175].

SSCB'nin ve sosyalist ideolojinin gücü, devletin gücünün bu yönetim sistemindeki tek güç olmasından ileri gelir. Sosyalist düzende üretim araçlarının özel mülkiyeti yoktur, yasaktır ve bütün toplum, sadece devletin varlığına bir katkıda bulunmak için üretir. Bu ideoloji, günümüzde dünyanın büyük bir kısmında terkedilmiş olsa da, devrimden sonra ekonomik olarak Rusya'nın toparlanması ve bir devlet olarak sadece 20-30 yıl evvel tarih sahnesinden silinmek üzereyken '30'larda bir küresel güç haline gelmesi bir mucize olarak nitelendirilmiştir[176]. Bu modelin benzer şekillerde diğer ülkeler tarafından kopyalanmak istemesi ve komünistlerin neredeyse her ülkede belli bir yekun oluşturmasının nedeni bu mucizevi ve ütopik çıkarımlardır. Balkanlar'da ve başka yerlerde komünist devletlerin kuruluşunda bu inanış önemli bir yer tutmaktadır.

Sander'e göre İkinci Dünya Savaşı sonrasında komünizme giren devletlerin geçirdikleri bazı ortak aşamalar bulunmaktadır[177]. Kurtarma aşaması olan ilk evrede Sovyet ordusu komünizmi benimseyecek ülkeye kurtarıcı olarak girer ve ülkeyi düşmanlardan temizleyerek asayişi sağlar. Düşmanlar, komünizme karşı olan herkestir ve hapisle, tehcirle veya yok edilerek bu tehditler öncelikle bertaraf edilerek

[175] Özdemir, a.g.m., s. 125.
[176] Timasheff, a.g.e., s. 18-21
[177] Sander, a.g.e., s. 170-1.

halkların içindeki bunların muhtemel destekçilerine gözdağı verilir. Bununla beraber düşmanların işgali sırasında Sovyetler'e kaçarak sığınmış olan yerel liderler ülkeye getirilerek komünist rejime destek artırılır.

İkinci aşamaya koalisyonlar aşaması ismi verilmiştir çünkü 1946 yılındaki bu faaliyetler zincirinde uydulaştırılacak ülkede bulunan ve düşmanlarla işbirliği yapanlar hariç tüm siyasi faaliyetlerin temsil edildiği koalisyon hükûmetleri kurulur. Halkın büyük çoğunluğunun temsili sağlandığı için bu koalisyonlar kolay bir şekilde yerel halkın desteğini kazanır. Moskova'ya direk bağlı olan kişiler bu koalisyonlarda, siyasi destekleri az olmasına rağmen önemli yetkilerle donatılır ve hükûmet maddi ve manevi olarak Sovyetler tarafından desteklenir. Hemen bir yıl sonra 1947'de başlatılan üçüncü aşama tasfiye olarak adlandırılmıştır çünkü koalisyon hükûmetindeki Sovyetler karşıtı ögelerin yavaşça güçten el çektirilmesini simgelemektedir. Geniş katılımlı koalisyondaki gerçek veya hayali bütün olumsuzluklar komünist üyelerin dışındaki liderlere ve partilere bağlanarak bunlar halkın gözünden düşürülür. Sonrasında bu partiler ve onların liderleri düşman yaftasıyla yönetimden uzaklaştırılır ve iktidarda, sadece kendilerini tamamen Sovyetler'e teslim etmiş uşak zihniyetli yerel liderlerin kalması sağlanır. Zaten bu ülkelerde yerleşmiş bir meclis veya demokrasi fikri yerleşmemiş olduğundan, tek parti yönetiminin diktası, halk tarafından hızla kabul edildi.

Son aşamada ise yerel komünist liderler de yok edilirler ve ortam tamamıyla Sovyet politikalarını harfi harfine takip edecek olan kuklalara kalır. Uzun yıllar boyunca Sovyetlerin komünizm yerleştirme çabalarının kahramanı olan yerel liderlerin de aynı yok ettikleri diğer liderler gibi tasfiye edilmesi, propaganda araçları eliyle oldukça kolay bir şekilde başarılmıştır. Stalin, yerel liderlerin günün birinde problem çıkarabileceğini düşündüğünden bu konuya önem vermiş ve sivrilen liderleri, Tito kadar güçlenmeden bertaraf etmeye gayret etmiştir. 1947 yılında Kominform, 1949 yılında ise Comecon kurularak uydu devletlerin kukla liderleri

sayesinde tüm doğu blokunun üzerindeki tasarruf işlemleri, tamamıyla Sovyetler'e bağlanmış duruma gelmiştir[178].

Yukarıda ifade edilen tanımlama çalışmaları, Sovyetler'in Soğuk Savaş sırasında Balkanlar'da girişmiş olduğu uluslararası politikalarının bütün yönlerini gözler önüne sermektedir. SSCB, bazen direkt olarak gücünü kullanarak Balkan ülkelerindeki bazı politikalarını bizzat uygularken, genelde farklı enstrümanlar yoluyla Balkan devletlerini arzu ettiği faaliyetler konusunda zorlama yoluna gitmiştir[179]. Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında birinci türden politikalar uygulanırken, Soğuk Savaş'ın sonuna doğru Ruslar ikinci tip güç kullanımı yoluna başvurmuşlardır. Uluslararası ilişkilerin yönü daha çoğulcu ve katılımcı bir yöne evrilirken, Sovyetler, politikalarını yürütebilmek için gücünü kullanabilmek için her iki yolu da zaman içinde değişen oranlarda kullanmıştır. Farklı devletlerin sosyoekonomik durumları ve Ruslarla tarihi ilişkilerinin seviyesi, bu boyutlardan hangisinin politikalarda etkin olduğuna tesir eden unsurlardır. Çalışmada Balkanlar'daki her devlet açısından ayrıntılı olarak Sovyetler'in Soğuk Savaş dönemindeki Balkanlar politikası etüt edilecektir.

3.2 Ülkelere Göre Sovyetler'in Balkan Politikaları

3.2.1 Romanya

SSCB ile ilişkileri açısından Romanya değerlendirildiğinde, Soğuk Savaş öncesindeki en önemli gelişmelerden birinin Münih Anlaşması olduğu görülecektir. 1938'de Münih anlaşmasıyla Fransa, İngiltere, Almanya ve İtalya, Avrupa'nın en güçlü devletleri olarak Almanya'nın Çekoslovakya'yı sebepsiz olarak işgaline göz yummuşlar ve bunun karşılığında Alman Şansölyesi Hitler, başka bir toprak üzerinde iddiasının bulunmadığını dile getirmişti. Avrupa'nın güçlü devletlerinin böylesine

---

[178] Sander, a.g.e., s. 170-1.

[179] Evangelos Kofos, *"Balkan minorities under communist regimes" Balkan Studies,* Sayı: 2(1), 1961, s. 23-46.

faşizan ve saldırgan bir politikaya hiç ses çıkarmaması, Romanya gibi zayıf ülkeleri herhangi bir işgalden korunma için başka yollar aramaya itmiştir[180]. SSCB başta olmak üzere diğer bölge ülkelerini batı blokundan uzaklaştıran ve İngiltere ve Fransa gibi ülkelere karşı güvenilmezliği başlatan Münih Konferansı bu nedenle Münih İhaneti[181] olarak da anılmaktadır. Romanya, Çekoslovakya'nın akıbetine uğramamak için çeşitli yollar denemiş ve bunun başında da Almanlarla veya SSCB ile bir şekilde anlaşmaya çalışmak gelmiştir. Bu amaçla 1939'da ülkenin enerji kaynaklarının Almanlar'la paylaşılmasına yönelik anlaşmalar yapılmış ama Almanlar işgale yönelmeyecekleri yönünde taahhütler vermekten kaçınmışlardır.

Almanlar tarafından müttefiklik talepleri kabul edilmemesine rağmen sonradan Almanlar'la işbirliği yapabilme ihtimali belirince güçlü bir ordusu bulunmayan Romanya'nın kuzeyinde, güneyinde ve doğusunda bulunan topraklarının bir kısmı Resim 4'te görüldüğü gibi sırasıyla Macaristan, Bulgaristan ve SSCB tarafından işgal edilmiştir. İngiltere ve Fransa'nın Almanlara karşı kimseyi korumayacağına dair şüphenin Münih Konferansı'yla doğrulanması sonucunda SSCB, 2. Dünya Savaşı öncesinde Balkanlar bölgesindeki ilk harekâtını direkt olarak ortaya koymuş ve ülkesinin güvenliğini bahane ederek Romanya'nın Resim 4'te gösterilen bölümlerini işgal etmiştir.

Bölgenin güçlü devletleri olan ve eski imparatorlukların kalıntısı olan Bulgaristan, Macaristan, Yugoslavya ve SSCB arasında kalan Romanya, henüz Alman ordusu gelmeden önce işgale uğramıştır. Sovyetler'in Almanlar'ı daha ilerde karşılamayı amaçlayan stratejisi, Romanya'yı daha da güçsüz duruma düşürmüş ve dış politikadaki prestijini sarsarak bir Alman saldırısına açık hale getirmiştir[182]. Almanlar'ın işgali, SSCB'nin 1943'te galip gelmesiyle son ermiş ve savaş sırasında Almanlara bağlı Romen ordusu taraf değiştirerek SSCB'ye katılmış ve SSCB safında Macaristan ve Almanya'ya savaş ilan edilmiştir.

---

[180] Armaoğlu, a.g.e., s. 247.
[181] Smyser, *a.g.e.*, s. 143.
[182] Armaoğlu, a.g.e., s. 249.

Resim 5. Romanya'da 1940 işgalleri[183]

Sovyet ordusu Romanya'yı işgal ettikten sonra, 2. Dünya Savaşı'nda işgal ettikleri diğer ülkelerde yaptıkları gibi ideoloji transferi yapmış ve Romanya'da Moskova'ya bağlı uydu bir komünist diktatörlük oluşturmuştur. Yukarıda komünizmin uydu devletlerde nasıl kurulduğuna dair değinilen aşamalarda belirtildiği gibi bu süreçte öncelikle, 1941-1944 yılları arasında Nazi işgalinde kalan Romanya toprakları 1944'te Kızıl Ordu tarafından işgal edilmiştir[184]. 1947'de imzalanan Paris Anlaşmasına[185] göre Romanya, Almanya'nın yanında yer alarak savaşta Sovyetler'e kayıplar verdirdiği için yeni işgalcisi olan SSCB'ye savaş tazminatı ödemeyi ve topraklarının bir kısmını SSCB'ye vermeyi kabul etti[186]. Anlaşmada, Macaristan ile toprak anlaşmazlıkları ABD ve SSCB gözetiminde yönetilen Romenler, ulusal isteklerini yerine getiremediler ve bu anlaşmadan

[183] Wikimedia Commons (2012) "Romanya'da 1940 işgalleri" *https://en.wikipedia.org/wiki/File:P%C3%A9rdidasTerritorialesRumanas1940-ro.svg (07.06.2019).*

[184] Constantin Iordachi, *Country Report: Romania*. EUDO Citizenship Observatory. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2010, s. 4.

[185] Ignác Romsics. "The Paris peace treaty of 1947." *Hungarian Studies*, Sayı: 17(1), 2003, s. 61.

[186] Armaoğlu, a.g.e., s. 338.

istediklerini alamadılar[187]. 1948'de kabul edilen ilk komünist anayasaya kadar, yönetime getirilen geniş tabanlı koalisyon hükûmetleri Sovyetler tarafından elimine edildi ve tamamen kukla yöneticilerden oluşan Romanya Komünist Partisi, Sovyetler adına Romanya'da yönetimi devraldı[188]. Bunlar karşılığında devletin yönetiminin biraz özerk olması istendi fakat Sovyetler'in baskıları sonucunda SSCB'ye bağlı Komünist Parti iktidara gelince Romanya'da egemenlik fiilen Sovyetler'e geçmiş oldu[189]. Sovyetlerin kültürel ve ekonomik sömürge faaliyetleri derhal başladı ve özellikle Stalin döneminde Romanya'nın Sovyetleştirilmesi faaliyetleri hız kazandı[190].

Irimie Sovyetler'in Balkanlar politikasına dair realitenin bir sömürü düzeni kurmak olduğunu ve Soğuk Savaş sırasında Romanya'da yapılanların bunun bir göstergesi olduğunu belirtmektedir[191]. Ruslar, fiilen işgal altında tuttukları ülkedeki kukla yöneticileri kullanarak etki alanlarını artırmışlar ve Romanya'nın yeraltı zenginliklerini sömürerek SSCB'ye kazanç sağlayabilmek bir sistem geliştirmişlerdir. Sovrom adı verilen ortaklıklarla Sovyetler ve Romanya arasında anlaşmalarla özel yetkili kuruluşlar oluşturulmuş ve bunlar genelde maden işletmelerinde özel haklarla donatılarak Romanya'nın zenginliklerini sömürmüşlerdir. Sovromlar, petrolden uranyuma, orman ürünlerinden doğalgaza kadar değişik alanlarda oluşturulmuş ve bunların hepsinin komünist ve sosyalist hedeflerin gerçekleştirilmesi için olduğuna inanan Romanyalılar'ın beklentilerinin aksine SSCB'yı daha da güçlendirebilmek için kullanılmıştır[192].

Sovyetler 'in uydu devletlerini ekonomik açıdan nasıl sömürdüğüne örnek olarak Romanya'daki bu Sovrom'lardan biri olan SOVROM-CUARTIT'den

---

[187] Vataman, Dan, "Romania at the Paris Peace Conference", *Journal of European Studies and International Relations*, Sayı: II(1), 2011, s. 73-4.

[188] Iordachi, a.g.e., s. 4.

[189] McMahon, *a.g.e.*, s. 23.

[190] Fătu-Tutoveanu, a.g.m., s. 89-90.

[191] Rada Cristina Irimie, "Everyday Life under Communism. The Case of Romania" *SEA–Practical Application of Science,* Sayı: 2(03), 2014, s. 266-283.

[192] Irimie, a.g.m., s. 282.

bahsedilebilir[193]. 1950'lerde başlatılan bu proje sonucunda Romanya'daki kuvars yataklarının Sovyet uzmanlarca değerlendirileceği bildirilmiş fakat aslında madenlerde uranyum yatakları aranmış ve Romanya'daki politik tutsakların hayatı hiçe sayılarak bu madenlerden uranyum çıkartılması sağlanmıştır. Kendi hatıralarında bu acımasız duruma yer veren zamanın SSCB lideri Khrushchev, durumdan habersiz olan tutsaklar radyasyon zehirlenmesinden öldükten sonra Romanya yetkililerinin köylüleri madenlere getirdiklerini ve ölümlerin aynen devam ettiğini dile getirmektedir. Romanya'dan elde edilen uranyum tamamıyla SSCB'ye gönderilmiş ve nükleer silahların geliştirilmesinde kullanılmıştır. 1961'e kadar devam eden bu durum halktan gizlenmiştir[194].

Sovyetler, Romanya'nın özgür ve bağımsız bir devlet olduğu mesajının hem dünyaya hem de Romanya'ya verilebilmesi için 1948'de ülke içinde liderliği Gheorghe Gheorghiu-Dej isimli bir Romanyalı'ya vermiş ve Dej bu görevde, öldüğü 1965 yılına kadar kalmıştır[195]. Dolayısıyla Sovyetler'in yönetimi Romenlere devretmesiyle diktatörlük rejiminin vasfı değil aktörleri değişmiştir. Devlet yöneticilerinin öldükleri ana kadar iktidarda kalmaları ve herhangi bir seçimle değişmelerinin önünü tıkayan diktatörlükler, sadece Romanya'da değil, Balkanlar'da Sovyetler'in temas ettikleri bütün devletlerde adeta bir nişane olmuşlardır[196].

Romanya'da Sovyetler'in taktik ve stratejisi, Sovyetler'in Balkanlar'daki zayıf devletlere karşı stratejilerinin özetini oluşturmaktadır. Öncelikle Romanya'nın batı devletleriyle yakın ilişkiler kurması engellenmiştir. Medyatik baskıcı propagandayla kamuoyu sürekli manipüle edilmiştir. Tespit edilen ve önemsiz gibi

---

[193] Bejenaru, Cornelia, ve Daniela Cioloboc. "Uranium exploration and production in Romania: Case histories and prospects." *Proceedings of Technical Committee meeting*, Vienna, 1995, s. 193

[194] Khrushchev, Nikita Sergeevich, George Shriver, and Stephen Shenfield, *Memoirs of Nikita Khrushchev: Statesman, 1953-1964.* Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2007, p. 719-720.

[195] Irimie, a.g.m., s. 280.

[196] Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 43; Robert Edward Niebuhr, *The Search for a Cold War Legitimacy: Foreign Policy and Tito's Yugoslavia*. Brill, New York 2018, s. 143.

görünen muhalif düşünce sahipleri dahi hapsedilmiş ve gerekirse yok edilmiş ve hain olduklarına dair propagandalarla gözden düşürülmüştür. Sadece SSCB'e bağlı görevlilerin yönetimde görev alması sağlanmış ve bunlar yapılırken gerçek amaç, Romanya'nın zenginliklerini sömürerek SSCB'e hizmet etmek olmuştur. Bu haliyle baskıcı bir rejim kuran Sovyetler, kontra espiyonaj, propaganda ve karartma faaliyetlerinde bulunmuşlardır[197].

Rusu, komünist rejim altında uğranılan katliamların ve zulümlerin, rejimin devrildiği 1989 yılına kadar kimsenin dikkatini çekmediğini dile getirmektedir[198]. Baskı rejimi sayesinde bilginin tamamen Sovyetler tarafından rafine edilerek bireylere verilmesini sağlayan propaganda sistemi sayesinde Romanya'daki diktatörlük hayatını devam ettirebilmiştir. Yüzbinlerce insanın tamamen keyfi olarak toplama kamplarına alınması ve sayısı günümüzde dahi bilinmeyen ama on binlerce olduğu düşünülen kişilerin öldürülmesi, komünist Romanya'dan günümüze kalan ve gölgesi hala Romanya toplumu üzerinde dolaşan bir olgudur[199].

Sovyetler'in işgal ettiği ülkelerde kurdukları baskı rejimlerine uygulattıkları en zalim uygulamalardan biri Romanya'da gerçekleşmişti. Piteşti deneyleri olarak bilinen bu ilginç işkence metodu, Piteşti bölgesinde bulunan bir hapishanede uygulandığı için bu isimle anılmıştır. Piteşti deneylerinin amacı, komünizm fikrini kabul etmeyen insanların yeniden eğitilerek bu ideolojiyi benimsemelerini sağlamaktı. Elbette uygulanan işkencelerin bilimle veya eğitimle ilgisi yoktu. Piteşti deneylerini diğer işkencelerden farklı kılan husus, eğitim verilen yani ağır derecede işkence edilen kişilerin, işkence sonrasında yeni hastalara eğitim vermesinin sağlanmasıydı. Yani işkenceyle komünist yapılan tutuklular, sonrasında başka

---

[197] Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 43; Nation, Craig, "A Balkan union? Southeastern Europe in Soviet security policy, 1944–8". In *The Soviet Union and Europe in the Cold War, 1943–53* (pp. 125-143). Palgrave Macmillan, Londra, 1996, s. 123; Kofos, a.g.m., s. 24.

[198] Mihai Stelian Rusu *"Battling over Romanian red past. The memory of Communism between elitist cultural trauma and popular collective nostalgia. Romanian". Journal of Society and Politics*, Sayı: 10(1), 2015, s. 24-48.

[199] Armaoğlu, a.g.e.,: 407; Rusu, a.g.m., s. 30.

tutuklulara işkence ediyorlar ve bu durum sürekli yenileniyordu. Genelde işkencecilerin birçok kişiyi öldürmesiyle sonuçlanan bu deneylerden sağ kurtulabilenlerin çoğunun sonradan intihar ettiği veya akıl hastanelerine düştükleri rapor edilmiştir[200].

Stalin'in 1953 yılında ölmesi ve yerine Nikita Khrushchev'in geçmesiyle kendilerini Stalin'e adamış uydu devletlerin yönetimlerinde sorunlar ortaya çıkmaya başladı. Bunlardan biri de Romanya'nın başındaki Dej'di. Stalin'e gönülden bağlı olduğunu belirten ve bu uğurda Romanya'nın yeraltı ve yerüstü zenginliklerini SSCB'ye neredeyse bedelsiz sağlayan Dej yönetimi, Khrushchev dönemiyle beraber daha özerk hareket etmeye çabalamış ve bunda kısmen başarılı da olmuştur[201]. Khrushchev'den uzaklaşmaya çalışan Dej, Sovyetler'in sömürü politikası sonucunda sanayiden tarıma yönlendirilmeyi kabul etmemiş ve fabrikalaşmayı artırmıştır. Buna ek olarak bazı büyük toplama kampları kapatılmış ve asgari ücret artırılmıştır. Fakat bu uygulamalar Dej yönetiminin totaliter anlayışını fazla etkilememiş ve halka yönelik devlet şiddetinde bir yumuşama yaşanmamıştır[202]. Burada Dej'in yapmaya çalıştığı şey, Moskova politikalarından uzaklaşarak Romanya halkını kendi tarafına çekmek ve dolayısıyla iktidarın nimetlerinden tek başına daha fazla yararlanmaktı. İlk başlarda Stalin'den yana görünen ve yeni Rus liderinden uzak durmaya çalışan Dej, sonrasında binlerce kişiyi Stalinist olmakla suçlayarak toplama kamplarına attırmıştı. Bu gündelik politikalar ve hızlı ideolojik değişimler, Sovyet uydu devletlerinin hepsinin ortak karakteristiğiydi[203].

Nitekim 1956'da Polonya ve Macaristan'da Rus karşıtı ayaklanmalar çıktığında Dej ilk önce tarafsız kalmaya çalıştı. Fakat Sovyetler oldukça kanlı bir şekilde askeri müdahaleyle bu isyanları bastırdıktan sonra Dej, Romanya'da bu tür hareketlerin Kızıl Ordu'yu ülkesine davet edebileceğine inandığı için halk üzerindeki

---

[200] Rusu, a.g.m., s. 31.
[201] Rajak vd., *a.g.e.*, s. 267.
[202] Rusu, a.g.m., s. 31.
[203] Armaoğlu, a.g.e., s. 407.

baskısını artırdı ve tutuklanmalar ve yargısız infazlar çoğalma eğilimine girdi[204]. Bununla beraber, olası bir ayaklanmanın halktan destek almasının engellenmesi için yukarıda bahsedilen halk lehine reformlar da yapıldı. Sovyetler'in Polonya ve Macaristan müdahaleleri isyanları başarıyla bastırmıştı fakat bu isyanlar, Sovyetler'e karşı isyan edilebileceği fikrinin de canlı kalmasına neden olmuştu. Ayrıca, bir türlü vaat ettiği zenginliği sağlayamayan ve 2. Dünya Savaşı sonrasında hızla refah rejimine giren batılı ülkelerin gerisinde kalan SSCB'ye yönelik eleştiriler bu baskınlardan sonra da dinmek bilmemiştir.

Ardında birçok zulüm uygulaması bırakan Dej, 1965'te öldüğünde yerine Dej'in uzun zamandır yerine bırakmaya hazırladığı Nicolae Ceauşescu geçmiştir. Romanya'da Sovyetler ve komünizm dönemi, Ceauşescu ile bittiği için, Romenler'in SSCB denetiminde sadece iki liderle yönetilmiş oldukları anlaşılmaktadır. Ceauşescu göreceli olarak daha özerk bir Romanya'yı devralmıştır çünkü SSCB-Çin anlaşmazlığının 1950'lerde komünist bloğu zayıflatmaya başlamasıyla batılı ülkelerin Romanya'da ve civar ülkelerde etkinliği artmaya başlamıştır[205]. Dolayısıyla bazı batılı medya kuruluşları dahi Romanya'da hizmet vermeye başlamışlar ve bu durum SSCB karşıtı bir kamuoyunu da hazırlamıştır[206].

Ceauşescu yönetimi de, kendinden önceki yönetim gibi en çok insan hakları ihlalleriyle bilinmektedir. Her ne kadar batı dünyasıyla daha iyi ilişkiler kurmuş ve SSCB'den uzaklaşma gibi görülebilecek politikalar uygulasa da, iktidarını korumak için tehcir, toplama kamplarının kullanımı, ulusal kaynakların keyfi olarak iç ve dış güçlere peşkeş çekilmesi gibi uygulamalar asla hız kesmemiştir[207]. Sovyetler'in arasının iyi olmadığı ve Soğuk Savaş'ta mücadele içinde bulunduğu ABD, Federal Almanya ve hatta Şili'deki Pinochet iktidarıyla dahi ilişkiler geliştiren Ceauşescu

---

[204] Rusu, a.g.m., s. 32.
[205] Rajak vd., a.g.e., s. 79.
[206] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e*., s. 93.
[207] Armaoğlu, a.g.e., s. 407; Daskalov ve Vezenkov, a.g.e., s. 43.

yönetimi, Tito Yugoslavya'sına benzer bir şekilde adeta Moskova'ya alternatif bir yönetim oluşturmaya çalışmıştır.

Keil ve Andreescu, insan hakları ihlalleri kapsamında Ceauşescu'nun artış hızı düşen nüfusu geliştirebilmek için uygulamaya koyduğu politikalardan bahsetmektedirler[208]. Bu çerçevede Ceauşescu, kürtajı yasaklamış, doğum kontrol haplarını engellemiş ve çocuğu olmayan aileler aleyhine kanunlar ve düzenlemeler çıkarmıştır. Bu kuralların uygulanmaya başlandığı 1966 ve 1967 yıllarında nüfusta olağanın üzerinde bir genişleme görülmüş olsa da, sonraki yıllarda bu uygulamalar bir işe yaramamış ve kendi imkânlarıyla kürtaj olmaya çalışan birçok kadın ve bunların çocukları hayatlarını kaybetmişlerdir[209].

Ceauşescu döneminde Romanya, Sovyetler'in etkisinin nispeten daha az hissedildiği doğu bloku ülkelerinden biri olmuştur. Dej dönemindeki kadar olmasa da insan hakları ihlalleri devam etmiş ve uluslararası ortaklıkların getirdiği bir rahatlamayla halkın sosyoekonomik durumunda bir iyileşme gerçekleşmiştir. Armaoğlu, Romanya'nın SSCB'den farklılaşmaya ve uzaklaşmaya çalıştığını fakat özellikle Çekoslovakya'nın işgali sonrasında SSCB'yle tekrar yakınlaşma yaşadıklarını ifade etmektedir[210]. Bu gerçeklik, Sovyetler'in ekonomik veya siyasi olarak değil, zorla ve güç kullanımıyla üstünlük kurmaya çalıştığını göstermektedir.

Ceauşescu, kendini daha çok Mao veya Tito'yla karşılaştırmakta ve bu bağlamda SSCB'den bağımsız bir figür gibi hareket etmeye çalışmaktaydı [211]. Çin ve Sovyetler arasındaki düşünsel ve siyasal ayrılığın ortaya çıktığı 1956 yılından sonra SSCB uydu devletlerinin daha özgür bir hareket ortamı yakaladığı ortadadır[212]. Batı devletlerinin artan orandaki yardımları Ceauşescu yönetimine kendi halkını diğer

---

[208] Thomas Keil ve Viviana Andreescu, *"Fertility policy in Ceausescu's Romania" Journal of family history,* Sayı: 24(4), 1999, s. 478-492.

[209] Keil ve Andreescu, a.g.m., s. 480.

[210] Armaoğlu, a.g.e., s. 408.

[211] Copilaș, Emanuel. "Third World Themes in the International Politics of the Ceaușescu Regime or the International Affirmation of the 'Socialist Nation'." *Symposion,* Sayı:5 (1), 2018, s. 30.

[212] Hopf, 2009; s. 281.

Sovyet yönetimlerinden daha ferah bir ortamda yaşatabilme fırsatı vermiş ve Yugoslavya'da Tito'nun yakaladığına benzer bir hava yakalayan Ceauşescu, sonuçta SSCB'nin en sadık takipçileri listesinde yer almaktan imtina eden bir duruma gelebilmiştir[213].

Ceauşescu, Kızıl Ordu'nun mütecaviz hareketlerinden ve sürekli diğer ülkelerin içişlerine müdahale aracı olarak kullanılmasından rahatsız olmuş ve 1966'da açıkça onların Doğu Avrupa'dan çekilmesi için çağrıda bulunmuştur[214]. Yando bunun yanında Ceauşescu'nun petrol üretiminde de Romanya adına ulusal bir tekel oluşturmak istediğini ve bunu Sovyetler'le paylaşmamak için uğraş verdiğini, Comecon'un ekonomik baskısına karşı durmaya çalıştığını ve sonraki dönemde bu nedenle Moskova yönetimi tarafından cezalandırıldığını aktarır[215]. Ceauşescu Sovyetler'in darboğazından ve tahakkümünden kurtulabilmek ve ülkenin kuruluşunda SSCB ile aralarında ortaya çıkan toprak anlaşmazlıklarının verdiği rahatsızlıklar nedeniyle batı dünyası ile ilişkiler kurmaya çalışmış ve kendi baskıcı rejiminden ödün vermeden liberal ülkelerle ticaret yapmaya gayret etmiştir[216].

Sovyetler'in kontrolünü Romanya ve Balkan Devletleri üzerinde zayıflatan önemli etmenlerden biri de 1975'teki Helsinki Nihai Senedi'dir[217]. Bağlayıcı bir anlaşma olmamasına ve tarafları taahhüt altına alan hükümler içermese de, sadece devletlerin belli bir hukuk nosyonu etrafında birleşebilmesi, SSCB yanlısı olmayan toplumlarda demokratik düşünceleri yeşertmiştir. Helsinki Nihai Senedinin 35 imzacısı[218] bulunmaktadır. Doğu ve batı blokundaki yakınlaşmayı pekiştiren bu

---

[213] Copilaş, a.g.m., s. 34-5.

[214] Ross Johnson. "The Warsaw Pact: Soviet Military Policy in Eastern Europe", *The Rand Paper Series*, Sayı: ADA511838, 1981, s. 34-5.

[215] Lisa Elizabeth Yando. "Comecon: its function as a Soviet political instrument." *Dissertations, Theses, and Masters Projects*. Sayı: 1539625679, 1991, s. 18.

[216] Tismaneanu, Vladimir. "Understanding national Stalinism: reflections on Ceauşescu's socialism." *Communist and Post-Communist Studies*, Sayı: 32(2), 1999, s. 167-8.

[217] Armaoğlu, a.g.e., s. 751.

[218] ABD, Lüksemburg, Malta, Avusturya, Lihtenştayn, Belçika, Kanada, Danimarka, Finlandiya, Kıbrıs, Çekoslovakya, Macaristan, İsveç, Polonya, Fransa, Demokratik Alman Cumhuriyeti, Federal Almanya Cumhuriyeti, Norveç, Romanya, Yunanistan, İrlanda, Vatikan, İsviçre,

görüşme sonrasında hukukun üstünlüğü ve uluslararası ilişkilerde güç kullanımının ilk çözüm yolu olarak görülmemesine dair anlayışlar tüm devletler tarafından tekrar gündeme getirilmiştir[219]. Armaoğlu'na göre bu görüşme sonrasında baskı rejimi altında bulunan ülkelerdeki sanatçı ve aydınlar daha yüksek sesle itirazlarını dile getirmişler ve doğu blokunun sonu bu şekilde gelmiştir[220].

Çekoslovakya'nın 1968'de işgali Ruslar'ın güçlü olduklarını ve kendilerinden zayıf olan ülkelerini ezebileceklerini gösterse de, Afganistan'da 1979 yılında başlayan ve oldukça güçsüz görünmesine rağmen bu ülkeyi işgalde ve kontrol altına almada büyük problemler yaşaması sonrasında Sovyetler'in yıldızı ve etkisi sönmeye başlamıştır[221]. Romanya ve diğer Balkan ülkelerinde de Afganistan işgalinin başarısızlığı, Sovyet Devletinin sonsuz gücünün olmadığı konusunda bir uyarıcı olmuş ve bu durum yeni kopmaları beraberinde getirmiştir[222].

Sovyetler'in Afganistan Savaşı yüzünden büyük bir ekonomik krizin içine düşmesi sonucunda 1987'de glasnost[223] ve perestroika[224] politikaları ilan edildi ve uydu devletler üzerindeki baskı iyice zayıfladı[225]. Sovyetler'in içine düşmüş oldukları ekonomik bunalım ve verimsiz mali sistemleri, aynı zamanda çok daha kötü bir oranda uydu devletlerde yaşanmaktaydı. Özgürlük özlemi ve yoksulluğun birlikte gelişmesi sonrasında Romanya'da diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi ayaklanmalar baş gösterdi. Timişoara'da Aralık 1989'unda bu gösteriler nedeniyle meydanlar dolmaktaydı[226]. Gösterilerin barışçıl bir mahiyette olması ve şiddetten

---

İtalya, Monako, Hollanda, Portekiz, İngiltere, San Marino, İspanya, Bulgaristan, İzlanda, Türkiye, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri Birliği, Yugoslavya.

[219] Rajak vd., 2017: 263.

[220] Armaoğlu, a.g.e., s. 751.

[221] Rajak vd., a.g.e., s. 250; Winkler, *a.g.e.*, s. 139.

[222] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e.*, s. 143; Mason, *a.g.e.*, s. 65; McMahon, *a.g.e.*, s. 141.

[223] Açıklık.

[224] Yeniden yapılanma.

[225] Vera Rich. "Soviet glasnost, perestroika and democratization." *Nature*, Sayı: 331(6151), 1988, s. 8.

[226] Tismaneanu, a.g.m., s. 165.

uzak kalabalıklar nedeniyle Romanya Komünist Partisi, olayların kendi kendine sönmesini bekledi.

Beklenildiği gibi olaylar sonlanmadı ve Romanya'nın diğer yerlerine taşınan gösteriler, Bükreş sokaklarını doldurmaya ve saldırganlaşmaya başladı[227]. Ceaușescu ve kendine bağlı komünist yöneticiler bu durumu iyi okuyamadılar ve hatta Ceaușescu kalabalığa karşı onları yatıştırıcı bir konuşma yapmayı dahi düşündü. Halkın iyice saldırganlaşmaya başlamasıyla Ceaușescu eşini de alarak meydandan kaçtı fakat iktidarı ele geçirmeye çalışan diğer liderlerin baskısıyla tutuklanarak bir askeri garnizona götürüldü. İdareyi ele alan yeni lider Iliescu, Ceaușescu'nun tekrar güç toplayabileceğinden korktuğundan hızlı bir şekilde idamın gerçekleşmesini sağladı[228].

Ceaușescu'nun idamının ardından komünistlerin bazıları onun kahramanca davrandığından bahsetseler de Tismaneanu bunu kesinlikle reddeder ve olayların hepsinin sorumlusunun bizzat Ceaușescu ve onun sorumsuz ve mantıksız davranışları olduğunu dile getirir[229]. Ceaușescu'nun öldürülmesiyle sonlanan olaylar, Romanya'da 1989'da başladı. Neredeyse her devlette benzeri bir durum yaşandığı için Sovyetler bu olayları kontrol edemedi. Hükûmet güçlerinin de ayaklanmalar karşısında son derece acımasız davranmalarına rağmen devrim durdurulamadı ve Ceaușescu hükûmetiyle beraber Sovyetler'in Romanya üzerindeki hâkimiyeti yok edildi.

Genel itibariyle değerlendirildiğinde Ceaușescu'nun aynı Tito gibi Sovyetler'in Soğuk Savaş sırasındaki zayıflayan gücüyle orantılı olarak batıya açıldığı ve kendisinin menfaatleri ve iktidarının sürekliliği en üstte tutulmak kaydıyla dış dünyayla ilişkiler kurduğu görülebilir. Genelde Romanya'nın doğal kaynaklarının

---

[227] Tismaneanu, a.g.m., s. 165.

[228] Flavius-Cristian Mărcău. "Romanian Revolutıon From 1989: Convıctıon And Executıon Ceausescus" *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu-Letters & Social Sciences Series*, Sayı: 1, 2014, s. 116.

[229] Tismaneanu, a.g.m., s. 165.

konu edildiği bu ilişkilerde Sovyetler'i ve diğer SSCB uydularını dahi karşısına alabilecek kadar özerk davranmaya gayret eden Ceauşescu, farklı konularda Sovyetler'e yakınlaşsa da, bu ikircikli konumunu sonuna kadar muhafaza etmiştir. SSCB açısından Romanya, doğal kaynakları talan edilebilecek zayıf ve küçük bir ülkedir ve Macaristan'la Yugoslavya'ya göre daha küçük bir sorun olarak değerlendirilmiştir. Bu nedenle Ceauşescu'nun özerk davranışları tepki çekmemiş olabilir. Ayrıca Ceauşescu, hiç bir zaman Tito gibi SSCB'ye kapıları tamamen kapatıp açıktan düşmanla işbirliği de yapmamıştır. Böylece her iki aktörün de birbirinden faydalandığı bir ilişki içinde, Romanya ve SSCB adeta bir kader birliği yaparak birlikte rejimlerinin yıkılışına kadar zaman zaman gevşese de ortaklığa devam etmişlerdir.

3.2.2 Yunanistan

Balkanlar'ın paylaşılamayan ülkelerinden biri olan Yunanistan, sadece karasal olarak değil, kontrol ettiği adalar yoluyla Doğu Akdeniz'e de egemen olduğu için küresel güçlerin kontrolünde bulundurmak istediği ülkelerden biridir. Tarihte kısa bir süreliğine de olsa altın devirler yaşamış olsa da, gerek nüfusu gerekse ekonomisi nedeniyle Balkanlar'ın ortalama güçteki ülkelerinden biridir. Kuzeyinde Bulgaristan ve doğusunda Türkiye'yle kuruluşundan beri sorunlar yaşayan ülkede 2. Dünya Savaşı beklendiği gibi yıkıcı bir etki yaratmıştır. Balkanlar'daki diğer bazı ülkeler gibi sömürülecek yeraltı zenginlikleri bulunmayan ülkenin sahip olduğu limanlar ve ticaret yollarıyla üs yapılmaya uygun bölgeleri, geçmişte olduğu gibi günümüzde dahi küresel ve bölgesel güçlerin dikkatini çekmektedir.

Belirtilen gerekçelerle hem Almanlar hem Müttefik Devletler[230] hem de Sovyetler'in kontrolüne almayı umut ettiği Yunanistan, 1919'da Büyük Yunanistan'ı[231] yaratmak için çıktığı yolda Türkiye karşısında 1922 yılında ağır bir

[230] 2. Dünya Savaşının Müttefik Devletlerine dâhil olan ülkeler; ABD, İngiltere, Fransa, İtalya (1943 sonrası)

[231] Megali Idea

yenilgi almış ve insan gücü ve ekonomik yönden ağır bir darbeyle karşı karşıya kalmıştır[232]. Yurtdışındaki bu yenilgiler sonrasında Yunanistan'da iç karışıklıklar çıkmış ve karşılıklı darbelerle iktidara gelmeyi hedefleyen tarafların arasında başarıya ulaşan Venizelos, 1928'de hükûmet kurmuş ve Türkiye'yle barış yaparak siyasi istikrar sağlamıştır[233]. Ülkedeki yoksulluk ve sürekli yaşanan siyasi kargaşalar toplumdaki huzursuzluğu artırmıştır. Nihayetinde, İtalyan faşistleriyle görüş birliğinde olan ve statükoyu destekleyen kraliyet destekçisi Metaxas, Yunanistan yönetimini askeri darbeyle 1936'da indirmiştir[234].

1939 yılında İtalya'nın Arnavutluk'u işgal etmesi üzerine İngiltere, derhal uluslararası kamuoyuna Yunanistan devletinin sınırlarının kendisi tarafından korunduğunu deklare etmiştir. Zamanın en güçlü ülkesi olan İngiltere'nin tek taraflı olarak faşist bir idareye de sahip olsa başka bir ülkeye vermediği desteği açıkça Yunanistan'a vermesi, bu ülkenin jeopolitik önemini gözler önüne sermektedir. Elbette bu garantörlük, Almanlar ve İtalyanlar tarafından fazla dikkate alınmamış ve Yunanistan kısa süre içinde Mihver Devletleri[235] tarafından işgal edilmiştir.

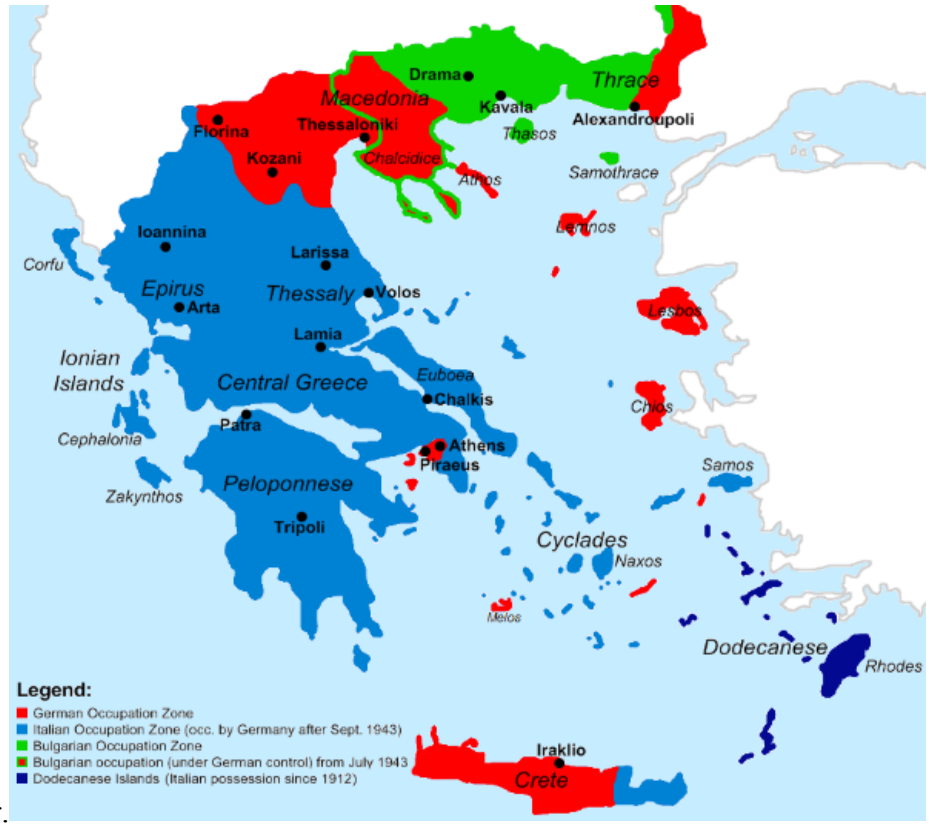
Resim 5'teki haritada kırmızı bölge Alman, mavi bölge İtalyan ve yeşil bölge Bulgar işgali altında kalan bölgeleri göstermektedir. Kuzey ve doğu bölgeleri Alman ve Bulgar işgaline uğrayan Yunanistan'ın güney kıyıları İtalyan işgaline uğramıştır. Diğer Balkan devletleri gibi bu işgali durdurmak için savaş öncesinde çeşitli ittifaklar kurmaya çalışan Yunanistan, aynı diğer güçsüz devletler gibi bu saldırılara karşı koyamamıştır[236].

Diğer çoğu Balkan devletinin aksine Yunanistan'da Mihver Devletlerinin işgali olaysız olmamıştır. İşgal nedeniyle halkın büyük bir kısmının açlık sınırında

---

[232] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 7.
[233] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 6.
[234] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 57.
[235] 2. Dünya Savaşındaki faşist cepheyi oluşturan devletler; *Almanya, İtalya, Japonya, Bulgaristan, Macaristan.*
[236] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 17; Armaoğlu, a.g.e., s. 348.

yaşamaya başlamasıyla gerilla tipi örgütlenmeler olmuş ve bu milisler hem işgalcilerle, hem de işgalcileri destekleyen Yunan kuvvetleriyle çatışmalara girişmiştir[237]. Belli bir merkez tarafından yönetilmeyen bu grupların daha etkili bir şekilde savaşabilmesi için yurtdışında birliktelikler oluşturulmuş ve özellikle İngiltere tarafından bu faaliyetler desteklenmiştir. Fakat 2. Dünya Savaşı'nın sonrasında bu gruplar uzunca bir süre kendi aralarındaki mücadeleyi devam ettirmişlerdir.

Resim 6. Yunanistan'ın İşgali[238]

EDES (Yunan Demokratik Milli Ligi) ve ELAS (Milli Halk Kurtuluş Ordusu) adlı gruplardan oluşan Yunanistan'daki milis kuvvetleri farklı fraksiyonlardan oluşmaktaydı[239]. ELAS gerçekte EAM (Milli Kurtuluş Cephesi)

---

[237] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 130.

[238] Wikimedia Commons (2018) *"Triple Occupation of Greece", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Triple_Occupation_of_Greece.png (07.06.2019).*

[239] Armaoğlu, a.g.e., s. 336.

isimli ve SSCB'den destek alarak komünizmi Yunanistan'a hâkim hale getirmeye çalışan bir örgütlenmeydi. ELAS taraftarları Almanlar'a karşı oldukları kadar, EDES gibi kuruluşlara da karşıydılar ve Yunanistan'ı Sovyetler'in uydusu bir devlet yapma amacı taşımaktaydılar. ELAS savaş sırasında İngilizler'den yardım alarak işgalci güçlere karşı mücadele vermiş olsa bile, EDES ve Müttefik Devletler tarafından güvenilen bir örgüt olmamıştır[240].

1944 yılında 2. Dünya Savaşı'nın sonlanmasıyla SSCB hızla işgallere başlamış ve Almanlar'ın çekildiği her yere asker sokmaya başlamıştır. Yunanistan'ın işgalini istemeyen İngiltere bir askeri birlikle Yunanistan'a çıkmış ve Rus işgali engellenmiştir. ELAS, Almanlar'ın yenilmesinden sonra bölgedeki en güçlü örgüt olmasına ve bütün Yunanistan'ı kontrol altına alarak komünist bir yönetim kurma konusunda bir rakibi bulunmamasına karşın, Sovyetler daha önceki anlaşmalarına zarar gelmemesi ve Müttefik Devletler'le bir problem çıkmaması için ELAS'a onay vermeyince Atina'da EDES kontrolünde bir hükûmet kurulmuştur. Sovyetler yine de bu duruma seyirci kalmamış ve Atina dışındaki Sovyet yanlısı örgütlere destek vererek İngilizler'in bir devlet kurmalarını engellemeye veya en azından kurulan yönetimi zayıflatmaya çalışmışlardır. 1946 yılında Sovyetler'in desteğini kaybetmiş olan ELAS, iyice güçsüzleşince mücadelesine devam edebilmek için Yunanistan'daki diğer hareketlere destek verme kararı almış ve tüm gruplar birleşerek tek bir yönetim altında toplanmışlardır[241].

Çoğu komünist örgüt teslim olarak Yunanistan'a bağlılıklarını bildirseler de, özellikle Bulgarlar tarafından daha önce işgal edilmiş topraklardaki bazı örgütler komünistlerin yardımlarıyla ayakta kalabilmiş ve Yunan Hükûmetine karşı savaşlarını 1950'lere kadar sürdürebilmişlerdir. Yugoslavya lideri Tito'nun da destek vermesiyle komünist örgütler bir devrim hayaliyle uzun süre varlıklarını devam

---

[240] Rajak, vd., a.g.e., s. 5.
[241] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 147.

ettirmiş ve Yunan hükûmetine zorluklar çıkarmışlardır[242]. Bunların en önemlilerinden biri Aralık 1944'te meydana gelen Dekemvriana olayları olarak bilinen hadiselerdir.

Dekemvriana olayları ELAS'in Atina haricindeki her yeri işgali altında bulundurduğu ve yeni yönetimde bir söz sahibi olmayı beklediği anda gerçekleşmiştir. Yeni hükûmet Almanlar'ın çekilmesini ve Yunanistan'ın kurtulmasını kutlarken ELAS ve diğer komünist örgütler yeni yönetimden pay talep etmekteydiler. Bu kapsamda bütün örgütlerin silah bırakmasını emreden yeni hükûmetin çağrısına ELAS ve takipçisi örgütler derhal karşılık vermediler[243]. Güç gösterisi yapabilmek için 10 Aralık 1944'te 200 bin kişilik silahsız ve barışçıl bir grupla Atina'da kanuna aykırı bir yürüyüş düzenlenmiştir. İngiliz ve Yunan kuvvetlerinin henüz bilinmeyen bir nedenle silah kullanması sonucu çok sayıda gösterici ölmüş ve Atina'da günler sürecek silahlı çatışmalar başlamıştır. 1945'in Ocak ayına kadar süren çatışmalarda 5000'e yakın İngiliz ve Yunan askeriyle 20 binin üzerinde sivil hayatını kaybetmiştir[244].

Yüzdeler Anlaşması'na sadık kalarak bu çatışmalarda komünist güçleri kendi başlarına bırakan SSCB'nin bölgede etkisizleşmesine rağmen, Tito önderliğindeki Yugoslavya, ELAS yenilip dağıtıldıktan sonra Yunanistan'ın kuzeyindeki benzer örgütleri desteklemiştir. Neredeyse işgal ettiği her yerde ideoloji transferi yaparak halkı kendi tarafına çekmeye çalışan ve sonrasında sömürü düzenini etkileştiren Sovyetler'in taktiklerini benimseyen Yugoslavya, Yunanistan'da bir komünist işgal gerçekleştiremeyince yine de sahneden tamamen çekilmemiş ve işgal edemediği yerleri en azından güçsüz düşürmek için politik manevralar yapmıştır.

---

[242] Armaoğlu, a.g.e., s. 338.
[243] Nation, a.g.m., s. 132.
[244] Kenneth Schneider. "The Descent Unseen: Greece's Unappreciated Place in British Political History." *Voces Novae*, Sayı: 6 (1), 2014, s. 82-101.

1948'de Stalin ve Tito arasında ortaya çıkan anlaşmazlık, Yunanistan'daki komünist hareketi derinden etkilemiştir[245]. Komünist örgütlerin liderleri arasında Tito ve Stalin taraftarları birbirleriyle anlaşamamışlar ve kimi Yugoslavya komünizmini isterken kimi tarafını Stalinist politikalardan yana koymuştur. Yunanistan'ın kuzeyine sıkışmış ve yurtdışı desteklerini kaybetmeye başlayan silahlı muhalefet, böylece gücünü iyice kaybetmiştir. 1949'da tüm komünist gruplar yok edildiğinde bu SSCB'ye karşı uygar dünyadaki ilk zafer olarak görülmüştür[246].

İç savaşın bitmesiyle 1952'de NATO'ya katılan Yunanistan, SSCB etkisinden neredeyse tamamen çıkmış ve batı bloğunun önemli aktörlerinden biri olmuştur. Askeri darbeler ve Kıbrıs'ta Türkiye'yle kriz durumu yaşayan Yunanistan, bu olayların hiçbirinde SSCB etkisine girmemiş ve Amerikancı bir tutumla uluslararası ilişkilerde var olmuştur. Bunun karşılığında AB'nin kuruluşunun en başından beri aktif rol almış ve Balkanlar'da batıya coğrafi olarak daha yakında bulunan Balkan ülkelerine göre batıya daha yüksek oranda entegre olmuştur. Türkiye'yle yaşadığı sorunlar nedeniyle NATO içinde egemen güçlerle zaman zaman karşı karşıya gelse de, bunların hiçbiri Yunanistan'ı SSCB politikalarından etkilenen bir spektrum altına sokmamıştır.

3.2.3 Bulgaristan

Asker ve Özel Özcan, Bulgaristan'ın Rus politikalarına çok uzak olmadığını Ruslar'ın Panslavizm politikalarından en fazla etkilenen ülkelerden birinin Bulgaristan olduğunu belirtmektedir[247]. 1850'li yıllardan itibaren Bulgar liderlerin ve diğer önde gelenlerinin çocukları Rusya'nın önemli şehirlerine götürülerek Panslavist propagandayla yetiştirilmişlerdir. Balkan Savaşları'ndan itibaren Ruslar, bertaraf edilen Osmanlı tehlikesi bölgeden uzaklaştırıldıktan sonra yeni küresel güç

---

[245] Nation, a.g.m., s.135; Ali Asker ve Merve Suna Özel Özcan, *"Panslavizm'in Çarlık Rusya'sının Ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerindeki Etkisi". Uluslararası Suçlar ve Tarih*, Sayı: 17, 2016, s. 17-41.

[246] Hatzivassiliou, a.g.e., s. 6.

[247] Asker ve Özel Özcan, a.g.m., s. 34.

olan Almanlara karşı Balkanlar'ı savunmak için Panslavizm propagandasına hız vermişler ve kontrollerinde bir Balkanlar yaratmak için çaba sarf etmişlerdir[248].

Bulgaristan, özellikle 20. yüzyılın başlarında bulunduğu bölgede çoğu zaman gereğinden fazla iddialı olmuş ve bölgesel bir güç olarak davranmaya gayret etmiştir. Eskiden gelen köklü krallıklar geçmişi ve bölge halklarından nispeten farklı bir tarihe ve sosyolojiye sahip olması nedeniyle genelde bölge halklarıyla ortak hareket etmemiştir. Örneğin, 1912-1913 Balkan Savaşları'nda, Yunanistan ve Sırbistan'la ortak hareket ederek Osmanlı'yı yenmeyi başarmıştır. Fakat sonrasındaki paylaşımdan mutlu olmayınca ittifak yaptığı Yunanistan'a saldırmış ve sonuçta kazandığı toprakları kaybetmiştir. 1. Dünya Savaşı'nda bu defa Osmanlı ve Almanya'yla hareket etmiş, yine mağlup olarak daha fazla toprak kaybetmiştir. 2. Dünya Savaşı'ndan önce kadim emellerini gerçekleştirmek için Nazi Almanya'sı ile ortaklık yapmayı daha kazançlı görmüş ve savaşın başlarında bunun faydasını görerek ezeli düşmanı Yunanistan'dan ve hatta Romanya'dan toprak kazanabilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında Bulgaristan, Yunanistan ve Yugoslavya'nın Almanlar tarafından daha rahatça ele geçirilebilmesi için Alman ordusuna aktif olarak yardım etmiştir. Nazilerin işgal etmeyi gereksiz gördükleri Makedonya gibi bölgeleri işgal eden ve savaş boyunca kısa bir süre ellerinde tutabilen Bulgarlar, SSCB tehlikesine karşı Almanlar'a sığınmışlar ve onlardan aldıkları güçle diğer Balkan devletlerine eziyet edebilmişlerdir[249]. Komünistler, Almanlar'a karşı özellikle kırsal kesimde milis güçler şeklinde direnmeye çalışmışlar ve Yunanistan'daki aşırı solcu örgütler gibi hem Almanlar'ı hem de Alman yandaşı Bulgar yetkilileri hedef almışlardır. Ruslar'ın yüzyıldan fazladır uygulamaya çalıştıkları Panslavizm propagandasının bunda etkisi olmuş ve komünist Bulgarlar, Ruslar 2. Dünya Savaşı'nı kazanana kadar çeşitli örgütler altında Bulgaristan'da karışıklıklar

---

[248] Asker ve Özel Özcan, a.g.m., s. 35-6; Erjada Progonati, *"Sovyetlerin Balkanlar Politikası"*. Karadeniz Araştırmaları, Sayı: 45, 2015, s. 105-125.

[249] Armaoğlu, a.g.e., s. 317.

çıkarmaya çalışmışlardır[250]. 2. Dünya Savaşı Almanlar'ın aleyhine gelişmeye başlayınca Bulgaristan, hiç beklemediği şekilde SSCB esaretine düşmüştür[251].

SSCB, işgalden sonra, komünist bir uydu kurmanın aşamalarını uygulamaya başladı ve halkın desteğini alan bir hükûmetin kurulabilmesi için öncelikle geniş destekli Çiftçi Partisi lideri Nikola Petkov'a yönetimi verdi. Komünist olmamasına rağmen Petkov, halkın desteğini kazanmıştı ve bu nedenle SSCB tarafından derhal hedefe konulmadı. Komünistlerin yanı sıra halkın diğer kesimlerinden de destek alan parti, 1946 Eylül'ünde halkın yüzde 93'ünün desteğiyle iktidar oldu. Kısa bir sürede Balkanlar'da rejimlerini oturtmaya çalışan Sovyetler'in baskısıyla Petkov tutuklandı, iktidardan indirildi ve 1947'de idam edilerek yönetime komünistler getirildi[252]. Bulgar Komünist Partisi (BCP) yönetime geldikten sonra 1947 yılından başlayarak iktidar alternatifi bütün aktörler tutuklanarak idam edildiler veya çeşitli başka yollarla pasifize edildiler[253]. 1948'den sonra Ortodoks, Müslüman, Protestan ve Katolik inanç kurumları yasaklandı.

BCP'deki liderler ve siyasi yapı, 1954'te BCP'nin sonuna kadar Bulgaristan lideri olarak kalacak olan Todor Zhivkov gelene kadar değişkenlik göstermişlerdir. Komünistlerin iktidarını devrilene kadar taşıyacak olan Zhivkov, tüm Sovyet uydu ülkeleri içinde belki de en sadık ve yandaş komünistti[254]. 45 yıl sürecek olan iktidarı boyunca Zhivkov oldukça sert bir yönetim göstermiş, kendisini Çar olarak adlandırmış ve sonuçta Bulgaristan'da herhangi bir muhalif hareketin ortaya çıkmasına izin vermemiştir. Asimilasyon adı altında faşist politikalar uygulayan ve

---

[250] Dockrill ve Hopkins, *a.g.e.*, s. 16.
[251] Sander, a.g.e., s. 132-3.
[252] Sander, a.g.e., s. 173.
[253] Armaoğlu, a.g.e., s. 368.
[254] Armaoğlu, a.g.e., s. 765.

milyonlarca kişinin tehciri ve kimliğinin zorla değiştirilmesi gibi politikalarla bilinen Zhivkov yönetiminin yıkılması da oldukça hızlı olmuştur[255].

Sert yönetimi nedeniyle 1956-Macaristan Ayaklanmaları birçok SSCB uydu devletinde çeşitli yankılar bulsa da, Bulgaristan bu ülkelerden olmamıştır. Zhivkov yönetiminin baskıcı politikalarına karşı çıkanlar faşist olmakla suçlanmıştır. Bulgaristan'da Sovyetler'in emriyle sigara ve çikolata gibi ürünlerin üretilmesi nedeniyle doğu blokunun turizm destinasyonlarından biri haline gelmiş ve bu durum ülkenin ekonomik yapısına katkıda bulunmuştur[256]. Komünizmin getirdiği ekonomik verimsizlik Bulgaristan'da da büyük bir problem olmuş ve borçluluğun çözülmesi için Zhivkov yönetimi SSCB'ye yönelmiştir. SSCB, Bulgaristan'ın borçlarını 1960'ta altın karşılığında ödemiş ve Bulgaristan'ın sahip olduğu altınların yaklaşık 20'de 1'i oranında bir karşılıkla bu borçlar ödenirken Bulgaristan bütçesine önemli bir zarar verilmiştir[257]. Sovyetler, böylece, uydu ülkeleri dahi olsa başka hükûmetlerin ve devletlerin sömürüsü söz konusu olduğunda öz menfaatlerini en yukarıda tuttuklarına dair başka bir örnek daha sunmuşlardır.

Zhivkov yönetimi Sovyet yandaşlığında o kadar ileri gitmiştir ki, kendi halkının zenginliğini Sovyetler'e neredeyse karşılıksız vermesinin yanında ayrıca 1963'te devletin bağımsızlığından vazgeçerek Sovyetler'in 16. Cumhuriyeti olma isteğini teklif etmiş ve bu teklif Sovyetler tarafından memnuniyetle kabul edilmiştir. Bulgaristan'ın bağımsızlığını Sovyetler'e kendi isteğiyle veren Zhivkov yönetimi, Çekoslovakya'da ayaklanmalar çıktığında diğer ülkelerin genelde yaptığı gibi bekle-gör politikası uygulamak bir yana, ayaklanmayı bastırmak üzere Sovyet ordusuyla beraber Bulgar ordusunun bir kısmını da göndermiştir. Zhivkov kendi emellerini

---

[255] Gerald Creed, *"The bases of Bulgaria's ethnic policies". Anthropology of East Europe Review*, Sayı: 9(2), 1990, s.18-26.

[256] Creed, a.g.m., s. 25.

[257] Creed, a.g.m., s. 24.

Sovyetler'in komünist diktatoryayla birleştirmiş ve bu durum Sovyetler'le birlikte onun sonunu da hazırlamıştır[258].

Zhivkov yönetimindeki idare, uluslararası ilişkilerde felaketlerle sonuçlanabilecek ajanlık faaliyetlerine de soyunmuştur. Devlet terörü olarak adlandırılabilecek bir operasyonla 1970'te Yunanistan ve Türkiye arasında bir kriz çıkartılması hedeflenmiştir. İstanbul'daki Fener-Rum Patrikhanesinin yakılmasının ve olabildiğince çok can ve mal kaybının sağlanarak bunun Türkler tarafından yapılmış gibi gösterilmesinin amaçlandığı plan Zhivkov yönetimindeki istihbarat örgütlerinin en tepe yönetimleri tarafından onaylanmıştır. Olay sonrasında Yunanistan ve Türkiye arasında bir anlaşmazlığın çıkacağı ve ABD'nin bu ikisinden birini seçmek durumunda kalacağı için Sovyetler'in bölgede daha da güçlenmesini hedefleyen bu operasyon bilinmeyen nedenlerle işleme konulmamıştır[259].

Zhivkov'un Rus destekli terör devletinin günümüzde ortaya çıkan operasyonlarından biri de İngiltere'de yaşanmıştır. Olayda muhalif kimliğiyle bilinen ve Londra'da sürgünde hayatını sürdürmekte olan Georgi Markov isimli yazar Eylül 1978'de sokakta bir Bulgar ajanının risin[260] saldırısına uğramıştır. Bir şemsiyenin ucuna yerleştirilmiş risin enjektörüyle yapılan saldırıda öldürülen Markov'un otopsisinde olay ortaya çıkmış ve bu tarihten sonra böyle siyasi cinayetler Bulgaristan Şemsiyesi adıyla meşhur olmuştur[261]. Olaydaki risin, KGB (Rus Gizli İstihbaratı) tarafından sağlanmış ve Sovyetler'in antidemokratik müdahalelerinin nerelere kadar uzanabileceği konusunda uluslararası bir kamuoyu oluşmasına neden olmuştur.

---

[258] Creed, a.g.m., s. 28.

[259] Ivan Dikov, *"Communist Bulgaria's Intelligence Plotted Greece – Turkey Conflict by Setting on Fire Ecumenical Patriarchate of Constantinople, Secret Files Reveal"* 2018 *http://archaeologyinbulgaria.com/2018/02/28/communist-bulgarias-intelligence-plotted-greece-turkey-conflict-setting-fire-ecumenical-patriarchate-constantinople-secret-files-reveal (07.06.2019).*

[260] Keneotundan elde edilen ve siyanürden daha etkili olduğu düşünülen bir tür zehir.

[261] Iskra Baewa, "The day before the crash–Bulgarian‑Soviet relations in the nineteen eighties" *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, Sayı: 47, 2012, s. 5-20.

Bulgaristan'ın komünist felsefeye de ters olarak değerlendirilebilecek sorunlu bir başka politikası Türkler'e karşı uyguladığı asimilasyon politikasıdır. 1984 yılında, SSCB'nin dağılmasından çok kısa bir süre önce, Zhivkov yönetimi Bulgaristan'daki ırkları ehlîleştirmek ve Slav ırkını saflaştırmak için ülkedeki Müslüman Türkler'in, Slav kültürünü benimsemelerini ve kendi kimliklerini reddetmeleri konusunda baskıcı uygulamalara girişmiştir. Öze dönüş politikaları olarak bilinen bu faaliyetler, Bulgaristan'daki herkesin orijinal olarak Slav olduğunu ve bazı halkların düşmanların etkisiyle zamanla öz benliklerini kaybettiklerini ve bu değerlerin gerekirse zorla kendilerine tekrar kabul ettirilmesi ve benimsettirilmesi amacı taşıyordu. Kültürün benimsenmesinden kasıt, Müslümanlar'ın dinlerinden vazgeçmesi ve Türk isimlerinin Bulgar isimlerle değiştirilmesidir. Bunu reddeden azınlıklar, toplama kamplarında hapsedildiler ve hatta toplu olarak katledildiler. Ülkedeki camiler kapatıldı ve Türkçe konuşmak yasaklandı[262]. 1989'a kadar devam eden bu asimilasyon politikasından 1,5 milyon Türk etkilendi. Bulgaristan'ın tarım sektörünü de derinden etkileyerek ekonomisine zarar veren bu olayda, yaklaşık 300.000 Bulgar Türkü, 1989 Haziran'ında Bulgaristan'dan zorla göç ettirildi. Türkiye'nin bir müddet sonra sınırları kapatması sonucunda Bulgaristan'a geri dönmek zorunda kalan on binlerce kişilik Türk azınlık önemli problemlere maruz kaldı fakat Zhivkov yönetiminin kısa bir süre sonra iktidarını kaybetmesiyle azınlıklar problemi kendiliğinden çözüldü[263].

Bulgaristan'ın bu saldırgan tutumları ve Sovyetler'in gönüllü müstemlekesi olma konusundaki istekliliği, Bulgar halkına fazladan bir menfaat sağlamamıştır. Sovyetler'in bütün dünyanın gözü önünde itibarını kaybettiği ve küresel güç olmaktan istifa ettiği Afgan Savaşı'na dahi askeriyle destek veren Bulgaristan, zenginleşmek bir yana, kendi zenginliklerini dahi elinde tutamamıştır. Sovyetler'in küresel gücünü kaybettiği 1989 yılında Zhivkov da iktidarını kaybetmiş ve devlet çok hızlı bir şekilde batı bloğuna entegre olmaya çalışmıştır. AB'de yolsuzluğun en

[262] Armaoğlu, a.g.e., s. 807.
[263] Armaoğlu, a.g.e., s. 808.

yaygın olduğu ülke olan Bulgaristan, batının kurduğu neredeyse bütün ittifaklarda rol almaktadır.

3.2.4 Yugoslavya

Yugoslavya Devletinin kurulması ve dağılması, Soğuk Savaş'ın yaşandığı zaman dilimindeki Rus politikalarının neredeyse hepsinin bir şekilde etkili olduğu olaylar silsilesine sahne olmuştur. SSCB ve Yugoslavya arasında yaşananlar, Soğuk Savaş boyunca ve öncesindeki SSCB felsefesini birebir yansıtmakta ve Soğuk Savaş'ın neden başlayıp neden Sovyetler'in başarısızlığıyla sonlandığı konusunda ipuçları içermektedir. Bu bağlamda, artık uluslararası arenanın bir parçası olmayan Yugoslavya'nın Sovyetler'le yaşadığı sorunlar ve bunların nedenleriyle sonuçlarının detaylı olarak anlaşılmasının Sovyetler'in Soğuk Savaş sırasındaki Balkan politikalarının mantığını bütün gerçekliğiyle gözler önüne sereceğine inanılmaktadır. Sovyetler'in Balkanlar politikası, lehinde veya aleyhinde olmak üzere büyük oranda Yugoslavya ile ilgilidir.

3.2.4.1 Yugoslavya gelişmeleri

Yugoslavya devleti, günümüzde bağımsız devletler olan Bosna-Hersek, Hırvatistan, Karadağ, Kosova, Kuzey Makedonya, Sırbistan ve Slovenya devletlerinin hepsini birden kapsamaktaydı. Yugoslavya kelime anlamı olarak güney Slav vatanı demektir. Kuzey Slavları olarak bilinen Macarlar, Polonyalılar ve Çekoslovakyalılar gibi güneyde bulunan Slavlar da farklı imparatorluklar ve devletler altında yaşamışlar, 20. yüzyıla kadar kendilerine ait bir devletleri olmamıştır. 1916 yılında Corfu Deklarasyonu'yla, Yunanistan'da sürgünde bulunan Sırp Kralı, güney Slavlarının bir bayrak altında birleşmesi gerektiğini ve Avusturya-Macaristan ve Osmanlı yönetimi altında bulunan Slavların bağımsız bir devlet olmaları gerektiğini savunmuştur. Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları'na düşman olan İngiliz ve Fransızlar'ın desteklediği bu deklarasyon

sonucunda 1918 yılında Yugoslavya Krallığı vücuda gelmiş ve Sırp Kralı, Yugoslavya Kralı ilan edilmiştir[264].

Resim 7. Yugoslavya'nın Oluşumu[265]

Resim 6'da görüldüğü gibi Balkan Savaşları öncesinde Yugoslavya'nın kurulduğu yer neredeyse tamamen Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorluklarının kontrolü altındaydı. Savaştan sonra kısa bir zaman içinde sınırlar değişmiş ve Avusturya-Macaristan ve Osmanlı İmparatorlukları mevcut topraklarının çoğunu kaybederken, yeni devletler ortaya çıkmış ve mevcut olanların da sınırları genişlemiştir. Yugoslavya Krallığı ilk yıllarında Balkan siyasetinden çok iç meseleleriyle ilgilenmiş ve birlikteliği sağlamaya çalışan krallar ve onlara karşı gerçekleşen darbelerle 2. Dünya Savaşı'nın başlangıcına gelinmiştir[266]. Hitler'in 1941'de Yugoslavya'yı işgal etmesiyle bu yeni krallık revizyonistlerin sömürgesi olmuştur.

Nazi işgali sırasında Hırvatlara kendi özerk bölgelerini kurma izni verildi ve krallığın farklı yerleri Bulgarlar, İtalyanlar ve Almanlar tarafından işgal edildi. Hırvatlar özerkliğin verdiği rahatlıkla yüzbinlerce insanın öldürüldüğü veya tehcir

---

[264] Armaoğlu, a.g.e., s. 164.
[265] GeaCron *"Interactive World History Atlas since 3000 BC"* http://geacron.com/home-en/ 2019, (07.06.2019).
[266] Hobsbawm, a.g.e., s. 121.

edildiği katliamlara giriştiler. Muhalif milisler Yunanistan'da olduğu gibi ikiye ayrıldılar ve komünist partizanlarla krallık yanlıları olarak farklı fraksiyonlara bölündüler. Almanlar'a karşı örgütlenen komünistlerin başındaki isim Tito'ydu[267]. İngilizler'in de desteğini kazanan partizanlar Naziler'e karşı Orta Avrupa'daki en büyük direnişi örgütlediler. Tito, o kadar büyük bir gücü örgütledi ki, Sovyet ve İngiliz ordularının yardımına ihtiyaç duymadan 1945 yılında bütün Yugoslavya'yı Almanlar ve müttefiklerinden temizleyebildi. Hatta Yugoslavya sınırlarını aşıp İtalya'ya dahi girebilmesi mümkün iken Sovyetler'in isteğiyle operasyonlarını durdurdu ve Yüzdeler Anlaşması'na sadık kalan Stalin'in isteğiyle kendi sınırlarında kaldı[268]. Savaş sonrasında krallık taraftarları Tito'dan hükûmette pay istemişler fakat bu reddedilmiş ve Yugoslavya'da komünist bir yönetim kurulmuştur.

Tito, komünizmle yönetilecek olan ülkede federal bir yönetim kurulmasını öngörmüştür. Dolayısıyla özerk bölgelerin oluşturduğu ve güçlü bir merkezden yönetilen devletçiklerle demokratik bir yönetim kurulması düşünülmüştür. Elbette, komünist bir sistemin demokratik usullerle çalışması mümkün olmamış ve kısa zamanda Yugoslavya, diğer doğu bloku ülkeleri gibi otoriter bir yönetimle yönetilen ve insan hakları ihlallerinin sıradanlaştığı bir yer haline gelmiştir. Kendisini adeta Sovyetler'in bir bayisi gibi gören Yugoslavya, Tito yönetiminde rejim ihracını hedeflemiş ve etrafındaki ülkelere komünizmi getirebilmek ve yayabilmek için çalışmalara başlamıştır. Bu kapsamda başka bir Sovyet uydusu Bulgaristan'la ortaklık çalışmaları yapmış ve sonuçta Bled Anlaşmasıyla 1947'de bu görüşmeler sonuçlandırılmıştır. Yugoslavya'nın burada amacı, o sırada Yunanistan'da zor durumda bulunan komünist gerillaları desteklemek ve bütün bölgede komünist isyanları yaymaktı[269]. Stalin, İngilizler'le problemler yaşayabileceğinden çekinerek bu planları reddetti.

---

[267] Hobsbawm, a.g.e., s. 174.
[268] Niebuhr, a.g.e., s. 42.
[269] Nation, a.g.m., s. 133.

Tito, kabına sığmamaya kararlıydı ve Stalin tarafından Yunanistan gibi ülkelere karşı faaliyetleri durdurulunca komünist ülkelere gözünü dikti ve Arnavutluk'la Bulgaristan'ı Yugoslavya'ya bağlamak istedi. Kendini Stalin'in yerine koymayı amaçlayan Tito'ya göre Arnavutluk zaten hem küçük ekonomisi, hem de coğrafi yakınlığı nedeniyle Yugoslavya için kolay lokma olabilirdi. Bulgaristan'la görüşmeleri sonucunda onlardan da benzeri bir talep aldığını düşünen Tito'nun planları Stalin'i rahatsız eder ve Moskova'ya çağrılan Yugoslavya ve Bulgaristan yetkilileri bu konularda sert bir dille uyarılır[270]. Tito'nun politikaları SSCB'den o kadar farklılaşır ki, bu politikalar Titoizm olarak bilinmeye başlanır[271].

3.2.4.2 Yugoslavya-Sovyet ihtilafı

Tito'nun kendi başına bir denge politikası izlemesi, SSCB'den önce Yugoslavya'nın politikalarını öncelemesi, Sovyetler'in bütün taleplerini bir emir olarak algılamaması ve hatta kendi bölgesinde Sovyetler'in dahli olmadan bir bölgesel aktör olarak diğer devletleri kontrol altına almaya çalışması Sovyetler'in nefretini çekiyordu. Uyarılmasına rağmen bu hareketlerine devam etmesi nedeniyle Tito, Stalin'le fikir ayrılıkları yaşamaya başladı ve sonrasında Yugoslavya'yı Sovyetler'in bloğundan ayıracak gelişmeler yaşandı. Tito, Stalin'le 1948'de yollarını ayırınca rejimini güçlendirmek için Yugoslavya'daki Stalin taraftarlarını hapse attırdı ve işkencelerle onları pasifize etti[272].

Tito ve Stalin arasındaki görüş ayrılıkları aslında 2. Dünya Savaşı'nın sona erdiği sıralarda başlamıştı ve Stalin'in düzenlediği ilk Kominform'da[273] bu durum açığa çıkmıştı[274]. Kominform Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'da düzenlenmişti ve

---

[270] Nation, a.g.m., s. 133-4; Progonati, a.g.m., s. 112.
[271] Economides, a.g.m., s. 130.
[272] Vojtech Mastny, *The Cold War and Soviet Insecurity: The Stalin Years.* Oxford University Press, Oxford: 68, 1998*;* Mustafa Kahramanyol ve Fahriye Emgili *"Tito ve Balkan Siyaseti". Avrasya Etüdleri,* Sayı: 50(2), 2016, s. 315-349.
[273] Komünist Bilgilendirme Bürosu tabirinin kısaltması.
[274] Sander, a.g.e., s. 173.

farklı ülkelerden[275] gelen Komünist Parti liderlerinin katılımıyla gerçekleşmişti. Bu toplantının amacı, 1947'de ABD tarafından başlatılan Marshall Planı çerçevesinde ekonomik yardımlarla güçlenen batılı ülkelere karşı nasıl tedbirler alınması gerektiği üzerineydi. Toplantıda, Marshall Planı'nın açıkça Sovyetler'in ve komünizmin yok edilmesi için dizayn edildiği kabul edildi[276].

Stalin, Kominform'da ayrıca bağlı ülkelerin kendi dış politikalarını uygulamamalarını da isteyerek açıkça Yugoslavya'yı suçladı. Yugoslavya, Yunanistan'daki komünist isyancıları destekleyerek komünist devrimi Yunanistan'a yaymak ve Arnavutluk'u ilhak etmek istiyordu[277]. Buna ek olarak 1945 ve 1948 arasında en az 4 ABD uçağı, Yugoslavya tarafından düşürülmüştü[278]. Bu tür agresif hareketlerin yeni bir dünya savaşına yol açabileceğini ve Sovyetler'in bundan zararlı çıkacağını düşünen Stalin, Yugoslavya'dan birliğin varlığını tehlikeye düşürecek hareketlerden kaçınmasını istemiştir[279].

Kominform'un olaylı bir şekilde geçmesine ve Yugoslavya ile SSCB arasındaki görüş farklılıklarının büyük tartışmalara yol açmasına rağmen bunlar kamuoyuna duyurulmamış ve Kominform'daki rahatsızlıklardan kimseye haber verilmemiştir. Bu gizliliğin nedeni Stalin'in batı bloğuna karşı birliktelik mesajı verme kaygısıydı. Yugoslavya ve SSCB arasındaki bir ayrılıktan faydalanmaya çalışan batılı güçler bunu kullanarak SSCB ile uydu devletleri arasına nifak sokabilirlerdi. Stalin bu öngörüsünde de haklı çıkmış ve Yugoslavya'nın bu özerk duruşu çok kısa zamanda İngiltere ve ABD tarafından kullanılarak Sovyetler'in yalnızlaştırılma çabalarına hız verilmiştir[280].

---

[275] SSCB, Bulgaristan, Çekoslovakya, Macaristan, Polonya, Romanya, Yugoslavya, Fransa ve İtalya.

[276] McMahon, *a.g.e.*, s. 31.

[277] Mastny, a.g.e., s. 39.

[278] Lorraine Lees "The American decision to assist Tito, 1948–1949" *Diplomatic History*, Sayı: 2(4), 1978, s. 407- 422.

[279] Kahramanyol ve Emgili, a.g.m., s. 328-9.

[280] Lees, a.g.m., s. 411; Mastny, a.g.e., s. 72.

Yugoslavya ve SSCB arasındaki krizi gün yüzüne çıkaran olay Stalin ve Tito arasındaki mektuplaşmalar oldu. 27 Mart 1948'de Yugoslav politikalarının komünizmi yansıtmadığını ve Tito'nun ırkçı politikalar güttüğünü belirten Sovyetler Birliği Komünist Partisi tarafından kaleme alınan mektup ayrıca Yugoslav Devletinin kesinlikle Marksist-Leninist ya da Bolşevik mantıkla bağdaşmadığını belirtmiştir[281]. Sınıf çatışması prensiplerinin komünist bir perspektifle değerlendirilmediği ve SSCB Devletine karşı bir cephe kurarak Tito'nun komünizme ve doğu blokuna ihanet ettiğinden bahsedilmiştir. Mektup kamuoyuyla da paylaşılmış ve böylece uydu devletlerin Yugoslavya'dan uzaklaşması arzulanmıştır. Doğu blokunun içinde Yugoslavya, böylece yalnızlığa itilmiş ve Tito'nun felsefesinin komünizmle bağdaştırılamayacağı empoze edilmeye çalışılmıştır[282].

Stalin mektubuyla başlayan seri, 12 Nisan'da Tito tarafından verilen cevapla krizin daha da tırmanmasına şahitlik etmiştir. Tito'nun cevabından önce Sovyet uydu devletleri SSCB'ye yaranmak için adeta yarışmış ve Macaristan Komünist Partisi 8 Nisan'da Stalin mektubunu onaylamış ve Yugoslavya'yla ilişkilerini askıya almıştır. Tito Stalin'e yanıt verdiği mektubuna şu ifadelerle başlamıştır; "bir kişi ilk komünist ülke olan SSCB'yi ne kadar severse sevsin, kendi ülkesini daha az sevmemelidir" [283]. Sovyetler'in tutumunu ve Stalin'in mektubunu canavarca, saldırgan ve hatalı olarak değerlendiren Tito, Yugoslavya'da ve diğer uydu devletlerde Sovyetler'in acımasız istihbarat operasyonları yaptığını savunmuş ve bu casusluk faaliyetlerinin ülkelerinde güvenliğini tehdit ettiğini belirtmiştir. 4 Mayıs'ta Stalin, mektubunda Yugoslavya'nın bu suçlamalarını tamamen reddetmiş ve Yugoslavya'nın nankör bir yönetim tarafından işgal edildiğini ve Almanlar'dan Yugoslavya'yı kurtaran Sovyet Ordusuna minnettarlık borçlu olduklarını deklare etmiştir. Tito, bu mektuba 17 Mayıs'ta bu iddiaları tamamen reddederek cevap vermiş ve Yugoslavya'nın kurtuluşunda Sovyetler'in hiçbir rol almadıklarını ve Yugoslavya'yı Almanlar'dan

---

[281] Francesca Gori. "The Stalin-Tito Correspondence: Roots of the Cominform Dispute", *The World Today*, 1948, s. 531.

[282] Lees, a.g.m., s. 408; Rajak vd., a.g.e., s. 66-7.

[283] Rajak vd., a.g.e., s. 66-7.

Yugoslavya güçlerinin kurtardığını öne sürmüştür. Daha fazla mektubun yazılmasına gerek kalmadan Haziran'da 2. Kominform toplanmış ve taraflar iddialarını bu toplantıya saklamışlardır. Fakat sadece 2 ay içinde bütün Sovyet uydu devletleri Yugoslavya'ya mektuplar yazarak Stalin'in haklılığını vurgulamışlar ve Tito'yu komünizme ihanetle suçlamışlardır[284]. İronik olan husus, Stalin'i böylesine savunan uydu devletlerin hepsinde sadece beş yıl sonra Stalin öldüğünde, oldukça acımasız anti-Stalinist yargılamaların ve tutuklamaların yaşanacak olmasıydı.

Niebuhr çok beklenen 28 Haziran 1948 Kominformu'nda Yugoslavya'nın birlikten çıkarılacağının herkes tarafından bilindiğini ve hatta bu nedenle Tito'nun bu toplantıya katılmadığını belirtir[285]. Yugoslavya, oybirliğiyle Kominform'dan atılmıştır ve gerekçe olarak Yugoslavya'nın burjuva politikaları altında ezildiği, Tito'nun milliyetçiliği ve faşizmi benimsediği ve Sovyetler'in emrinde olmayan bir ülkenin doğru komünist politikalar güdemeyeceği kabul edilmiştir[286]. Armaoğlu Yugoslavya'nın birlikten atılma nedenlerini şu şekilde gruplamaktadır[287];

1- Sovyetler diğer tüm uydu ülkelerde gerçekleştirdikleri tam egemenlik ve kontrolü Yugoslavya üzerinde de denemeye çalışmışlar ama başarılı olamamışlardır. Aslında Yugoslavya'nın başından beri bir uydu devlet özelliği göstermediği ortadadır çünkü Tito vatanını SSCB de dahil olmak üzere başka devletlerin yardımı olmadan kendi kaynaklarıyla savunmuştur. Bu bağlamda SSCB de dâhil olmak üzere hiçbir güce minnet duymamaktadır. Uydu devletleri kendisinin uşağı gibi görmeye çalışan ve gerçekte diğerleri rağmına Rus ırkını üstün tutmaya çalışarak faşizan bir tutum takınan Sovyetler, Yugoslavya'nın bu kendi kendine yeten durumunu kabullenememişlerdi. Yüksek Rus egosu Tito'nun sadece bir uşak olarak var olmak istememesini içine sindirememiştir.

---

[284] Rajak vd., a.g.e., s. 67.
[285] Niebuhr, a.g.e., s. 133.
[286] Sander, a.g.e., s. 173.
[287] Armaoğlu, a.g.e., s. 381.

2- Tito'nun politikaları adeta ikinci bir Sovyetler'in ortaya çıkmasını hedeflemekteydi. Arnavutluk ve Bulgaristan'ı da sınırlarına katarak Yunanistan'ın da kontrol altında tutulduğu bir birliktelik hedefleyen Yugoslavlar, adeta büyük bir Balkan devleti kurmayı amaçlıyordu. Bunun yanında batı blokuyla Sovyet filtresine tabi olmadan özerk ilişkiler kuruluyor ve komünist öğretinin sadece Sovyetler'e fayda sağlayan bir doktrin olmadığına vurgu yapılıyordu. Sovyetler'in dünyadaki komünist ülkelerin lideri pozisyonuna bir alternatif yaratabilecek bu durum, Stalin'i korkutmuş ve gruptan attığı Yugoslavlar'ı yalnız bırakarak başarısızlığa mahkûm edebileceğini düşünmüştü. Böylece Yugoslavlar bütün dünyadaki uydu devletlere ibret olacak ve Tito'nun başarısızlığı ve halkının sefaleti nedeniyle hiçbir uydu devlet o duruma düşmek istemeyeceğinden SSCB'ye daha fazla bağlanacaktı.
3- Stalin'in Yugoslavya konusunda en korktuğu olaylardan biri sadece Yugoslavya'nın bölgede etkin bir güç olma çabası değildi; aynı zamanda bölge ülkeleri de Yugoslavya'nın olası liderliğinden rahatsızlık duymamaktaydılar. Özellikle Arnavutluk, Yugoslavya tarafından neredeyse tamamen ilhak edilmek üzereydi. Yugoslavya, Yunanistan'daki direnişçilere yardım bahanesiyle ordusunun bir kısmını Arnavutluk'ta konuşlandırmıştı. Bulgaristan'la yapılan görüşmeler ve sonrasında Bulgarların Tito lehine hareket edebilecekleri konusunda verdikleri izlenim de, Stalin'in dikkatini çekmiş ve bunun derhal durdurulması konusunda bir şeyler yapmak zorunda hissettirmiştir.
4- Tito'nun felsefesinin de Stalin komünizminden farklı olduğu anlaşılmıştır. Stalin, komünizm adı altında açıkça SSCB menfaatlerinin öncelenmesi gerektiğini dile getiriyor ve merkezin gücü pahasına uydu devletlerin kendi menfaatlerinden vazgeçmeleri gerektiğini ifade ediyordu. Buna karşılık olarak Tito, ulusların kendi çıkarlarını ön planda tutmaları gerektiğini belirtiyor ve bu anlamda ilk defa milli komünizm denebilecek bir modeli öneriyordu. Stalin, Kominform'a tehdit olabilecek böyle bir girişimi ırkçılık olarak değerlendiriyordu. Gerçekte

ise Kominform'un çıkarına olarak kabul edilen sömürü düzeni, düpedüz Sovyetler'in işgali altında bulundurduğu bütün halkları ve ulusları keyfi bir yönetimle idare etmesi anlamına geliyordu. Tito, daha Soğuk Savaş'ın başında bunu anlamıştı ve devletlerin kendi menfaatlerinin aleyhine olacak şekilde ütopik ve yüce bir komünist merkez tasavvuruna girmemesi gerektiğini savunmaktaydı. Tito ve Stalin'in bu farklı anlayışları ilerleyen zamanlarda Tito'nun galip geleceği bir düşünce akımını oluşturacaktı.

5- Son olarak Armaoğlu, Sovyetler'in ajanları eliyle Yugoslavya'da rahatça hareket etmelerinin de bu ayrılmada etkin bir rol oynadığını aktarmaktadır[288]. Sovyetler'in Yugoslavya Büyükelçisi, adeta Yugoslavya'nın yönetici gibi davranmaktadır ve Stalin'in ajanları Tito'nun Moskova'ya gönderdiği bir mektupta belirttiği gibi Yugoslavya'nın güvenliğine aldırmaksızın hareket etmektedirler. Dolayısıyla, ulusunun egemenliğini komünizme hizmet etmeye tercih eden Tito'nun bunu kabul edebilmesi mümkün değildi. Başka bir deyişle, Stalin Yugoslavya'yı Kominform'dan atmasaydı dahi muhtemelen Yugoslavya başka bir olay neticesinde bu birlikten ayrılacaktı.

Stalin'in yükselen Yugoslav tehdidine karşı bir takım tedbirler alması gerekiyordu. Çünkü Yugoslavya'nın diğer uydu SSCB devletlerine örnek teşkil edebileceğine ve böylece Sovyetler'in egemenliğinin çökeceğine inanıyordu. Nitekim bu korkusunda haklıydı; 1989'da uydu devletler tek tek bağımsızlıklarını açıkladıklarında Sovyetler bunu durdurmak için hiçbir şey yapamayacak ve ayrılan devletlerin neredeyse hepsi batı blokunun birliklerine katılacaklardı. Bunları engellemek için SSCB, demokratik ve çoğulcu yöntemler yerine kendisinden beklenebileceği gibi antidemokratik ve baskıcı yöntemler denemiştir. SSCB, bütün

[288] Armaoğlu, a.g.e., s. 383.

uydu devletlerde olduğu gibi Yugoslavya'da da etkin bir istihbarat servisi kurmuş ve Tito dâhil tüm parti üyelerini ve yöneticilerini takip ve tarassut altında tutmaya çalışmıştır. Stalin'e ve Stalinist felsefeye bağlı Yugoslav vatandaşlarının da içinde bulunduğu ajanlar Tito'nun ve adamlarının hareketlerini Moskova'ya rapor ediyorlardı. Tito, diğer uydu devletlerin yöneticilerinden farklı olarak bu casus teşkilatına karşı tedbirler geliştirdi ve benzeri bir teşkilat kurarak kontr-espiyonaj çalışmaları başlattı. Mastny, detaylı olarak incelediği bu çalışmalarda Tito'nun yardımcılarından Dilas'ın Stalin'i kendi silahlarıyla vurduklarını söylediğini aktarır[289].

SSCB'ye çalışan Bulgar casuslar Üsküp'te, Macar casuslar ise Maribor'da yakalanarak cezalandırılmışlardı. Stalin'in yaptığı gibi gulaglara[290] gönderilen bu casuslar, oldukça kötü şartlarda gördükleri işkenceler ve koşullar nedeniyle ölmüşlerdi. Mastny, Tito'nun gulaglarından birinin adının Goli Otok olduğunu ve Dalmaçya kıyılarında kimsenin ulaşamayacağı veya kaçamayacağı ıssız bir adada bulunduğunu belirtmektedir[291]. Bu gulaglarda Stalinizm ajanı olduğu düşünülen kişiler çeşitli işkenceler, kumpaslar, kurmaca senaryolar ve yalan ihbarlar eşliğinde yargısız bir şekilde infaz edilmişlerdir.

1949 yılında o kadar çok Sovyet ajanı hapsedilip öldürüldü ki Stalin Belgrad'a bir ültimatom vererek bu yargılamalara bir son vermesi gerektiğini ve aksi takdirde SSCB Ordusunun Yugoslavya'yı işgal edeceğini belirtmiştir[292]. Yugoslavya'nın komşuları olan Macaristan ve Bulgaristan, Stalin'in emriyle Yugoslavya'ya müdahale etmek için askeri hazırlık yapmaya başlamışlardır. Beklendiği gibi Stalin, Yugoslavya'ya SSCB ordusuyla saldırmaya cesaret

---

[289] Mastny, a.g.e., s. 71.

[290] SSCB'da ve bağlı uydu komünist ülkelerde muhaliflerin hapsedildiği ve zorla çalıştırıldıkları toplama kampları.

[291] Mastny, a.g.e., s. 71.

[292] Niebuhr, a.g.e., s. 133.

edememiştir. Buna rağmen etrafından bir askeri saldırı bekleyen Tito, hem NATO hem de SSCB saldırılarına karşı savunma planları hazırlatmıştır[293].

1953'te Stalin'in ölümünün ardından SSCB'da bir güç mücadelesi başlamış ve Stalin'in yerine geçmesi muhtemel bütün adaylar birbirlerinin canına kast etme pahasına bir mücadeleye girmişlerdir. Demokratik kurumların ve belli bir seçim kuralının bulunmadığı fakat aynı zamanda da dünyanın süper gücü olma sıfatını taşıyan bir ülkenin liderliği için yapılan uğraşın sonunda Nikita Sergeyeviç Kruşçev Sovyetler'in lideri oldu[294]. Herhangi bir kurala tabi olmayan bu güç mücadeleleri uluslararası kamuoyunda Sovyetler'in aleyhine olmuş ve demokrasi yönünde önemli bir mesafe almış olan batı bloku ülkelerle bunların arasına girmek isteyen doğu bloku ülkelerinde SSCB karşıtlığının artmasına neden olmuştur.

1948 sonrasında Yugoslavya bütün SSCB uydu devletleri tarafından dışlanmış ve ekonomik ilişkilerin dışında tutularak ambargoya tabi tutulmuştur. Bütün ticaretini ve ekonomisini SSCB ve uydu devletlerine bağlamış olan Yugoslavya'da büyük bir açlık baş göstermiş ve kıtlıkla mücadele başlamıştır. Ayrıca, bütün SSCB yanlısı devletlerde Yugoslavya ile ilgili bütün unsurlar sorgulanmış ve Tito'yla ilgili bütün şahıslar ajanlıkla suçlanarak yargılanmışlardır. Macar ve Bulgar orduları, Sovyetler'in kışkırtmasıyla Yugoslavya sınırını sayısız defa ihlal etmişler ve bunların 142'si sınır bölgelerinde silahlı çatışmalara dönüşmüştür[295].

Komünist cephe tarafından yüzüstü bırakılan ve halkı fakirlikle boğuşan Tito, yüzünü mecburen batıya döndü ve karşısında bu durumu memnuniyetle karşılayan ABD ve İngiltere'yi buldu. Truman tarafından 2. Dünya Savaşı'nda

---

[293] Niebuhr, a.g.e., s. 133.

[294] Armaoğlu detaylarıyla anlattığı bu mücadelenin 5 yıl sürdüğünü, iktidar adaylarından biri olan istihbarat şefi Beria'nın vatan haini ilan edilerek idam edildiğini, diğerlerinin başka sudan bahanelerle elendiğini ve 1958'de iktidara ulaşabilen Kruşçev'in sadece istediği gibi yönetebilmek için seçtiği ve çok yetenekli olmayan kukla karakterlerden biri olan Leonid Brejnev tarafından 1964'te koltuğundan edildiğini aktarmaktadır (1999: 393)

[295] Rajak vd., a.g.e., s. 68.

ülkeleri ve sanayileri tahrip edilmiş batı ülkelerini tekrar ayağa kaldırma amacı taşıyan hazırlanan Marshall Planından yararlananların arasına Tito'nun Yugoslavya'sı da girdi. 1945-47 yılları arasında ABD uçaklarını sınırlarını ihlal ettiği gerekçesiyle düşüren, Belgrad'da çalışan bazı ABD elçilik görevlilerini casusluk gerekçesiyle yargılayan ve ABD'ye karşı tam bir SSCB uydu devleti gibi davranan Yugoslavya'nın bu tutumları nedeniyle ABD Başkanı Truman, Yugoslavya'ya yardımda bulunmakta tereddüt etmiştir. Fakat bu yardımın doğu blokuna zarar vereceği ve SSCB uydu devletlerini Moskova'dan savaşmadan ayırabileceklerini düşünmeleri nedeniyle Tito'nun Yugoslavya'sı Marshall yardımlarından faydalandırılmıştır[296].

1950 yılında bir Sovyet saldırısının topraklarına yöneldiğinden emin olan Tito, gizli görüşmelerle ABD'den askeri yardım istemiştir. 1951'de 2-3 bin civarında ABD askeri Yugoslavya'nın başkenti Belgrad'da konuşlandırılmış ve Yugoslavya resmen ABD'nin askeri yardımını kabul etmiştir[297]. 1950-55 yılları arasında Yugoslavya 1.5 milyar dolarlık ABD yardımı almış ve bunun yarısına yakını askeri malzeme şeklinde gerçekleşmiştir. Birkaç yıl içinde Fransa ve İngiltere'nin de katılımıyla Yugoslav ordusunun yetkilileriyle düzenli toplantılar başladı ve Yugoslavya, NATO'nun önemli savunma alanlarından biri haline geldi. Yugoslavya, buna rağmen, Balkanlar'ı birleştirme fikrinden asla vazgeçmedi ve ABD'lilerle görüşmeler devam ederken aynı zamanda da Balkanlar'da ilişki kurabildiği yegâne devletler olan Türkiye ve Yunanistan'la bağlantı kurarak bir ortaklık anlaşması imzalamaya çalıştı ve Bled'de iki NATO ülkesiyle, bir komünist ülke arasında 1954'te ortaklık anlaşması imzalandı. Devletler birbirlerinin sahalarını korumada askeri ortaklık yapacaklarını taahhüt ettiler fakat bu uluslararası ilişkiler açısından ilginç bir anlaşmaydı. Çünkü anlaşmanın garantörlerinden biri olarak ABD, bir komünist blok ülkesi olan Yugoslavya'ya bir saldırı halinde NATO kurallarına göre savunma yapabileceğini ve aynı zamanda da NATO üyesi olan Türkiye veya

[296] Lees, a.g.m., s. 408-10.
[297] Rajak vd., a.g.e., s. 70-1.

Yunanistan'a bir saldırı olması halinde de komünist Yugoslavya'nın bunlara askeri yardımda bulunabileceğini kabul ediyordu[298].

Lees, Yugoslavya'yla görüşmeler yapılırken ABD'nin oldukça dikkatli davrandığını ve komünist bir ülkenin verdiği güvensizliğin yanında, ABD'nin olası yardımının ortaya çıkmasıyla Tito'nun komünist blok içinde düşeceği durumun zorluğunu düşündüklerine işaret etmektedir[299]. ABD Tito'ya yardım ederken onu komünist blok ülkelerinin ve vatandaşlarının davasını satmış bir hain olarak görmemesi için elinden geleni yapmıştır. Yugoslavya'nın ve diğer SSCB uydu devletlerinin Yugoslavya'yı ihanet içinde görmesinden ziyade ABD'liler Stalin'in ve Sovyetler'in merkezi yapılanmasının kötü görülebileceği bir durumu oluşturmaya çalıştılar. Bu bağlamda Tito'nun komünizmden vazgeçip demokratik değerlere yönelmesini veya batılı devletlerle gereğinden fazla muhatap olmasını istemediler. Tito, bütün dünyaya komünizmin medeni bir taraftarı ve batı blokuyla komünist ülkelerin gruplar oluşturabileceğinin canlı bir örneği olarak gösterilmeye çalışıldı. İlk başlarda olmasa da Stalin'in ölümünden sonra SSCB merkezi devletinin yaşadığı iç karışıklık sırasında Yugoslavya, diğer uydu devletler üzerinde ABD'nin istediği etkiyi yaptı[300].

Böylece doğu blokunun dışına doğru çekilirken Sovyetler'in uydu devlet statüsünden kurtulan ve hala bağımsız ve komünist kalabilmeyi başaran Yugoslavya, 1960'ların başında Titoizmi savunurken en az SSCB merkezi devleti kadar komünizmi dünyada temsil edebilen bir ülke olmuştur. Buna rağmen, batı blokunun içine doğrudan dâhil olamayan ama doğu bloku tarafından da kabul edilmeyen Yugoslavya, o güne kadar denenmemiş başka bir yola girdi ve Tito dünyayı şaşırtan

---

[298] Rajak vd., a.g.e., s. 71.
[299] Lees, a.g.m., s. 411.
[300] Lees, a.g.m., s. 411.

yeni bir uluslararası politika hamlesiyle yeni bir hareket başlattı[301]; Üçüncü Dünya Hareketi[302].

3.2.4.3 Yugoslavya'nın tarafsızlığı ve Bağlantısızlar Hareketi

Çalışmanın ilk bölümünde değinildiği gibi 1955'teki Bandung Konferansı SSCB ve ABD'nin aralarında olmadığı Asya ve Afrika ülkelerinin katılımıyla ve emperyalist hedeflere karşı ortak olarak hareket etmek amacıyla toplanmıştı[303]. Bandung Konferansı'nın devamı olarak, Bağlantısızlar Konferansı, Belgrad'da 1961'de Tito'nun isteği ve arabuluculuğuyla toplandı ve dünyanın dört bir tarafından katılımcı buldu[304]. Yukarıda açıklandığı gibi ABD ve SSCB arasında kalmış olan Yugoslavya'nın başka seçeneği yoktu ve çift kutuplu dünyada herhangi bir kanada üye olmak zorunda hissetmeyen ülkelerin de bu hareket içinde yer alacağı biliniyordu. Nüfus olarak katılımcıların arasında en büyük ülkelerden biri Hindistan'dı ve bu nedenle Hindistan'ın da grubun kurulmasında büyük rolü oldu. 1961 Konferansının katılımcıları, Kahire'de düzenlenmesi ve daha geniş bir üye grubuyla 1964'te tekrar toplanması için belli şartlar altında Bağlantısızlar Hareketi'ni belirleyen felsefeyi aşağıdaki şekilde özetlediler[305];

1- Üye olmak isteyen devletler, ulusların farklı kimliklerine ve siyasal yapılarına rağmen barış içinde bir arada bulunabilecekleri politikaları bağımsız bir şekilde oluşturabilmeli ve desteklemelidir.
2- Üye olmak isteyen devletler, ulusların kurtuluşlarını ve bağımsızlıklarını desteklemiş ve destekliyor olmalıdır.

---

[301] Rajak vd., a.g.e., s. 74.
[302] Third World Movement.
[303] Amitav Acharya. "Studying the Bandung conference from a Global IR perspective." *Australian Journal of International Affairs,* Sayı: 70.4, 2016, s.343-5.
[304] Katılımcı ülkeler; Afganistan, İran, Lübnan, Cezayir, Burma, Mali, Fas, Nepal, Suudi Arabistan, Kamboçya, Birleşik Arap Cumhuriyeti, Yemen, Gana, Somali, Küba, Etiyopya, Gine, Hindistan, Kıbrıs, Endonezya, Sri Lanka, Sudan, Tunus, Yugoslavya.
[305] Sander, a.g.e., s. 315.

3- Üye olmak isteyen devletler, doğu veya batı blokuna veya bunların yarattığı sıcak çatışmalara taraf olmamalıdır.
4- Üye olmak isteyen devletler, eğer hâlihazırda bir büyük devletle anlaşmalı veya bölgesel anlaşmalara taraf olmuş olsa bile, sıcak çatışmalardan uzak durmuş olmalıdır.
5- Üye olmak isteyen devletler, topraklarında küresel güçlerden birine askeri üs veya benzeri bir destek sağlamıyor olmalıdır[306].

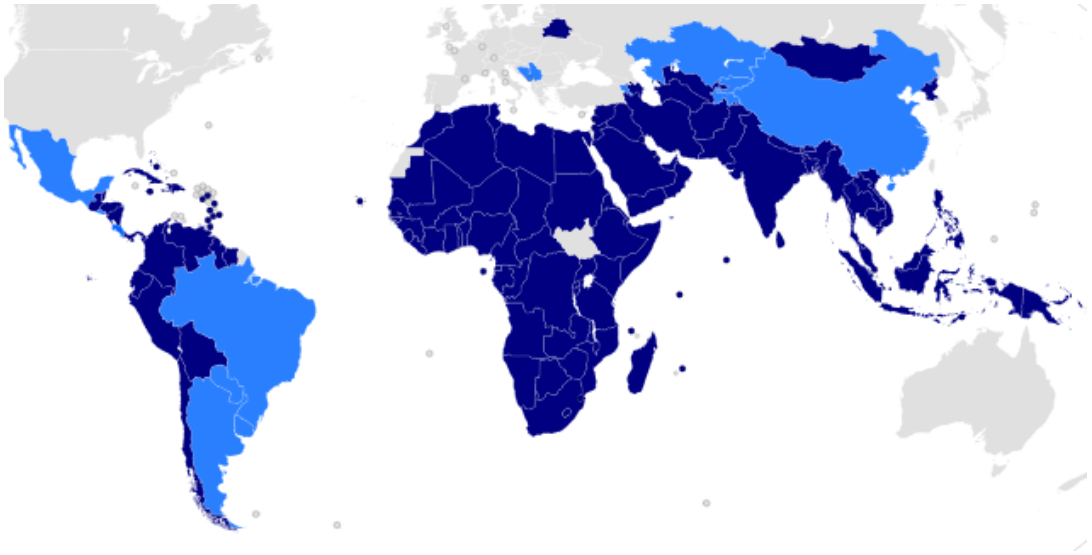
1964'te bu şartları taşıdığını düşünen ve grupta yer almak isteyen 60 ülke konferansa katıldı. Sander'e göre bu ülkeler dünya üzerinde o gün itibariyle bağımsızlığını ilan etmiş ülkelerin yarısıydı[307]. Dolayısıyla bütün ülkelerin yarısı bir kampa dâhilken, yarısı da bağlantısız olarak bilinmek istemekteydi. Ekonomik ve siyasi olarak güçsüz olan bu ülkelerin 1961'de belirtilen hedefleri sağlamaları mümkün görünmüyordu. Küresel güçler Soğuk Savaş boyunca bütün dünyada istedikleri kaynaklara, diğerlerine göre daha basit ve ucuz bir şekilde ulaştıkları için daha da zenginleşmişler ve sonuçta kamplar dışında kalan ve bağlantısı olmayan ülkelerin ekonomik olarak ayakta durabilmeleri için büyük devletlerle belli ilişkilerde bulunmalarının gerekliliği ortaya çıkmıştı. Bu nedenle 1961'de kutup devletler olan SSCB ve ABD'nin liderleri olan Khrushchev ve Kennedy'ye birbirinin aynısı iki mektup gönderilerek harekete destek istenmiştir[308].

Nitekim 1970'de Zambiya'da yapılan üçüncü toplantıda bağlantısız olmanın bir kampta yer almaya göre avantajları sıralanırken daha realist bir bakış açısı gelişmişti. 1970 toplantısına göre bu faydalar, ulusların bağımsız olması, ulusların kendilerini ilgilendirmeyen hususlarda belli bir duruş göstermeye zorlanmadan uzak durabilmesi, ulusların zorunlu ittifaklara girmekten kaçınılabilmesi, yetersiz

[306] Sander, a.g.e., s. 315.
[307] Sander, a.g.e., s. 317.
[308] Rajak, vd., a.g.e., s. 79.

ekonomik ve askeri kaynakların gereksiz bir biçimde israf edilmesi ve her iki kamptan da aynı anda yardım ve destek alabilmeydi[309].

Bağlantısızlar hareketi, özellikle bağımsızlığını 21. yüzyılda kazanabilmiş Afrika Devletleri açısından kurtarıcı bir işlev görmüştür. Bu ülkeler, genelde Yugoslavya'nın yaşadığı ikilemin içine düşmüşlerdir; bağımsızlıklarını güçlü bir devlete rağmen kazanırken güçlü başka bir devletin desteğini almışlar ve sonuçta kurtarıldıkları ülkenin veya kurtarıcılarının egemenliğine girmek istememişlerdir. Bağlantısızlar hareketi bu nedenle Afrika'da, Güney Amerika'da ve Güneydoğu Asya'da hızla gelişmiş ve yeni devletlerin neredeyse hepsini şemsiyesi altına alarak günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir (Resim 7).

Resim 8. Üye ve Gözlemci Bağlantısız Ülkeler[310]

Bağlantısızlar hareketi günümüze kadar birçok defa yok olmakla karşı karşıya kalmıştır. Sadece SSCB tarafından değil, aynı zamanda ABD tarafından da bir sorun olarak görülen birliktelik, bu nedenlerle farklı problemler yaşamıştır. Her iki dünya zirvesinin de etkileri altına almak istediği hareket üyeleri, bir başka açıdan

---

[309] Sander, a.g.e., s. 316.

[310] Wikimedia Commons (2007) *"Bağlantısız Ülkeler", https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/NAM_Members.svg* (07.06.2019).

da doğu ve batı blokundan devlet devşirmek için kullanılıyordu. Örneğin, Yugoslavya'nın SSCB cephesinden kopartılarak bağlantısızlara katılması, gerçekte batı bloğuna bir katkı sağlamamış olsa dahi doğu blokunun bir devlet eksilmesi nedeniyle ABD açısından bir kazanç olarak görülmüştü[311]. Bu şekildeki manipülasyonlar birliğin ortaklaşa hareket etmesinin önündeki en büyük engel oldu ve sonrasında da bağlantısızlar, aslında çok da bağlantısız olamadılar[312].

Niebuhr, Tito'nun bağlantısızlar hareketindeki rolünün abartıldığını ve Soğuk Savaş'ın ilk başladığı andan itibaren böyle bir hareketin çoğu devlet için adeta bir mecburiyet olduğunu belirtir[313]. Başka bir deyimle Tito, böyle bir hareketin kuruluşunda ideolojik bir kurucu olmaktan daha çok, kendi içine düştüğü ikileme bir uluslararası politika kılıfı bulmaya çalışırken ortaya çıkan durumun Tito'nun beklemeyeceği bir harekete dönüşmesiyle hareketin öncülerinden biri olarak anılmaya başlamıştır. Her ne şekilde olursa olsun, Tito, 1961 Konferansı'nı Belgrad'da düzenleme cesaretini göstererek uluslararası arenada iki kutuplu dünyaya kuvvetli bir şekilde sesini yükseltebilen ilk liderlerden biri olmuştur. Bunu yaparken ülkesi hala SSCB tarafından bir işgal yaşama tehlikesiyle karşı karşıyaydı. Dolayısıyla Niebuhr'un[314] Tito'nun rolünü küçümseyici yaklaşımı hatalıdır.

Elbette, Tito bu durumdan oldukça kazançlı çıkmıştır. Öncelikle ABD'nin ve batı ülkelerinin verdiği destekle ülkesini SSCB tehlikesinden korumuştur[315]. Bununla beraber ismen de olsa hala komünist kalarak halkın ve coğrafyasındaki diğer ülkelerin olağanüstü tepkisini çekmemiştir. Bağlantısızlar Konferansları sayesinde dünyanın çok farklı yerlerindeki liderlerle buluşmuş ve böylece ülkesi dâhilinde meşruiyetini artırmıştır. SSCB tarafından aforoz edilmiş olsa dahi dünyanın farklı bölgelerinde yankı uyandıran bir hareketin lideri olması nedeniyle karizmasını muhafaza edebilmiştir. Tito'nun uluslararası ilişkilerinin ekonomik

[311] Lees, a.g.m., s. 421.
[312] Armaoğlu, a.g.e., s. 527.
[313] Niebuhr, a.g.e., s. 111.
[314] Gös. yer.
[315] Lees, a.g.m., s. 421.

faydaları da olmuştur çünkü neredeyse bağlantısız hareketindeki devletlerin hepsiyle seyahat anlaşmaları yapılarak Yugoslav vatandaşlarının dünyanın dört bir yanında ticari faaliyet gösterebilmesinin yolu açılmıştır[316].

Sander, bağıntısızlar hareketini, bu hareket içinde etkinliğini ancak 1961'den sonra artırmaya başlayan Tito'dan bağımsız olarak değerlendirir ve bu grubun hareketinin motivasyonunun genel itibariyle doğu blokuna değil, batı blokuna karşı olduğunu dile getirir[317]. Buna göre bağlantısız harekete katılan ülkeler batı emperyalizminin bir şekilde kurbanı olmuş ülkelerdir ve itirazları komünizme ya da herhangi bir başka ideolojiye değil, sömürülmeye karşıdır. Resim 7'de görüldüğü kadarıyla Sander[318] haklı görülebilir. Fakat hareketin başlangıcında doğu blokundan kaçışın bulunması da dikkate alınması gereken bir unsurdur.

Tito'nun ABD tarafından desteklenmesiyle bağlantısız ülkelerin birleşmeye başlaması SSCB'yi sinirlendirmiş ve batının desteğini kazanan Yugoslavya'dan bunun intikamını alamayan Sovyetler, diğer uydu ülkelerden yeni bir Tito çıkmaması içinden ellerinden geleni yapmışlardır. Bu bağlamda Moskova, Stalin'in ölümünden sonra 1954 yılı civarında Yugoslavya'yı tekrar doğu blokuna davet etmiş ve Belgrad'la ilişkileri geliştirmeye çalışmıştır. Fakat ilerleyen yıllarda popülerlik kazanan ve 1961'de küllerinden doğarak bağıntısızlar hareketinin önemli figürlerinden biri haline gelen Tito, Sovyetler'le görüşmelere devam etse de, bağımsız hareket tarzından vazgeçmemiş ve Yugoslavya'nın uydu Rus devletlerinden biri olmasına müsaade etmemiştir. Batılı ülkelerin bu konudaki yardımları Tito'yu kapitalist bir liberal yapmamış fakat Yugoslavya'nın da diğer doğu blok ülkeleri kadar uydu bir devlet olmasının önüne geçmiştir[319].

---

[316] Kahramanyol ve Emgili, a.g.m., s. 332
[317] Sander, a.g.e., s. 311.
[318] Sander, a.g.e., s. 311.
[319] Lees, a.g.m., s. 420.

Tito'nun bağımsızlık hareketi, her ne kadar Yugoslavya'yı tümüyle komünizmden uzaklaştırmış olmasa da doğu blokunda bir uyanmanın meydana gelmesini sağlamıştır. Tito'nun hareketini kendilerine örnek alan Çin ve Vietnam, daha sonraları benzer bir tarzda hareket ederek milliyetçi komünizmin var olabileceğinin yeni kanıtları olmuşlardır. Ho Chi Minh ve Mao Tse-tung Sovyetler'in dayatmalarına aynen Tito'nun yaptığı gibi karşı çıkmışlar ve komünizmin yeni yorumlara açık olduğundan hareketle içişlerinde özerk hareket ettikleri gibi, bağımsız bir dış politika da gütmeye çalışmışlardır. Lees, ABD'nin Tito'ya karşı hareket tarzının doğru olduğunu aktarırken, aynı doğru kararların Vietnam ve Çin'de verilemediğini aktarır[320]. Bu çıkarıma göre, Vietnam ve Çin güçlü ve karizmatik liderleriyle SSCB'ye kafa tutmaya başladıklarında ABD, bu güçleri Tito'yu değerlendirdikleri gibi olası batı bloku ülkesi adayları olarak değil, olası komünist blok liderleri olarak görmüşlerdir. Tito, böylece komünist bloktan çıkarak batıya girmese bile tekrar doğu blokuna geri dönmemiş fakat Vietnam ve Çin komünist bloktan hiç çıkamayarak SSCB'yla yaşadıkları problemlere rağmen Vietnam ve Kore'de ABD'nin ve batılı diğer ülkelerin karşısında savaşmışlardır. Lees'e göre, Vietnam lideri Ho Chi Minh ve Çin lideri Mao Tse-tung eğer Tito gibi analiz edilerek ABD ve batılı ülkeler tarafından kendilerine güvenildiğini ve tarafsız kalmalarının batı bloğunun desteği için yeterli olacağını bilselerdi, bugün Yugoslavya'nın yaşamış olduğu dönüşüme yakın bir değişim yaşayacaklar ve Vietnam ve Kore Savaşları gerçekleşmeyecekti[321]. Elbette geçmişe yönelik böyle çıkarımlar yapmak gerçekçi olmaktan uzaktır fakat ABD'nin Tito'ya gösterdiği hoşgörüyü bu ikiliye göstermediği de açıktır.

Yugoslavya'nın başını çektiği ve kısa zamanda dünyanın çoğunlukta bulunan kesimine yansıyan bağlantısızlar hareketinde devletler ABD'nin liderliğini yaptığı kapitalizm ve Sovyetler'in önderlik ettiği komünizm ikilisinden birini seçmemek için yeni ekonomik seçenekleri araştırmışlardır. Bağlantısızlar genelde bu

---

[320] Lees, a.g.m., s. 422.
[321] Lees, a.g.m., s. 422.

iki ekonomik felsefenin çeşitli şekillerde karıştırılmış politikalarını benimsediler[322]. Kapitalizm bu yarışta bir adım öndeydi çünkü bütün dünyadaki küçük veya büyük ekonomilere tatbik edilebilen ve devlet otoritesini arka planda bırakarak özgürlüğü ve teşebbüs hürriyetini de beraberinde getiren bir yapıya sahipti. Hâlbuki komünizm, ekonomik sistemin ve ülkenin kaynaklarının neredeyse tamamen SSCB'ye hizmet eden bir yapıya bürünmesini gerektiriyordu. Komünist blokun çökmesinin en önemli nedenlerinden biri bu verimsizlik yüzünden doğu blokundaki halkların yaşam kalitesinin batı blokundakilerle karşılaştırılamayacak kadar kötüleşmesidir.

Bağlantısızların dünyaya teklif ettikleri diğer bir politika ise silahsızlanmadır. Özellikle nükleer silahlardan arındırılma çalışmaları bağıntısızlar tarafından ortaya atılmış bir fikirdir çünkü kutupları oluşturan ABD ve Sovyetler'in çok sayıda nükleer silaha sahip olması ve bağlantısızların böyle bir imkâna asla sahip olamayacak olmaları nedeniyle yürütülebilecek en akıllıca politika buydu. Armaoğlu, SSCB ve ABD'nin bu konuyu çok umursamadıklarını ve 20. yüzyılın sonuna kadar nükleer yarışın devam ettiğini aktarmaktadır[323]. Bağlantısızların uluslararası alanda bu kadar etkisiz olmalarının diğer bir nedeni BM Güvenlik Konseyindeki daimi üyelerin[324] her iki bloktan birine bağlı olmaları ve bağıntısızlar lehine politika geliştirmemeleri olmuştur[325].

Bağlantısızların demokratik birikimleri de zayıf olmuştur. Tito'nun bağlantısız Yugoslavya'sı askeri bir diktatörlüktü. Her ne kadar Sovyetler'in komünizm baskısından uzak durmaya çalışsalar da, genelde Güney Amerika'da ve Afrika'da bulunan bağıntısızlar baskıcı ve genelde askerlerin koruduğu diktatörlüklerle yönetilmektedir. Bu nedenle, bağıntısızlar dünyanın diğer bölgelerinde örnek olabilecek özendirici bir demokratik perspektif geliştirememişler ve bu yönüyle başarısız olmuşlardır. Sıklıkla askeri darbelere sahne olan bu

---

[322] Armaoğlu, a.g.e., s. 530.
[323] Armaoğlu, a.g.e., s. 531.
[324] ABD, Fransa, Çin, SSCB, İngiltere.
[325] Armaoğlu, a.g.e., s. 530.

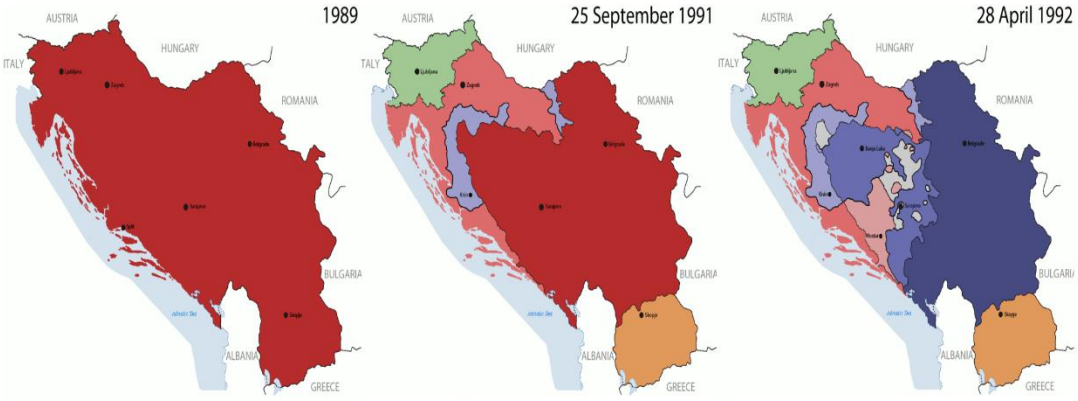
devletlerin batılı anlamda demokrasiye sahip olabilen ilk üyesi Hindistan olmuştur[326].

Devlet öncülüğünde kalkınma konusunda Sovyetler Birliği'nin büyük başarılar elde etmesi ve bağlantısız ülkelerin Sovyet deneyiminden faydalanmak için Sovyet teknisyenlere kapılarını açmaları SSCB açısından avantajlı olmuş ve özellikle Afrika'daki askeri diktatörlüklerde SSCB önemli bir etkinlik alanına sahip olmuştur. Tito Yugoslavya'sını tekrar eline alamamış olsa da, Afrika'da yaptıkları askeri darbelere meşruiyet kazandırmak için devrim adını kullanan ve genelde batılı emperyalist ülkelere tepki duyan grupların ideolojik altyapısını sağlayan SSCB, bu bölgelerde ideolojik olarak daha etkin olmuştur[327]. Fakat bunun planlı bir kurgu olmaktan ziyade konjonktürel olarak gelişen bir fırsatı değerlendirme olduğu bilinmelidir. Moskova yönetimi Afrika'daki bu anti-demokratik ortamı oluşturmak için bir şey yapmadığı gibi bunu değerlendirmek ve bu rejimlerin kaynaklarını da sömürmek için her zamanki emperyalist politikalarını insiyaki olarak uygulamaya çalışmıştır.

Tito 87 yaşında 1980 yılında öldüğünde Avrupa'nın 10. en zengin adamıydı[328]. Yugoslavya önemli bir ekonomik krizle karşı karşıya kaldı ve doğu-batı bloğu arasında seçim yapılmasını isteyen farklı cumhuriyetler Yugoslavya birliğinin dağılacağının habercisi oldular. Yugoslavya projesi, varlığını bir şekilde borçlu olduğu komünizm çöktüğünde birlikteliğini devam ettirememiş ve birleşirken küresel güçlerin çıkar kavgalarına sahne olduğu gibi dağılırken de bu güçlerin karşılıklı çekişmelerinin konusu olmuştur[329]. 1989'da Sovyetler'in özgürlük politikalarının esintisiyle ve Berlin duvarının yıkılmasıyla bütün eski uydu devletlerde meydana gelen devrimler ve batı yanlısı çıkışlar Yugoslavya'da da meydana geldi ve bu barışçıl olmadı.

---

[326] Armaoğlu, a.g.e., s. 530.
[327] Armaoğlu, a.g.e., s. 531.
[328] Lees, a.g.m., s. 422.
[329] Niebuhr, a.g.e., s. 208-10.

Resim 9. Yugoslavya'nın Dağılması[330]

Tito'nun içişlerine çok karışmadan ve sınırlar arasında zorunlu tehcirlere girişmeden ayrı sistemler olarak muhafaza ettiği farklı cumhuriyetler hepsi birbirlerinden toprak talep ederek bağımsızlıklarını istediler. Sırbistan ve Karadağ, Yugoslavya'nın devamında bütün bölgeye egemen olması gereken devletin kendisi olması gerektiğini iddia ederek diğer cumhuriyetlere saldırdı[331]. Diğer SSCB uydularında bir iç savaş gerçekleşmemiş ve genelde iktidardaki kişilerin öldürülmesi veya değiştirilmesi gibi olaylar gerçekleşmiştir fakat Yugoslavya'da halkların birbirlerine karşı böyle silahlı mücadeleye girişmesi, Yugoslavya'nın başından beri başarısız bir proje olduğunu göstermiştir[332].

Sırbistan Komünist Partisi liderliğine 1987 yılında gelen ırkçı ve katliamcı lider Slobodan Miloseviç, gevşek bir federasyon olan Yugoslavya'nın dağılmasına izin vermemiş ve Tito'nun yaptığı gibi şiddetle ve askeri güçle bu düşünceleri baskılayabileceğini düşünmüştü. 1991 yılında ilk bağımsızlığını açıklayan ve Yugoslavya'nın en batısında bulunan Slovenya bağımsızlığını açıklayınca Miloseviç hiç düşünmeden bu ülkeye saldırdı ve AB baskısıyla bu saldırıdan vazgeçti. 1991'de Hırvatistan da bağımsızlığını ilan edince Hırvatistan'daki Sırpları silahlandırarak Hırvatları bastırmayı denedi ama bunda da başarılı olamadı. Makedonya da 1991'de

---

[330] Wikimedia Commons (2006) *"Breakup of Yugoslavia", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Breakup_of_Yugoslavia-TRY2.gif* (07.07.2019).

[331] Niebuhr, a.g.e., s. 217.

[332] Sander, a.g.e., s. 420.

sessizce bağımsız oldu. Fakat çoğunluğu Müslüman olan Bosna-Hersek 1992'de bağımsızlık ilan edince, Sovyetler'in ve Yunanistan'ın açıkça desteklediği Sırplar bu bölgede katliama giriştiler. 100 bine yakın Müslümanın hayatını kaybettiği çatışmalar bütün dünyanın gözü önünde 3,5 yıl sürdü. NATO ve BM müdahale ettiğinde Bosna-Hersek'te Sırpların üstünlüğü kurulmuş ve Müslümanlar önemli topraklar kaybetmişlerdi. Tito'nun komünist Yugoslavya'sının sonu, çoğu diğer SSCB uydusu gibi kanla ve vahşetle olmuştu[333].

Yugoslavya'nın SSCB'yle olan bağı devletlerin ekonomik ve sosyal sistemlerinde benzeştiği gibi dağılmasında da benzeşmiştir. Sonuna kadar bir gizlilik perdesiyle yönetilen her iki devlet de, dışarıdan bakıldığında güçlü ve diri mesajı vermiş olsa bile sonuçta herkesin öngördüğünden daha hızlı dağılmış ve yerlerini sonuna kadar savaştıkları kapitalist ve liberal düzenlere bırakmışlardır. Elbette halkların uzun yıllar alışmış oldukları komünist sistem nedeniyle serbest piyasaya uygun bir ekonomik sistemin yerleşmesi de kolay olmamıştır ama Rusya da dâhil olmak üzere hiçbir SSCB uydu devletinde günümüzde komünizm uygulanmamaktadır. Bu konuda en sert olan ülkelerden biri olan Çin bile kapitalist sermayenin ülkelerine girişine herhangi bir kısıtlama getirmemekte ve dünyaca ünlü markalar eski komünist ülkelerle rahatlıkla ticaret yapabilmektedirler. Dolayısıyla Sovyetler'in komünist yayılmacılığı ve Yugoslavya dâhil diğer uydu devletleri siyasi ve ekonomik olarak kontrol altında tutma politikası net bir şekilde çökmüştür. Buna ek olarak komünizm sayesinde eşit üreten ve eşit tüketen, dinden ve siyasi görüşlerden arındırılmış halkların barışçıl olacağına dair teori de Yugoslavya'yla beraber yıkılmıştır. Yugoslavya halklarının farklı din ve etnik yapılarına bakmaksızın ellerine fırsat geçtiğinde en güçlüsünün en güçsüzüne acımasızca katliam ve soykırım uygulayabilmesi, komünizmin barışçıl bir politikayı empoze edemediğinin göstergesi olmuştur.

---

[333] Armaoğlu, a.g.e., s. 769-71.

Yugoslavya'nın bu çalışmada diğer örneklere göre daha detaylı incelenmesinin nedeni, araştırmanın odaklandığı birçok değişkeni aynı anda gösterebilmesi ve SSCB'yle Yugoslavya'nın adeta bir kader birliği içinde olmasıdır. Sovyetler'in kurduğu komünist bloktan en erken ayrılan Yugoslavya, gerçekte SSCB politikalarını hiçbir zaman terk etmemiştir. Çin ve Vietnam gibi ülkeler SSCB'den ayrıldıktan sonra Sovyetler'in yıkımından Yugoslavya gibi derinden etkilenmezken Yugoslavya ayakta kalamamıştır çünkü Tito'nun Yugoslavya'sı Stalin'in SSCB'sinin mini bir kopyasıdır. Yollarını çok erkenden ayırmış gibi görünse de Tito, Stalin'in anti-demokratik ve yayılmacı politikalarını adım adım takip etmiştir. Kendi birliğini bile sağlayamamış Yugoslavya, bu nedenle Balkan birliği hayaliyle yaşamıştır. Batılıların yardımlarına ve dünyaya açılmasına rağmen Yugoslavya, sanayileşme ve ekonomik gelişmeler açısından dünyanın gerisine düşmüş ve verimsizliğin bir biçimde giderilememesiyle 1980'lerde eşine başka bir yerde rastlanmayan ekonomik krizle Yugoslavya'nın bölünmesinin önü açılmıştır. Tito, batılı güçlerce SSCB ve doğu blokundaki diğer ülkelerdeki diktatörlerden farklı bir yere konmuş olsa bile, gerçekte aynen Stalin gibi bir Tanrı kültü oluşturmuş ve halkına rağmen geliştirdiği sömürü düzeniyle lüks bir hayat sürmüş ve büyük bir servetin sahibi olmuştur. Nihayetinde, Sovyetler'in bir minyatürü olarak zorla ve sahte bir ortak kimlikle bir arada tutulan ve ekonomik olarak oldukça zorda olan bir devlet, şaşırtıcı olmayan bir biçimde kendini iç savaşın içinde bulmuştur. Tito, SSCB'yi birebir kopyalayarak, 1918'de imparatorluklar yıkılarak kurulan ülkesinde yaşanacak katliamları, yaklaşık 80 yıl öteleyebilmiş ve bunları engelleyebilecek bir strateji geliştirmekte başarısızlık göstermiştir. Bu başarısızlıkta, Tito kadar, Stalin'in geliştirdiği ve demir yumrukla uygulattığı insanlığa aykırı komünist düzenin de payı vardır.

3.2.5 Arnavutluk

Nüfus ve yüzölçümü açısından küçük bir ülke de olsa, Arnavutluk'un ve lideri olan Enver Hoca'nın Soğuk Savaş boyunca izlediği politikalar önemli bir iz bırakmıştır. En başta SSCB'ye Bulgaristan kadar sadık bir müttefik iken Stalin'in ölümünden sonra Doğu blokundan ayrılan Arnavutluk, Çin'e yaklaşmış ve Tito ile Ceaușescu gibi Sovyet etkisinden bağımsız bir politika oluşturmayı amaçlamıştır.

Totaliter bir yönetimin altında diğer komünist ülkeler gibi baskıcı bir biçimde idare edilen Arnavutluk, Yugoslavya gibi bir SSCB işgaline uğramadığı için politikalarında daha özerk olabilmiştir.

Arnavutluk SSCB ilişkilerinde başlangıç noktası, sonradan Arnavutluk lideri olacak olan Enver Hoca'nın 1941 yılında Komünist Parti'yi kurması olarak düşünülebilir[334]. Alman ve İtalyan işgallerine karşı silahlı bir savunma örgütleyen Hoca, hareketini faşizme karşı ve sosyalist bir altyapı üzerine oturtmuştu. Hoca'nın hareketi Tito'dan yardım almaktaydı ve bu nedenle iki ülke daha Alman ve İtalyan işgalleri sırasında birbirlerine ideolojik olarak yaklaşmışlardı. 1944'te Alman işgali altında bulunan Arnavutluk'ta Normandiya Çıkarması sonucunda Almanlar çekilince Hoca liderliğinde silahlı direnişçiler hâkimiyetlerini ilan ettiler ve Hoca 1944 Ekim'inde Arnavutluk Halk Cumhuriyeti'ni ilan etti[335].

Arnavutluk'un SSCB işgaline uğramamasının nedenleri muhteliftir. Sander'e göre iki faktör bu hususta önemli rol oynamıştır. Bunların ilki Arnavutluk'ta, aynı Yugoslavya'da olduğu gibi milli bir milis gücünün oluşmuş olmasıdır. Dışarıdan destek görse dahi, bu milisler öz savunma olarak kendi kendilerine bir araya gelmişler ve Nazi işgallerine karşı sosyalist bir ideoloji çerçevesinde gruplar oluşturarak silahlı mücadeleler vermişlerdir. Bu nedenle dışarıdan gelecek bir SSCB ordusuna veya insan gücüne ihtiyaç duyulmamıştır. Kısa sürede birlikte hareket eden ulusal bir ordu haline gelen bu birliktelikler nedeniyle SSCB işgaline gerek kalmamıştır[336].

Sovyet işgallerinin Arnavutluk'ta yaşanmamasının diğer bir nedeni direniş hareketi lideri olan Enver Hoca'nın Arnavutluk'un tamamının desteğini kazanmış olmasıydı. Arnavutluk yönetimi için başka bir adayın bulunmaması ve Arnavutluk halkının hepsinin onayını almış olması nedeniyle Enver Hoca, SSCB yardımı

---

[334] Armaoğlu, a.g.e., s. 339.
[335] Armaoğlu, a.g.e., s. 340.
[336] Sander, a.g.e., s. 172.

olmadan Arnavutluk'un hâkimi olabildi. SSCB'nin Bulgaristan ve Romanya gibi diğer Balkan ülkelerinde olduğu gibi koalisyonlar ya da karşılıklı anlaşmalar yoluyla bu ülkedeki yönetim üzerinde vesayet kullanmasına da gerek kalmadı[337] çünkü Hoca, Stalin'in politikalarına tamamen taraftardı. Fakat Yugoslavya'daki duruma benzer olarak, SSCB'nin yardımı ve dahli olmaksızın özgürlüğünü kazanmış olması nedeniyle, Arnavutluk bir süre sonra SSCB'nin etkisinden uzaklaşarak doğu blokunun ender özerk üyelerinden biri olacaktı[338].

Arnavutluk ve SSCB ilişkilerinde önemli dönemeçlerden biri de Romanya Komünist Partisi'nin 1960 Haziran'ında düzenlediği toplantı olmuştur. Bu toplantıda, Khrushchev Çin'in liderliğinde gelişen ve kapitalizmle savaşın devam etmesi gerektiğini ileri süren görüşlerini bildirdi ve büyük oranda diğer komünist partilerin desteğini aldı. Barış içinde kapitalist ülkelerle yaşanması gerektiğini bildiren bu fikre göre, dünyanın daha fazla savaşa ve mücadeleye ihtiyacı yoktu ve komünizm demek savaşmak demek değildi[339]. Çin yöneticisi Peng Chen ise kapitalizmin varlığının savaş sebebi olduğunu ve Leninist felsefenin Khrushchev tarafından yanlış yorumlandığını deklare etti.

Arnavutluk bu toplantıda Çin tarafının savlarını destekledi çünkü Yunanistan ve Yugoslavya'nın yayılmacı planlarının hedefinde olduğunu düşünüyordu[340]. Khrushchev'in barışçıl politikalarının Arnavutluk'un bütünlüğüne zarar vereceğini düşündüğü için, sertlik ve çatışma yanlısı Çin, Enver Hoca tarafından desteklenmeye başlandı. Bunun karşılığında Khrushchev, Arnavutluk'a olan SSCB desteğini derhal kesti ve SSCB uzmanlarını Arnavutluk'tan çekti. Bu ayrılığın yaşanmasında Enver Hoca'nın sıkı bir Stalinist olmasının da etkisi vardı çünkü Hoca, Khrushchev'in başlattığı destalinizasyon kampanyalarına karşı çıktı ve 20. Kongre kararlarını eleştirdi. Ciddi ekonomik ve sosyal bir krizle karşı karşıya

---

[337] Sander, a.g.e., s. 173.
[338] Armaoğlu, a.g.e., s. 369.
[339] Armaoğlu, a.g.e., s. 459.
[340] Sander, a.g.e., s. 281.

kalan Arnavutluk, sonuç olarak ister istemez Çin'e daha da yanaşmak zorunda kaldı[341].

Çekoslovakya'nın işgali Arnavutluk ve SSCB ilişkilerindeki diğer bir dönüm noktasıdır ve 1968'deki bu olay sonrasında Arnavutluk, Romanya ve Yugoslavya'yla beraber açıkça SSCB'yi eleştirerek işgali kınamıştır. Benzeri bir kınama 1980'de bu defa Afganistan işgali için yapılmış ve Afganistan işgali Hoca tarafından "faşist ve saldırgan" olarak nitelendirilmiştir[342]. Bu tür hadiselerden anlaşıldığı gibi Balkanlar'da kendi gücüyle var olabilmeyi başarabilen ülkelerden biri olan Arnavutluk, komünist ideolojiyi benimseyerek bunu devlet yönetiminde kullanmasına rağmen, başlangıçtaki öz-güçlerin varlığı bu ülkeyi SSCB'ye karşı göreceli olarak özerk kılmıştır. Coğrafi olarak SSCB'den nispeten uzak olmalarının yanında, Yugoslavya ve Arnavutluk gibi ülkelerin kendi kendilerine yetebilecek bir savunma gücü oluşturmuş olmaları, SSCB gibi bir küresel gücün dahi, ideolojik ve ekonomik üstünlüğüne rağmen bu ülkelerde kesin bir vesayet denetimi geliştirmesine engel olmuştur.

Arnavutluk'un güçlü bir sosyalist devlet olmamasına rağmen, özellikle Stalin sonrasında SSCB politikalarından bağımsız olarak kabul edilebilecek bir hareket tarzı geliştirebilmesinin nedenlerinden biri de kült lider Enver Hoca'nın halkıyla geliştirdiği güçlü bağdır. Diğer tüm komünist liderler gibi, Hoca'nın da hayatındaki en önemli amacı öldüğü güne kadar iktidarda bir biçimde kalmak ve bu uğurda yüzbinlerce insani cezaevlerinde veya kamplarda yok edebilecek felsefeyi her hâlükârda yürütmekti. Halkının diğer komünist ülkelere nispeten dahi oldukça fakir olmasına rağmen ailesiyle birlikte uzun yıllar lüks ve şatafat içinde yaşayan ve eziyet veya muhakeme görmeden mutluluk içinde vefat eden Hoca, ülkesindeki milyonlar adına tek başına karar veriyor ve bunların uygulanması için zor kullanmaktan çekinmiyordu. Stalin'in siyasetini benimseyen Hoca, aynı Stalin gibi hatta Stalin'in

---

[341] Armaoğlu, a.g.e., s. 460-1.
[342] Sander, a.g.e., s. 412.

kendisinden bile daha Stalinist bir biçimde şovenist ve ateist bir felsefeyle, küçük ve fakir ülkesini demir yumrukla ölene kadar yönetebildi[343].

Hoca'yı diğer komünist liderlerden farklı kılan unsurlardan biri bu aşırı Stalinistliği'ydi. Sovyetler'i ve sonrasında da Çin'i dahi sosyalizme ihanet etmekle suçlayabilen ve gerçek Stalinizm'i anlayabildiğini ifade eden tek lider olarak kalan Hoca, hem batı, hem de doğu blokundan hem kendini, hem de halkını uzaklaştırarak zaten fakir olan komünist uyduları arasındaki en fakir halkı yaratmıştır. İşçileri parti yönetiminin ön saflarında diğer komünist devletlere göre daha yüksek oranda görevlendirmesiyle meşhur olan Hoca, bu biçimde sosyalizmin ve komünist devrimin gerçek uygulayıcısı olduğunu iddia etmiştir[344].

Kapitalizm ve düşman paranoyası, Hoca'yı her zaman tedirgin etmiş ve işgal korkusuyla ülkenin farklı yerlerine 750 binden fazla sığınak inşa edilmiştir. Bu her dört Arnavutluk vatandaşı için bir sığınak anlamına gelmektedir ve ekonomik olarak zaten yetersiz olan ülkenin değerli kaynaklarının yıllarca saçma bir uğraşla çöpe giderek fakirliğin daha da artmasına neden olarak ve günümüzdeki Kuzey Kore benzeri bir diktatörlük kurulmasına neden olmuştur[345]. Bunun uzantısı olarak eğitim politikası da tek bir kişinin keyfine göre dizayn edilmiş ve eğitimin her kademesinde komünist devrimin gereklerini aktarmak adına, diktatörlüğün devamının sağlanması için sadık nesiller yetiştirilmesi amaçlanmıştır[346]. Hoca'nın yerel bir milis gücü yetiştirerek Mao'nun geleneklerini idame ettirmeyi amaçlayan girişimlerinin ölümünden yıllar sonra dahi Arnavutluk'taki önemli problemlerden biri olarak tevarüs edildiği, çeşitli araştırmalarda dile getirilmiştir [347].

---

[343] Ivana Cvetkovic Bajrovic ve Janet Rabin Satter. "Albania: from bunkers to ballots." *Journal of Democracy*, Sayı: 25(1), 2014, s. 142-3.

[344] Bowers, Stephen. "Stalinism in Albania: Domestic Affairs under Enver Hoxha." *East European Quarterly*, Sayı: XXII (4), 1989, s. 443.

[345] Bajrovic ve Satter, a.g.m., s. 144.

[346] Bowers, a.g.m., s. 445.

[347] Bowers, a.g.m., s. 454.

Arnavutluk SSCB için önemli bir müttefik olarak görülse dahi, enerji kaynakları ve sömürülebilecek diğer değerlerden yoksun olması nedeniyle katı bir Sovyet sultası altında tutulmak istenmemiş olabilir. Bilindiği gibi sömürgecilik faaliyetlerinin dahi önemli bir maliyeti vardır ve bir ülkenin diğeri tarafından sömürge haline getirilebilmesi için bu sömürgecilik altyapısının giderlerinin karşılanmasından sonra hala fazladan değer üretebilecek olmasına dikkat edilmektedir; Sovyetler de sömürge faaliyetlerinde bu kar-zarar analizlerini yapmıştır ve kar elde edemeyeceği sömürgecilik konularından uzak durmayı bilmiştir[348]. Böylece, Sovyetler'in uydu devletlerinden biri olarak değerlendirilen ve SSCB'nin dağılmasına kadar da böyle değerlendirilen Arnavutluk yönetiminin özerk hareket etmeye çalışmasına rağmen üzerinde büyük bir baskı hissetmemesinin nedeni Arnavutluk'un fakir, nüfus olarak az, Kızıl Ordu'nun rahatça hareket edebileceği alana oldukça uzak ve ekonomik kaynaklar açısından önemsiz bir ülke olarak görülmesi olabilir. Günümüzde de, güçlü bir diktatörün arkasında birleşmiş şekilde duran ülkelere karşı uluslararası arenada bazı ekonomik ambargolar haricinde yaptırımlar uygulanmamakta ve herhangi bir askeri harekât veya büyük çapta terör eylemleri gibi olaylar haricinde askeri müdahalelerden bahsedilmemektedir. Bunun nedeni, hem bu tür problemli ülkelerin işgal edilmesinin veya askeri müdahalelerle yönetimlerinin değiştirilmeye çalışılmasının genelde sorunu daha da büyütmeyle sonuçlanması ve başarıyla tamamlansa dahi bu hareketlerin icracı kuvvetlere herhangi bir menfaat sağlamamasıdır. Enver Hoca'nın günümüzde korkusuzca gibi görünen bu tek başına meydan okumalarını ve bunların SSCB gibi baskıcı bir ülke tarafından cılız tepkiler haricinde cevapsız bırakılmasının bu açıdan değerlendirilmesine ihtiyaç vardır.

---

[348] Christian Teichmann. "Canals, cotton, and the limits of de-colonization in Soviet Uzbekistan, 1924–1941." *Central Asian Survey*, Sayı:26(4), 2007, s. 499-500.

SONUÇ

Bu çalışmada Sovyetler'in Balkanlar politikasının içeriği, bunların ideolojik temelleri, baskıcı düzeni tetikleyen faktörler ve Sovyetler'in Soğuk Savaş sırasında uyguladığı politikaların Balkan ülkeleri tarafından nasıl değerlendirildiği ve bunların yarattığı etkilerin irdelenmesi amaçlanmıştır. Sovyetler, 2. Dünya Savaşı boyunca ve savaş sonrasında oluşan Soğuk Savaş ortamında ağırlıklı olarak zora ve zorlamaya dayalı bir felsefe takip etmiş ve uluslararası ilişkileri bu doğrultuda düzenlemeye çalışmıştır.

Uluslararası ilişkilerde klasik realist perspektife göre uluslar anarşik bir ortamda bulunurlar ve uluslararası arenada herkesin uyması gereken bir kanun veya kural yoktur; güçlü devletler güçlerinin müsaade ettiği ve keyiflerinin istediği kadar güç kullanma hakkına sahiptir. Kadim imparatorluklar ve krallıklar devrinden kalma olan bu felsefe, 20. yüzyılda inşacılığın uluslararası ilişkiler yazınına girmesiyle yumuşamaya yüz tutmuş ve özellikle batı blokundaki teorisyenler tarafından eleştirilmiştir. Dünyayı biz ve onlar olarak görmeye alışmış olan çatışmacı bir felsefeden doğan komünizm ve komünizmi dünyaya yaymayı kendine vazife bilen Sovyetler, Stalin sonrasında ve özellikle Khrushchev dönemiyle birlikte küresel sisteme daha adapte bir görünüm kazanmışlardır.

Korumacı politikalarda ısrar etmesi sonucunda, Sovyetler gitgide içine kapanan kapalı bir kutu haline gelmiş ve demir perde olarak bilinir hale gelmiştir. Batılı ülkelerin elden geldiğince açık ekonomik ve siyasi programlar sergilemelerine ve hatta en batılı ülkelerde bile komünist ve sosyalist parti oluşumlarına izin verilmesine rağmen, Sovyetler ve onlara bağlı uydu ülkelerin hiçbirinde karşılıklı olarak liberal veya kapitalist oluşumlara yer verilmemiştir. Bunun yanında, böyle oluşumlar sert tedbirlerle karşılanmış ve ajanlık suçlamalarını beraberinde getirmiştir.

Sovyetler'in kurduğu ve geliştirdiği baskı ve propaganda araçları sadece batı dünyasının fikirlerini ve aktörlerini reddetmemiş, aynı zamanda Moskova merkezli

politikalara itiraz içinde olan bütün hareketleri ihanetle suçlamıştır. Tito ve yönettiği Yugoslavya bunun ilk örneği olmuş ve komünist bloktan aforoz edilirken, Tito ile batılı ülkeler arasında herhangi bir fark olmadığı deklare edilmiştir. Fakat bu tür politikaların sadece Moskova'nın gücünü korumaya çalışmasıyla ilgili olduğu ve demokratik bir altyapıya sahip olmadan sadece güç maksimizasyonuna dayalı politikalar nedeniyle ortaya çıktığı kısa zaman içinde, Yugoslavya tekrar Kominform'a geri çağrıldığında anlaşılmıştır. Çalışmada değinildiği gibi, Tito 1948'de Stalin'le görüş ayrılığı yaşadığında Sovyetler ve tüm uydularında hızla Titocu olduğundan bahisle yüzbinlerce kişi yargılanmış ve işkencelerden geçirilmiştir. Aynı anda Yugoslavya'da birçok kişi de Stalinci oldukları için aynı akıbete uğramıştır. Fakat sadece beş yıl sonra Stalin öldüğünde ve yerine yeni yönetim geldiğinde bu defa Stalincileri yargılamak ve çalışma kamplarında yok etme sırası Sovyetler ve uydu ülkelerine gelmiş, Stalin'e karşı olmakla yargılanan insanların arasına Stalin'e destek vermekle suçlanan insanlar da girmiştir.

SSCB yönetimi, komünizmi, Sovrom ve Bulgaristan'ın aldığı kredi örneklerinde görüldüğü gibi bir sömürü düzeni olarak kullanmış ve zaman içinde uydu devletleri sürekli olarak istismar ettiği bir düzene dönüştürmüştür. Çalışmada Bulgaristan'daki yönetimin bir borç ödemesi yoluyla kaynaklarını, sadece Moskova'yı memnun etmek için nasıl harcadığına değinilmiştir. Uydu devletlerin yönetici elitleri, sadece Sovyetler'in merkezi yönetimini mutlu edebilmek için kendi ülkelerini feda edilebilecek bir şey olarak görmüşler, bunun karşılığında ise zengin ve müreffeh olarak aile üyeleriyle birlikte lüks içinde yaşamışlar ve ölmüşlerdir. Günümüzde dahi, Sovyet uydularının yönetiminde bulunmuş kişilerin sahip olduğu servetlerin tam olarak mahiyeti ortaya çıkarılamamıştır. Zhivkov'undan Ceaușescu'suna Tito'sundan Enver Hoca'sına kadar bütün komünist diktatörler, halkları fakirlik ve açlıkla mücadele ederken, aileleriyle beraber oldukça zengin ve lüks bir hayat yaşamışlar, büyük zenginliklere sahip olmuşlar, yolsuzlukla servetlerini katlamışlar ve bunları borçlu oldukları yönetimlerin istediği her şeyi bu statülerini korumak için gerçekleştirmişlerdir. Bu bağlamda Sovyet uydu devletleri sömürü devletleri olurken, başlarındaki yöneticiler sömürge valileri gibi hareket etmişlerdir.

Sovyetler, güç ve zor yoluyla politikalarını yürütmeyi ve uydularını baskı altında tutmayı hedeflerken, aynı gerekçelerle Tito ve Enver Hoca gibi kuralların dışına çıkan liderlere de yol vermek ve serbest bırakmak zorunda kalmıştır. Batının desteğini alan Tito ve benzeri komünist liderlere gücünün yetmeyeceğini bilen Sovyetler, ikna ve düşünsel faaliyetlerle Yugoslavya'yı geri kazanmak yerine, Yugoslavya aleyhine kara propagandalar yürütmüş, Tito'yu faşizmle suçlamış, Yugoslavya'da ajanlar yoluyla darbeler, cinayetler ya da benzeri faaliyetler geliştirmeye çalışmış ve elinden kayıp gitmiş bu ülkede dahi korumacı ve zora dayalı politikalar denemeye gayret etmiş ve beklenebileceği gibi başarısız olmuştur.

Sovyetler'in başarısız bir devlet haline gelerek Soğuk Savaş sonunda çökmesi ve dağılması, maalesef komünist ülkeler adına bu bağlamdaki tek örnek olmamıştır. 1989'da Sovyetler'in dağılmasıyla beraber Romanya ve Bulgaristan'da halk ayaklanmalarının gerçekleştiği ve bunun sonucunda lider kadrosunun hapsedildiği veya öldürüldüğü olaylar, baskıcı komünizmin sonuçlarına dair diğer örneklerdir. Stalin'le ayrılık yaşayarak bağlantısızlar hareketinin kurulmasına önderlik eden ve böylece komünist bloktan uzaklaştırılarak batı ülkeleriyle yakın ilişkiler kuran Tito'nun komünist Yugoslavya'sının sonu da benzeri şekilde kanlı olaylara sahne olmuştur. Yugoslavya'da olaylar diğerlerine göre terörizm de içermiştir çünkü diğer uydu devletlerde sadece liderlik için kavga verilirken Yugoslavya'da toplumlar arasında paylaşım mücadelesi de verilmiştir. Buradan hareketle komünizmin harmoni içinde birbiriyle kardeş bir toplum yaratması fikrinin de sadece bir ütopyadan ibaret olduğu anlaşılmıştır.

Araştırma hipotezlerinin sonuçlarını net ifadelerle belirtmek gerekirse araştırmanın birinci hipotezinin ana hatlarla doğrulandığı anlaşılacaktır. Araştırmanın ilk hipotezi Sovyetler'in uluslararası ilişkilerde takip ettiği felsefeyle ilgilidir ve Balkanlar'da Sovyetler'in benimsediği sertlik ve caydırmaya yönelik politikalarının kısa süreli başarılar yakalamış olsa da uzun dönemde başarısızlık yaşadığına yöneliktir. Bu hipotez sadece Sovyetler için değil, Sovyetler'in az ya da çok etkilediği bütün rejimler için geçerli olmuştur. Sovyetler'in çizgisinden Soğuk Savaş'ın en başında ayrılan ve kendisini komünist olarak nitelemeye devam eden

Yugoslavya dahi, uluslararası ilişkilerde güç kullanımını sürekli önde tutmuş ve sonuçta devletin dağılması, bağlı cumhuriyetlerin bir kan banyosu yaşamasına neden olmuştur. Bu gerçeklik, sadece komünistlerin şiddet ve dehşet saçtığını ve batı blokunun göreceli olarak liberal anlayışının son derece insani olduğu anlamına da gelmez; Afganistan'da 1980'lerde Sovyetler'in yaptıklarıyla 2000'lerde ABD'lilerin yaptıklarının çok farkı yoktur. Fakat batılı ülkelerin sağduyu, ko-operasyon, eşgüdüm ve yönetişim gibi değerleri doğulu rakiplerine göre daha uzun zamandır ve daha fazla oranda mesai harcadığından da şüphe yoktur. Kısacası araştırmanın bu hipotezinin doğrulandığı belirtilebilir.

Araştırmanın ikinci hipotezi, SSCB'nin politikalarının, Balkanlar'daki ülkeleri farklı faktörlere bağlı olarak değişen oranlarda etkilendiğinden bahsetmektedir. Buna göre SSCB'nin sertlik yanlısı baskıcı politikaları farklı Sovyet uydularında değişen tepkiler uyandırmıştır. Bu hipotezin de doğrulandığı dile getirilebilir çünkü örneğin, Yunanistan, hem zayıf bir orduya sahip olması, hem Slav bir etnik yapıda bulunması ve hem de SSCB'ye olan yakınlığı nedeniyle aslında tipik bir Sovyet uydusu olmaya Balkanlar'daki en uygun ülkelerden biriyken batı blokunun tesiriyle Sovyetler'e dâhil olmamış, Yugoslavya daha farklı bir yol takip etmiş ve kendi komünizm anlayışını oluşturarak doğu blokundan bağımsız bir politika oluşturmuştur. Bulgaristan ve Romanya ise özellikle Stalin zamanında tamamen kişiliklerinden ve milliyetlerinden vazgeçerek sadık uydu ülkeler olmuşlardır.

Ülkelerin coğrafi ve jeopolitik nitelikleri de SSCB'nin etkisini değiştirebilen özelliklerdendir. Romanya, SSCB'ye ve Bulgaristan'a sınır komşusudur ve 2. Dünya Savaşı öncesinde Almanlara karşı tedbir almak isteyen bu ülkeler tarafından adeta paylaşılmıştır. Topraklarının neredeyse yarısını, Almanlar gelmeden kaybeden Romanya, bu topraklarının bazılarını ancak 1989'da Soğuk Savaş'ın ardından geri kazanabilmiştir. Romanya'nın zayıflığının ve etkisizliğinin ve ayrıca Almanlar'ın emrinde Nazi, Sovyetler'in elinde komünist olmasının nedeni Romanya'nın bulunduğu coğrafya ve devletin sosyoekonomik durumudur.

Sadece teorik olarak değil, pratik olarak da anlaşıldığı gibi tek taraflı ve zora dayalı realist politikalar Sovyetler'in çöküşe gitmesini engelleyememiştir. Zorla kabul ettirilen ekonomik politikalar ve yerel idarelerin fikirlerinin önemsenmediği ve üretim araçlarının sadece devlet tarafından kontrol edilebildiği komünist sistem, kısa zamanda önemli bir güce ulaşabilse de bunun devamlılığını sağlaması mümkün olmamıştır. Bu çıkarımın en önemli kanıtlarından biri olarak dünyadaki ve çevresindeki diğer aktörleri hiçe sayarak sadece askeri gücüyle belli politikaları yürütebileceğini sanan Sovyetler'in tek taraflı Afganistan işgaliyle, 11 Eylül saldırılarından sonra oldukça güçsüz durumdaki Irak'ın ve Afganistan'ın ABD tarafından işgali arasındaki hareket tarzlarındaki farklılık dikkat çekicidir. ABD, bu işgaller öncesinde bir şekilde BM Güvenlik Konseyinden ve Rusya da bölge ülkelerinden onay almayı ihmal etmemiştir. Sovyetler ise Afganistan işgalini kendi uydu devletlerine dahi açıklayamamıştır. Salt güce dayanan politikaların dünyada yerinin kalmadığından bahsetmek hala romantik bir söylem olabilir; yine de ne kadar güçlü olursa olsun ülkelerin politikalarında çoğulculuğa ve uluslararası diplomasiye yer vermelerine dair gereklilik günümüzün dayattığı vazgeçilmez bir koşuldur. Bu bağlamda, Sovyetler ya da başka bir gücün sadece güce dayalı politikalarla uzun dönemde başarılı olmasının mümkün olamayacağı anlaşılmalıdır.

Çalışma, Sovyetler'in Balkanlar üzerindeki politikalarını, Soğuk Savaş eksenindeki olaylarla beraber yorumlamayı amaçlamıştır. Uluslararası ilişkiler çerçevesinde formülize edilen hipotezler Sovyetler ile özellikle uydu haline getirilmiş ve diğer ülkelerin ilişkilerini açıklamak için kullanılmıştır. Analizler, araştırmada tartışılan birçok boyutu aynı anda barındırdığı için Yugoslavya ve Sovyetler arasındaki ilişkilere ağırlıkla odaklanmıştır. Sovyetler'in güç kullanımına dayalı politikalarının kısa zamanda bir sömürü düzenine dönüştüğü ve demokratikleşen ve fikir ve servet edinme özgürlüğüyle zenginlesen bir dünyada bir demir perde arkasına kapanma mecburiyetine girdiği ve etrafındaki uyduları da aynı istikamete doğru ittiği anlaşılmıştır. Sovyetler'in günümüzdeki algılanmasıyla ilgili daha fazla araştırmanın yapılması gerekliliği ortadadır.

KAYNAKÇA

Makaleler

Acharya, Amitav. "Studying the Bandung conference from a Global IR perspective." *Australian Journal of International Affairs* Sayı: 70.4, s. 342-357, 2016.

Aliyev, Huseyn. "Post-Soviet informality: towards theory-building." *International Journal of Sociology and Social Policy*, Sayı: 35 (3/4), s. 182-198, 2015.

Altman, Jonathan. "Russian A2/AD in the eastern Mediterranean." *Naval War College Review* Sayı: 69.1, s. 72-85, 2016.

Arı, Önder ve Kıran, Abdullah, "Uluslararası İlişkilerde Sosyal İnşacılık", *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı: 15 (46), s. 49-64, 2011.

Asker, Ali ve Özel Özcan, Merve Suna, "Panslavizm'in Çarlık SSCB'sının Ve Sovyetler Birliği'nin Balkan Politikaları Üzerindeki Etkisi". *Uluslararası Suçlar ve Tarih*, Sayı: 17, s.17-41, 2016.

Ateş, Davut "Konstrüktivizm, Tek Kutupluluk ve Amerikan Hegemonyası". *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Sayı: 20, s.79-103, 2009.

Aunesluoma, Juhana. "A Nordic Country with East European Problems: British views on post-war Finland, 1944–1948." *Scandinavian Journal of History* Sayı: 37.2, s. 230-245, 2012.

Baewa, Iskra, "The day before the crash–Bulgarian- Soviet relations in the nineteen eighties" *Studia z Dziejów Rosji i Europy Środkowo-Wschodniej*, Sayı: 47, s. 5-20, 2012.

Bajrovic, Ivana Cvetkovic ve Janet Rabin Satter. "Albania: from bunkers to ballots." *Journal of Democracy*, Sayı: 25(1), s. 142-153, 2014.

Baylis, John, “Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı” *Uluslararası İlişkiler/International Relations*, Sayı:18, s. 69-85, 2008.

Bejenaru, Cornelia, ve Daniela Cioloboc. "Uranium exploration and production in Romania: Case histories and prospects." *Proceedings of Technical Committee meeting*, Vienna, , s. 193-205, 1995.

Bowers, Stephen. “Stalinism in Albania: Domestic Affairs under Enver Hoxha.” *East European Quarterly*, Sayı: XXII (4), s. 441-457, 1989.

Copilaș, Emanuel. "Third World Themes in the International Politics of the Ceaușescu Regime or the International Affirmation of the ‘Socialist Nation’." *Symposion*, Sayı:5.1, s. 21-40, 2018.

Cox, Robert W. "'Real Socialism'in Historical Perspective." *Socialist Register*, Sayı: 27(27), 1991.

Creed, Gerald, “The bases of Bulgaria’s ethnic policies”. *Anthropology of East Europe Review*, Sayı: 9(2), s.18-26, 1990.

De Vries, Jan, “The industrial revolution and the industrious revolution” *The Journal of Economic History*, Sayı: 54(2), s.249-270, 1994.

Economides, Spyros, “The Balkans and the search for security: From inter- war to post- cold war” *Arms Control*, Sayı: 13:1, s.121-139, 1992.

Fătu-Tutoveanu, Andrada. "Soviet cultural colonialism: culture and political domination in the late 1940s-early 1950s Romania." *Trames* Sayı: 16(1), s. 77-93, 2012.

Geoana, Mircea. "Romania: Euro-Atlantic integration and economic reform." *Fordham Int'l LJ*, Sayı:21: s. 12-23, 1997.

Gori, Francesca. “The Stalin-Tito Correspondence: Roots of the Cominform Dispute”, *The World Today*, s.530-541, 1948.

Hopf, Ted. "Identity relations and the Sino-Soviet split." *Measuring identity: A guide for social scientists*, s. 279-315, 2009.

Iordachi, Constantin, *Country Report: Romania*. EUDO Citizenship Observatory. Robert Schuman Centre for Advanced Studies, 2010.

Irimie, Rada Cristina, "Everyday Life under Communism. The Case of Romania" *SEA–Practical Application of Science*, Sayı: 2(03), s.266-283, 2014.

Jansen, Stef. "The privatisation of home and hope: Return, reforms and the foreign intervention in Bosnia-Herzegovina." *Dialectical Anthropology* Sayı: 30.3-4, 177-199, 2006.

Johnson, A. Ross. "The Warsaw Pact: Soviet Military Policy in Eastern Europe", *The Rand Paper Series,* Sayı: ADA511838, s. 1-54, 1981.

Kahramanyol, Mustafa ve Emgili, Fahriye, "Tito ve Balkan Siyaseti". *Avrasya Etüdleri*, Sayı: 50(2), s. 315-349, 2016.

Kaneva, Nadia, ve Delia Popescu. "National identity lite: Nation branding in post-Communist Romania and Bulgaria." *Internatıonal Journal Of Cultural Studies* Sayı:14.2, 191-207, 2011.

Kantarcı, Şenol. "Soğuk Savaş Sonrası Uluslararası Sistem: Yeni Sürecin Adı "Koalisyonlar Dönemi mi?"." *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, Sayı:8.16, 47-84, 2012.

Keil, Thomas ve Andreescu, Viviana, "Fertility policy in Ceausescu's Romania" *Journal of family history*, Sayı: 24(4), s. 478-492, 1999.

Kenneth Schneider. "The Descent Unseen: Greece's Unappreciated Place in British Political History." *Voces Novae,* Sayı: 6 (1), s. 82-101, 2014.

Kofos, Evangelos, "Balkan minorities under communist regimes" *Balkan Studies,* Sayı: 2(1), s. 23-46, 1961.

Küçük, Mustafa, "Uluslararası ilişkiler kuramında 'konstrüktivist dönüşü 'anlamak". *Ege Akademik Bakış Dergisi*, Sayı: 9(2), s. 771-795, 2009.

Lees, Lorraine, "The American decision to assist Tito, 1948–1949" *Diplomatic History*, Sayı: 2(4), s. 407-422, 1978.

Liapis, Vayos, "Zeus, rhesus, and the mysteries". *The Classical Quarterly*, Sayı: 57(2), s. 381-411, 2007.

Maiorov, Alexander, "The Alliance between Byzantium and Rus' before the Conquest of Constantinople by the Crusaders in 1204". *Russian History*, Sayı: 42(3), s. 272-303, 2015.

Mărcău, Flavius-Cristian. "Romanian Revolutıon From 1989: Convıctıon And Executıon Ceausescus" *Annals of the Constantin Brancusi University of Targu Jiu-Letters & Social Sciences Series*, Sayı: 1 s. 116-9, 2014.

Metin, Abdullah. "Sosyalizmde Ulusal Sorunun Galiyev Üzerinden Okunması." *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 43, s. 71-85, 2014.

Miller, Benjamin ve Kagan, Korina, "The Great Powers and Regional Conflicts: Eastern Europe and the Balkans from the Post-Napoleonic Era to the Post—Cold War Era". *International Studies Quarterly*, Sayı: 41(1), s. 51-85, 1997.

Nation, Craig, "A Balkan union? Southeastern Europe in Soviet security policy, 1944–8". In *The Soviet Union and Europe in the Cold War, 1943–53* (pp. 125-143). Palgrave Macmillan, Londra, 1996.

Özdemir, Haluk, "Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme". *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, Sayı: 63(03), s. 113-144, 2008.

Özel, Merve Suna. "Stalin Dönemi Rus Milliyetçiliği ve Politikaları." *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* Sayı: 4(2), s. 99-122, 2014.

Parker, Jason, “Cold War II: The Eisenhower Administration, the Bandung Conference, and the reperiodization of the postwar era”. *Diplomatic History*, Sayı: 30(5), s. 867-892, 2006.

Progonati, Erjada, “Sovyetler’in Balkanlar Politikası”. *Karadeniz Araştırmaları*, Sayı: 45, s. 105-125, 2015.

Resnick, Stephen, and Richard Wolff. "Between state and private capitalism: what was Soviet “socialism”?." *Rethinking Marxism* Sayı: 7(1), s. 9-30, 1994.

Rich, Vera. "Soviet glasnost, perestroika and democratization." *Nature*, Sayı: 331(6151), s. 8, 1988.

Ringmar, Erik. "The recognition game: Soviet Russia against the West." *Cooperation and Conflict*, Sayı: 37.2, s. 115-136, 2002.

Roberts, Geoffrey, “Stalin at the Tehran, Yalta and Potsdam conferences”. *Journal of Cold War Studies*, Sayı: 9(4), s. 6-40, 2007.

Roberts, Geoffrey. "Ideology, calculation, and improvisation: spheres of influence and Soviet foreign policy 1939–1945." *Review of International Studies* Sayı: 25.4, s. 655-673, 1999.

Romsics, Ignác. "The Paris peace treaty of 1947." *Hungarian Studies*, Sayı: 17(1), s. 57-64, 2003.

Rusu, Mihai Stelian, “Battling over Romanian red past. The memory of Communism between elitist cultural trauma and popular collective nostalgia. Romanian”. *Journal of Society and Politics*, Sayı: 10(1), s. 24-48, 2015.

Sarno, Emilia. "From the Historical Tyranny of the Balkans to Pluralism: a new historical-geographical reading." *Review of Historical Geography and Toponomastics*, Sayı: 8 (17-18), s. 187-198, 2013.

Schlesinger, Arthur. "Origins of the Cold War." *Foreign Affairs,* Sayı: 46 (1), s. 22-52, 1967.

Smith, Edward F., ve Dewin J. Pechous. "Crisis Management and Conflict Resolution in Late 20th Century Europe: Albania--A Case Study." *IDA Paper P-3396*, Institute for Defense Analyses, Alexandria, Virginia, 1999.

Teichmann, Christian. "Canals, cotton, and the limits of de-colonization in Soviet Uzbekistan, 1924–1941." *Central Asian Survey*, Sayı:26(4), s. 499-519, 2007.

Tismaneanu, Vladimir. "Understanding national Stalinism: reflections on Ceauşescu's socialism." *Communist and Post-Communist Studies,* Sayı: 32(2), s. 155-173, 1999.

Uzer, Umut, "21. Yüzyılda Tek Kutupluluk Tartışmaları". *Bilge Strateji*, Sayı:5(8), s. 69-93, 2013.

Vataman, Dan, "Romania at the Paris Peace Conference", *Journal of European Studies and International Relations*, Sayı: II(1), s. 61-77, 2011.

Vezenkov, A., History against Geography: Should We Always Think of the Balkans as Part of Europe?, in: A. MacLachlan and I.Torsen (Editörler), *History and Judgment,* Sayı: 21, s. 59-77, 2006.

Wertsch, James, "Blank spots in history and deep memory: revising the official narrative of the Molotov-Ribbentrop Pact. Burden of Remembering". *Recollections and Representations of the 20th Century*, s. 37-56, 2009.

Yando, Lisa Elizabeth. "Comecon: its function as a Soviet political instrument." *Dissertations, Theses, and Masters Projects*. Sayı: 1539625679, s. 1-47, 1991.

Kitaplar

Armaoğlu, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi, 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1999.

Bailey, Douglass, *Balkan prehistory: exclusion, incorporation and identity*, Routledge, Londra 2002.

Carr, Edward Hallett. T*he Russian Revolution: From Lenin to Stalin: 1917-1929*. Palgrave Macmillan, Londra 2003.

Daskalov Roumen ve Vezenkov, Alexander, *Entangled Histories of the Balkans-Volume Three: Shared Pasts, Disputed Legacies*. Brill: Boston 2015.

Dockrill, Michael ve Hopkins Michael, *The Cold War 1945-1991*, Palgrave Macmillan, Londra 2006.

Donnelly, Jack. *Realism and international relations*. Cambridge University, Cambridge 2000.

Gallagher, Tom. *The Balkans after the Cold War: From tyranny to tragedy*. Routledge, Londra 2003.

Hatzivassiliou, Evanthis, *Greece and the Cold War: Front Line State, 1952-1967*. Routledge, Londra 2006.

Hobsbawm, Eric, *Kısa Yirminci Yüzyıl: 1914-1991 Aşırılıklar Çağı,(Çev.)*. Yavuz Alogan. Sarmal Yayınevi, İstanbul 1996.

Khrushchev, Nikita Sergeevich, George Shriver, and Stephen Shenfield, *Memoirs of Nikita Khrushchev: Statesman, 1953-1964*. Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 2007.

MacDonald, David Bruce, *Balkan holocausts: Serbian and Croatian victim centered propaganda and the war in Yugoslavia*, Manchester University Press, Manchester, England 2018.

Mason, John, *The Cold War: 1945-1991*. Routledge, Londra 2002.

Mastny, Vojtech, *The Cold War and Soviet Insecurity: The Stalin Years.* Oxford University Press, Oxford 1998.

Mcmahon, Robert, *The Cold War: a very short introduction,* OUP Oxford 2003.

Niebuhr, Robert Edward, *The Search for a Cold War Legitimacy: Foreign Policy and Tito's Yugoslavia*. Brill, New York 2018.

Rajak, Svetozar; Botsiou, Konstantina; Karamouzi, Eirini ve Hatzivassiliou, Evanthis, *The Balkans in the Cold War*. Springer, Londra 2017.

Sander, Oral, *Siyasi Tarih #2 - 1918-1994*, İmge Kitabevi, Ankara 2013.

Smith, Steve; S. A. Smith. *The Russian Revolution: a very short introduction*. Vol. 63. Oxford Paperbacks, Oxford 2002.

Smyser, William, Fr*om Yalta to Berlin: The Cold War Struggle over Germany*. Macmillan, New York 1999.

Stoianovich, Traian, *Balkan Worlds: The First and Last Europe*: Routledge, New Jersey 2015.

Timasheff, Nicholas Sergeyevitch. *The great retreat: The growth and decline of communism in Russia*. EP Dutton, New York 1946.

Todorova Maria, *Balkan identities: nation and memory*. NYU Press, New York 2004.

Winkler, Alan, *The Cold War*. Oxford University Press, Oxford 2003.

İnternet Kaynakları

Alterman, Eric, "Where FDR Went Wrong", *The American Prospect*, Sayı: 1, Mayıs 16, 2005, https://prospect.org/article/fdr-went-wrong/, (15.08.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019a) "Arnavutluk", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2eab216e-2140-4f1f-bf11-a9127881d31d (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019b) "Bosna-Hersek", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?d9c2b37b-7fa3-40ba-bacb-6b7170b6b4f0 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019c) "Bulgaristan", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?6b81d878-a245-4e3d-8dd9-f8081c2f166e (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019d) "Karadağ", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?4022a7f7-1c59-444d-bee5-b2dc0a60edc1 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019e) "Kosova", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?b4f0d171-653d-4d42-9600-5b0d95678270 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019f) "Kuzey Makedonya", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?a8b37842-fec6-4dd6-be83-db02bc513b2f (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019g) "Romanya", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2882a7fe-bf82-4876-b55c-c01928b756a2 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019h) "Sırbistan", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?35739da4-f3a6-45cc-ab09-3a6435dcf8a6 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019i) "Slovenya", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?5cc1f96a-565c-532a-8c5c-a1675c3503ca (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019j) "Yunanistan", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?2a7079a4-3853-4e0c-8abb-34653ecaed39 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019k) "Hırvatistan", http://www.mfa.gov.tr/sub.tr.mfa?36eec965-5638-4224-868c-a167a8f80d57 (07.01.2019).

Dışişleri Bakanlığı (2019l) "Balkan Ülkeleri İle İlişkiler", http://www.mfa.gov.tr/balkanlar_ile-iliskiler.tr.mfa (07.01.2019).

Dikov, Ivan, "Communist Bulgaria's Intelligence Plotted Greece – Turkey Conflict by Setting on Fire Ecumenical Patriarchate of Constantinople, Secret Files Reveal" 2018, http://archaeologyinbulgaria.com/2018/02/28/communist-bulgarias-intelligence-plotted-greece-turkey-conflict-setting-fire-ecumenical-patriarchate-constantinople-secret-files-reveal (07.06.2019).

GeaCron (2019) "Interactive World History Atlas since 3000 BC" http://geacron.com/home-en/ (07.06.2019).

TDK (2019) "Balkan" http://sozluk.gov.tr/ (07.12.2019).

Wikimedia Commons (2005) "Map Southeastern Europe", https://de.wikipedia.org/wiki/Datei:Karte_Suedosteuropa_03_01.png (07.02.2019).

Wikimedia Commons (2009) "Percentages Agreement.png", https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Percentages_Agreement.png (15.07.2019).

Wikimedia Commons (2006) "Breakup of Yugoslavia", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Breakup_of_Yugoslavia-TRY2.gif (07.07.2019).

Wikimedia Commons (2007) "Bağlantısız Ülkeler", https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/4/4d/NAM_Members.svg (07.06.2019).

Wikimedia Commons (2008) "Balkans Animation 1800-2008", https://en.wikipedia.org/wiki/Balkans#/media/File:Balkans_Animation_1800-2008.gif (07.05.2019).

Wikimedia Commons (2012) "Romanya'da 1940 işgalleri" https://en.wikipedia.org/wiki/File:P%C3%A9rdidasTerritorialesRumanas1940-ro.svg (07.06.2019).

Wikimedia Commons (2018) "Triple Occupation of Greece", https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Triple_Occupation_of_Greece.png (07.06.2019).